

Økonomi- og Erhvervsministeriet

**Baggrundsrapport til regionalpolitisk
vækstredgørelse**

2. april 2008

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	2
Kapitel 1. Indledning	3
Kapitel 2. Den regionaløkonomiske udvikling i Danmark.....	4
2.1 Den socioøkonomiske udvikling i de danske regioner	4
2.2 Den regionale værdiskabelse	10
2.3 Den regionale produktivitet	13
2.4 Den regionaløkonomiske balance i internationalt perspektiv	18
Kapitel 3. Regionale præstationer og vækstvilkår.....	20
3.1 Uddannelse og arbejdskraft.....	21
3.2 Uddannelse og arbejdskraft - rammevilkår.....	26
3.3 Iværksætter.....	30
3.4 Iværksætter - rammevilkår.....	32
3.5 Innovation, forskning og udvikling.....	37
3.6 Innovation - rammevilkår	39
Kapitel 4. Metropolers globale udfordringer	45
4.1 Uddannelse.....	46
4.2 Innovation, forskning og udvikling.....	47
4.3 Iværksætter.....	48
Kapitel 5. Klynger som indsatsområde i regionernes erhvervsstrategier	51
5.1 Introduktion – klyngebegrebet i teori og praksis	51
5.2 Det danske, regionale klyngelandskab.....	56
5.3 Klynger som regionalt indsatsområde	58

Kapitel 1. Indledning

Den regionale erhvervspolitiske indsats for vækst og erhvervsudvikling er vigtig i den samlede indsats for at forbedre vækstvilkårene for dansk erhvervsliv og styrke Danmarks konkurrenceevne. Lov om erhvervsfremme fra 2005 danner en klar ramme om den regionale erhvervspolitiske indsats via nedsættelsen af Danmarks Vækstråd og regionale vækstfora.

De regionale vækstvilkår skal styrkes via investeringer i uddannelse, iværksætteri, innovation og anvendelsen af ny teknologi. Hertil kommer, at vækstfora skal medvirke til at sikre udviklingen af turismeerhvervet og udviklingen af yderområderne, så hele landet bliver et attraktivt sted at bo, leve og arbejde.

Alle vækstfora har offentliggjort strategier og handlingsplaner for erhvervsudviklingen i de enkelte regioner. Og alle vækstfora er godt i gang med at omsætte strategierne til konkret handling. Med den politiske aftale om, at 35 pct. af strukturfondsmidlerne skal anvendes til gavn for yderområderne er der alle steder – med undtagelse af i Hovedstaden - et særligt fokus på hensynet til yderområderne.

Hertil kommer, at alle vækstfora har indgået partnerskabsaftaler om vækst og erhvervsudvikling med regeringen. Partnerskabsaftalerne skal medvirke til at udfolde regeringens globaliseringsstrategi i alle dele af landet. Partnerskabsaftalerne skal desuden bygge bro mellem globaliseringsstrategien og de regionale erhvervsudviklingsstrategier.

Partnerskabsaftalerne har derfor fokus på rammevilkår, der kan styrke udviklingen i produktiviteten og som kan påvirkes regionalt, herunder særligt uddannelse, iværksætteri og innovation.

Hvis Danmark skal fastholde sin position som et af verdens rigeste lande, bliver de regionale vækstforas indsats for at sikre gode rammer for produktivitetsvækst endnu vigtigere fremover. Væksten i de kommende år vil primært være bestemt af udviklingen i produktiviteten, fordi ledigheden er historisk lav og arbejdsstyrken er holdt op med at vokse.

Denne baggrundsrapport skal ses som et supplement til regeringens regionalpolitiske vækstredegørelse til Folketinget. Baggrundsrapporten indeholder uddybende analyser af nogle af de emner, der er behandlet i redegørelsen.

Baggrundsrapporten giver et billede af produktivitetsudviklingen, hvordan det går med udviklingen af de regionale rammevilkår, og hvordan de enkelte regioner præsterer på en række indikatorer. Hermed gives et billede af mulige styrker og svagheder i den regionale erhvervspolitiske indsats.

Baggrundsrapporten giver også et billede af, hvilke udfordringer Region Hovedstaden står over for i et internationalt perspektiv. Det er vigtigt ikke bare at sammenligne sig med andre regioner i Danmark, men også se på, hvad der kan læres af de regioner, der klarer sig endnu bedre i et internationalt perspektiv.

Endelig ser baggrundsrapporten nærmere på klyngebegrebet samt på, hvordan og i hvilket omfang de regionale vækstfora arbejder med klyngeudvikling, herunder hvilke klyngerettede initiativer og aktiviteter, der er igangsat.

Kapitel 2. Den regionaløkonomiske udvikling i Danmark

Målt på bruttonationalproduktet (BNP) pr. indbygger er Danmark det syvende rigeste land i verden, overgået af Norge, USA, Irland, Schweiz, Island og Holland. Samtidig viser internationale analyser, at Danmark er blandt de lande, hvor de regionale forskelle er mindst.

Formålet med dette kapitel er at vise nogle af de seneste års vigtigste udviklingstendenser i de danske regioner. Afsnit 2.1 beskriver den regionale udvikling i indbyggertal, beskæftigelse, ledighed mv. Det generelle billede er, at alle regioner i Danmark har oplevet en positiv udvikling de seneste år med stigende beskæftigelse og indkomster og faldende ledighed. Det gælder også hovedparten af de geografiske yderområder, om end disse områder fortsat klarer sig lidt dårligere end landsgennemsnittet.

Afsnit 2.2 ser nærmere på den produktionsværdi, som skabes i regionerne. Det vises bl.a., at de regionale variationer i bruttoværditilvækst pr. indbygger kan tilskrives regionale forskelle i produktivitet, men at også pendling mellem arbejdsplads og bopæl samt regionale forskelle på befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet og befolkningens alderssammensætning spiller en rolle.

Udviklingen i produktiviteten er afgørende for den regionale udvikling de kommende år og afgørende for, at Danmark kan bevare sin placering som et af verdens rigeste lande. Afsnit 2.3 beskriver de regionale forskelle i produktivitet og belyser den regionale erhvervsstrukturens betydning for de observerede forskelle.

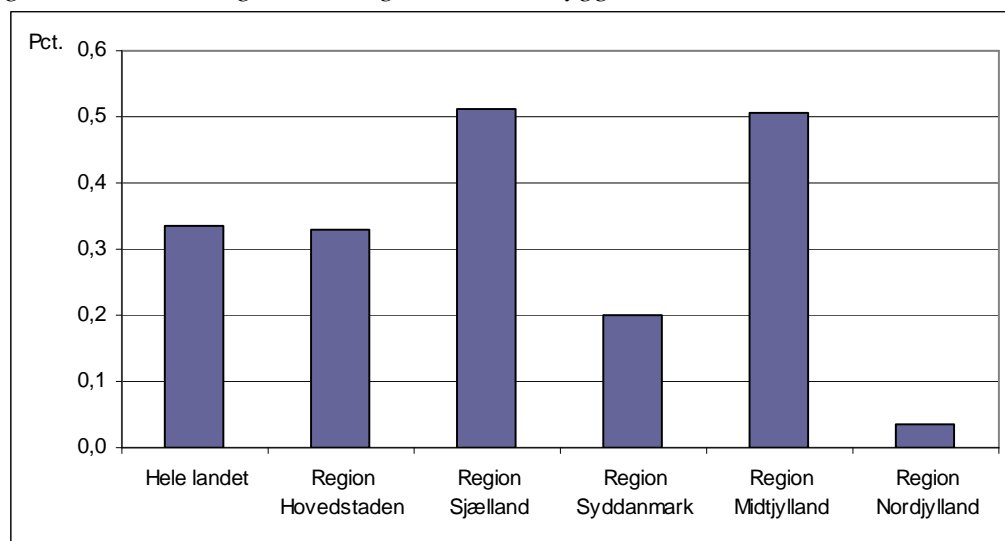
Der er regionale forskelle på værdiskabelsen i Danmark, men set i internationalt perspektiv er de forholdsvis små. Det fremgår af en ny OECD-analyse, som gengives i afsnit 2.4. Analysen peger dog samtidig på, at der har været en tendens til svagt stigende regionale forskelle i værdiskabelsen i Danmark.

2.1 Den socioøkonomiske udvikling i de danske regioner

Befolkning

Det seneste årti er det samlede indbyggertal i Danmark steget godt 0,3 pct. om året i gennemsnit, svarende til en stigning på ca. 180.000 personer fra 1998 til 2008. Indbyggertallet er vokset stærkest i Region Sjælland og Region Midtjylland, mens det har været næsten uændret i Region Nordjylland, jf. figur 2.1.

Figur 2.1. Gnsn. årlig vækst i regionernes indbyggertal, 1998-2008

Kilde: Danmarks Statistik.

Inden for de enkelte regioner har der været betydelige lokale variationer i befolkningstilvæksten. Fx spænder udviklingen i Region Midtjylland de seneste ti år fra en gennemsnitlig tilbagegang på ca. 0,8 pct. om året i Lemvig Kommune til en gennemsnitlig fremgang på ca. 1,2 pct. om året i Skanderborg Kommune.

Generelt har befolkningstilvæksten været stærkest i og omkring de store byer, mens indbyggertallet er faldet i adskillige af de geografiske yderområder, heriblandt flere steder i Nordjylland og Nordvestjylland, på Bornholm, på de mellemstore øer og Lolland.

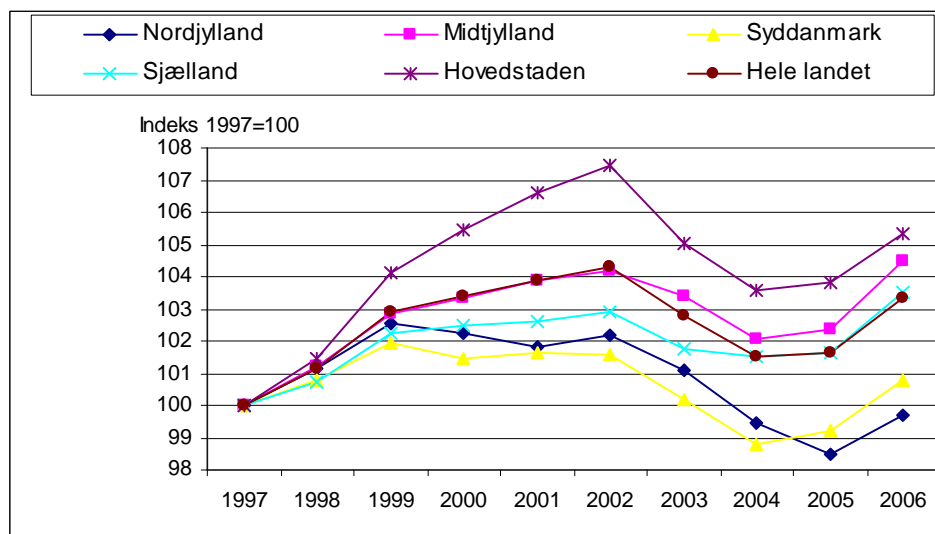
Ifølge Danmarks Statistiks fremskrivninger – som dog er behæftet med stor usikkerhed – vil den regionale befolkningsudvikling de kommende årtier (frem mod 2030) i store træk følge udviklingen fra det seneste tiår. Væksten ventes at blive størst i Midtjylland og på Sjælland. Der forventes mere moderate stigninger i Hovedstaden og Syddanmark, mens der i Region Nordjylland forventes et uændret indbyggertal.

Beskæftigelse

Der er skabt et stort antal nye job i Danmark siden 2004, og beskæftigelsen er i dag historisk høj med over 2,8 mio. arbejdspladser. I perioden 1997-2006 er beskæftigelsen steget kraftigst i Region Hovedstaden og Region Midtjylland, fulgt af Region Sjælland, mens beskæftigelsesudviklingen har været mere afdæmpet i Region Syddanmark og Region Nordjylland, jf. figur 2.2.¹

¹ Bl.a. ledighedsudviklingen indikerer, at der er flere arbejdspladser i Region Nordjylland i 2007 end i 1997.

Figur 2.2. Beskæftigede opgjort på arbejdssted, 1997-2006

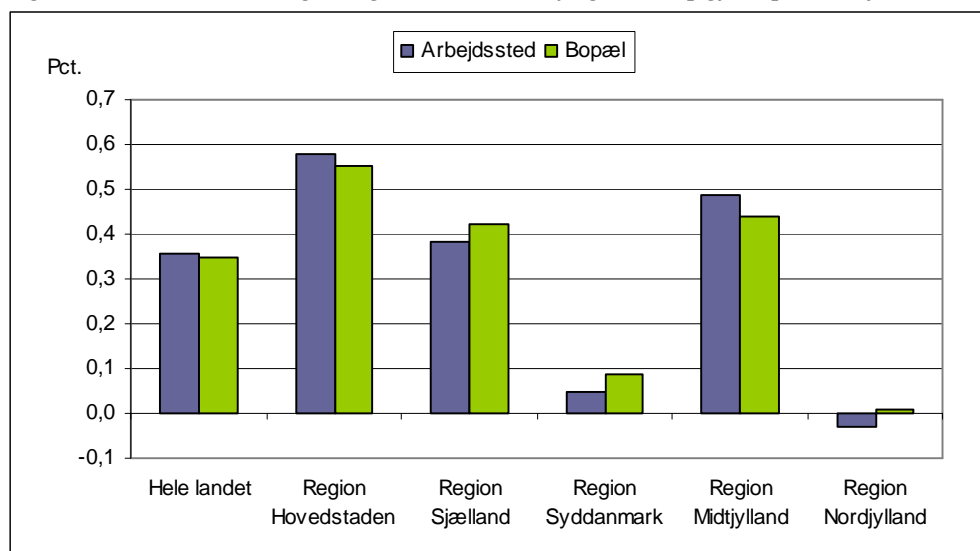

Anm.: Der tages forbehold for databrud i 2003.

Kilde: Danmarks Statistik.

Mange beskæftigede personer i Danmark pendler på tværs af kommune- og regionsgrænserne, når de kører til og fra arbejde. Det betyder, at beskæftigelsesudviklingen i en region eller kommune kan afhænge af, om beskæftigelsen opgøres på arbejdsstedet eller på bopælen. Region Hovedstaden og Region Midtjylland har oplevet en lidt kraftigere fremgang i beskæftigelsen opgjort på arbejdsstedet end på bopælen, jf. figur 2.3. I de tre øvrige regioner er billedet omvendt.

Figur 2.3. Gennemsnitlig årlig vækst i beskæftigelsen opgjort på arbejdssted og bopæl, 1997-2006

Anm.: Der tages forbehold for databrud i 2003. At søjlerne for hele landet ikke er lige høje skyldes, at nogle arbejdspladser ikke kan henføres til en geografisk lokalitet (fx sømænd).

Kilde: Danmarks Statistik.

Når man ser på pendlingsmønsteret mellem bopæl og arbejdssted i 2006, er det specielt værd at bemærke, at over 92.000 personer bosat i Region Sjælland har deres arbejdsplads i Region Hovedstaden, mens kun knap 27.000 personer pendler den modsatte vej, jf. tabel 2.1. Alt i alt er der knap 915.000 arbejdspladser i Region Hovedstaden mod godt 840.000 beskæftigede personer bosat i regionen. I Region Sjælland er der bosat ca. 405.000 beskæftigede personer, men der findes ”kun” ca. 340.000 arbejdspladser i regionen. I de tre øvrige regioner er nettopendlingen betydeligt mindre.

Tabel 2.1. Regional beskæftigelse opgjort på bopæl og arbejdssted (pendling), 2006

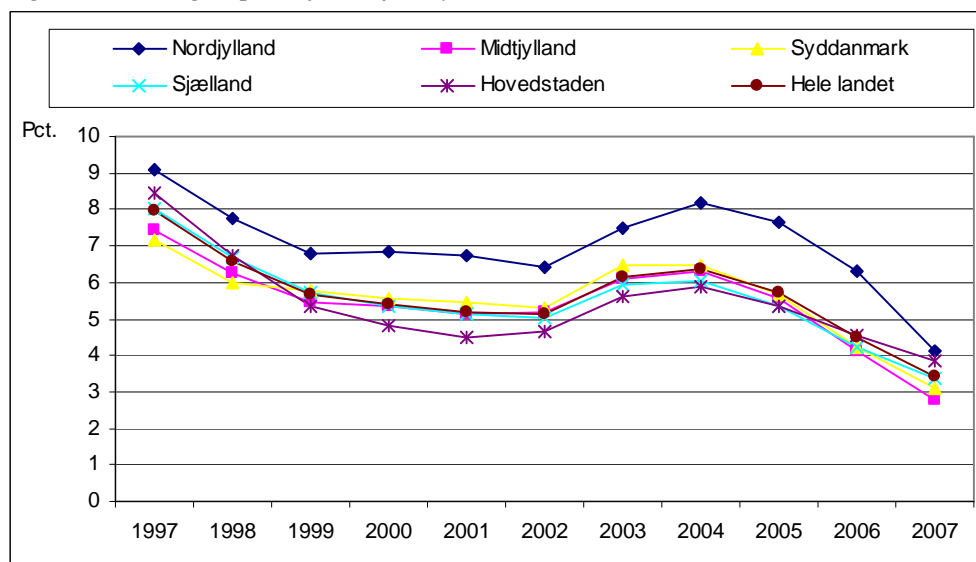
		Bopæl					I alt
		Region Hovedstaden	Region Sjælland	Region Syddanmark	Region Midtjylland	Region Nordjylland	
Arbejdssted	Region Hovedstaden	806.694	92.307	7.298	5.908	2.483	914.690
	Region Sjælland	26.644	309.167	2.220	1.232	422	339.685
	Region Syddanmark	3.649	1.782	562.247	18.495	1.736	587.909
	Region Midtjylland	3.177	1.243	14.629	594.860	10.481	624.390
	Region Nordjylland	1.211	458	1.237	9.351	267.844	280.101
	I alt	841.375	404.957	587.631	629.846	282.966	2.746.775

Kilde: Danmarks Statistik.

Ledighed

Den positive beskæftigelsesudvikling i Danmark har reduceret ledigheden, så denne i 2007 var under 3,5 pct., det laveste niveau siden begyndelsen af 1970'erne. Alle regioner har oplevet et betydeligt fald i ledigheden siden 2004, især Region Nordjylland hvor ledigheden næsten er halveret, jf. figur 2.4. I Region Midtjylland er ledigheden under 3 pct.

Figur 2.4. Ledige i pct. af arbejdsstyrken, 1997-2007

Kilde: Danmarks Statistik.

I alle fem regioner er der betydelige lokale variationer i ledigheden, jf. tabel 2.2. I Region Nordjylland varierer ledigheden således fra 2,4 pct. i Thisted Kommune til 8,9 pct. i Læsø Kommune. I Region Hovedstaden har Bornholms Kommune den højeste ledighed (6,2 pct.) og Egedal Kommune den laveste (1,4 pct.).

Tabel 2.2. Lokale variationer i ledighedsprocent, 2007 (pct.)

	Gennemsnit (region)	Maksimum (kommune)	Minimum (kommune)	Maksimum-minimum
Region Hovedstaden	3,8	6,2	1,4	4,8
Region Sjælland	3,4	5,4	1,9	3,5
Region Syddanmark	3,1	5	1,8	3,2
Region Midtjylland	2,8	4,9	1,5	3,4
Region Nordjylland	4,1	8,9	2,4	6,5
Hele landet	3,4	8,9	1,4	7,5

Anm.: Ledige i pct. arbejdsstyrken.

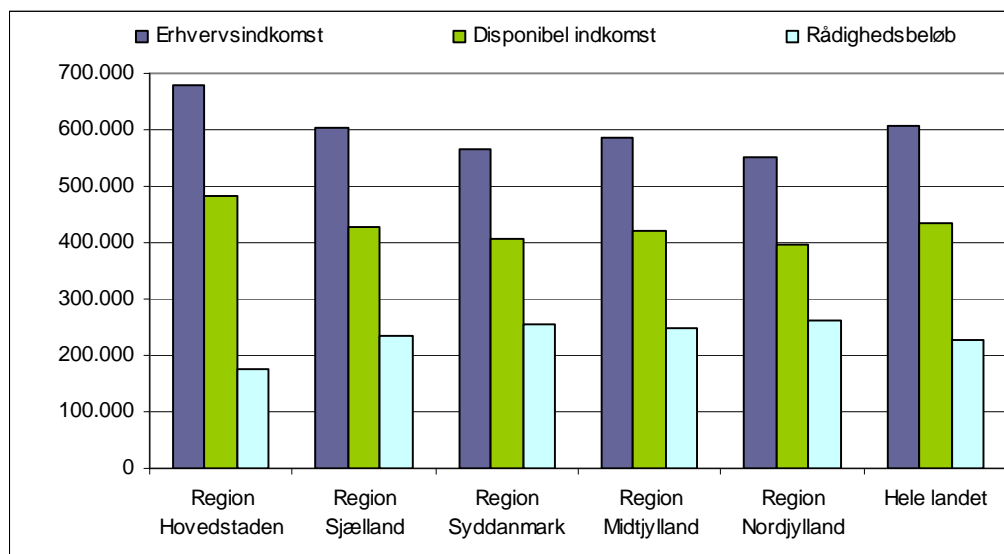
Kilde: Danmarks Statistik.

Indkomster

De regionale indkomstforskelle afhænger af, hvilket indkomstbegreb man betragter, jf. figur 2.5. Erhvervsindkomsten måler den indkomst (før skat), som man tjener ved at gå på arbejde. Denne indkomst er i gennemsnit noget højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner. Den disponible indkomst er erhvervsindkomst, formueindkomst og overførselsindkomst fratrukket skat og renter. Målt i kroner og ører er de regionale forskelle i disponibel indkomst betydeligt mindre end de regionale forskelle i erhvervsindkomst. Det skyldes bl.a. den regionale omfordeling af indkomst, som finder sted via skatte-, udlignings- og overførselssystemet.

Regionale forskelle i leveomkostninger bidrager yderligere til at udligne forskellene i velstand og forbrugsmuligheder. Det såkaldte rådighedsbeløb opgjort ved at trække en "standardfamilies" udgifter til skatter, boliglån, daginstitution, vandafledningsafgift samt indbo- og bilforsikring fra familiens indkomst. Rådighedsbeløbet er størst i Region Nordjylland fulgt af Region Syddanmark og lavest i Region Hovedstaden. Når rådighedsbeløbet tegner et andet billede af de regionale forskelle end erhvervsindkomst og disponibel indkomst, skyldes det først og fremmest de regionale forskelle i boligpriser. Da rådighedsbeløbene er baseret på beregninger for en "standardfamilie" og ikke tager højde for bl.a. friværdier, skal de tolkes forsigtigt.

Figur 2.5. Gennemsnitlige indkomster for par med to børn i regionerne, 2005

Anm.: Erhvervsindkomsten og den disponible indkomst for par med to børn er opgjort ifølge Danmarks Statistisk definitioner. Den disponible indkomst er erhvervsindkomst, formueindkomst og overførselsindkomst fratrukket skat og renter. Rådighedsbeløbet er beregnet som Danmarks Statistik familieindkomst for par med to børn fratrukket de udgifter, som en "standardfamilie" med far, mor og to børn (1 barn i vuggestue, 1 barn i børnehave), en bil (VW Golf 1,6) og et parcelhus på 140 kvadratmeter har til skatter, boliglån, daginstitution, vandafledningsafgift samt indbo- og bilforsikring. Udgifterne er opgjort for hver kommune ved hjælp af Penge & Privatøkonomis database Kommuneguide 2008. Familieindkomsten i den enkelte kommune er forudsat at svare til regionens gennemsnit. De kommunale rådighedsbeløb er vægtet sammen til regionsgennemsnit ved hjælp af befolkningsandele.

Kilde: Danmarks Statistik, Penge & Privatøkonomi samt egne beregninger.

Yderområderne

I forbindelse med fordelingen af EU-strukturfondsmidlerne 2007-2013 blev yderområderne afgrænset som de nye kommuner, der opfyldte begge følgende kriterier:

- **Lav erhvervsindkomst.** Kommunens erhvervsindkomst pr. indbygger er under 90 pct. af landsgennemsnittet (gennemsnit for 2001-2003)
- **Svag befolkningsudvikling.** Kommunen har oplevet et fald i befolkningstallet eller under halv så stærk tilvækst som landsgennemsnittet i perioden 2000-05

I alt 16 nye kommuner opfyldte ovenstående kriterier. I disse kommuner bor ca. 600.000 borgere, svarende til ca. 11 pct. af Danmarks samlede indbyggertal. Herudover er de 27 småøer under Sammenslutningen af Danske Småøer udpeget som yderområder.²

I perioden 2004-06 lå erhvervsindkomsten pr. indbygger i yderområderne ca. 15 pct. under landsgennemsnittet. Dermed er forskellen på yderområderne og landsgennemsnittet stort set uændret sammenlignet med 2001-03. Endvidere er yderområderne stadig præget af en negativ befolkningsudvikling modsat udviklingen på landsplan, jf. tabel 2.3. Til gengæld er ledigheden reduceret endnu

² I strukturfondsregi er desuden udpeget de såkaldte overgangsområder. Det er Mål 2-kommuner fra perioden 2000-2006 og yderområder omfattet af den regionale vækststrategi fra 2003, som ikke er omfattet af den nye yderområdeafgrænsning. Der bor i alt ca. 95.000 personer i overgangsområderne.

mere i yderområderne end på landsplan. For fem år siden var ledigheden i yderområderne ca. 2 pct.point højere end på landsplan. Denne forskel er nu reduceret til kun ca. 1 pct.point.

Tabel 2.3. Befolkningsudvikling, erhvervsindkomst og ledighed i yderområderne

	Yderområder	Hele landet
Befolkningsudvikling, 2005-2008 (gnsn. årlig vækst, pct.)	-0,2	0,4
Erhvervsindkomst pr. indbygger, gnsn. 2004-2006 (t.kr.)	122	144
Ledighed, 2007 (pct.)	4,4	3,4

Anm.: Yderområderne omfatter kommunerne Hjørring, Brønderslev-Dronninglund, Frederikshavn, Morsø, Vesthimmerland, Læsø, Norddjurs, Samsø, Tønder, Svendborg, Faaborg-Midtfyn, Langeland, Ærø, Lolland, Guldborgssund, Bornholm. De 27 småøer under Sammenslutningen af Danske Småøer er også et yderområde, men ikke inkluderet i tabellens data.

Kilde: Danmarks Statistik.

2.2 Den regionale værdiskabelse

Når velstanden i Danmark sammenlignes med velstanden i andre lande anvendes normalt bruttonationalproduktet (BNP) pr. indbygger (korrigeret for forskelle i købekraft på tværs af landene). Målt med BNP pr. indbygger er Danmark det syvende rigeste land i verden.³

BNP kan også opgøres regionalt. I det følgende vil den regionale værdiskabelse imidlertid blive målt ved bruttoværditilvæksten (BVT). BVT måler ligesom BNP værdien af den samlede produktion i en region/nation fratrukket rå- og hjælpestoffer. Forskellen er, at BNP opgøres i markedspriser (inkl. moms og andre afgifter), mens BVT måles i basispriser, dvs. ved at trække produktskatterne fra BNP. Den relative størrelse af regionernes værdiskabelse er den samme, uanset om man bruger BNP eller BVT. BVT har imidlertid den fordel, at den kan opdeles på brancher og derfor er et bedre udgangspunkt for de produktivetsberegninger, som foretages i afsnit 2.3 nedenfor.

Når man sammenligner værdiskabelsen i forskellige lande, er BVT (eller BNP) pr. indbygger et velegnet mål. Når man sammenligner værdiskabelsen på tværs af regioner, kan det imidlertid være problematisk at anvende BVT (eller BNP) pr. indbygger på grund af pendling. Som vist i afsnit 2.1 har mange indbyggere i Region Sjælland deres arbejdsplads i Region Hovedstaden, mens langt færre indbyggere i Region Hovedstaden har deres arbejdsplads i Region Sjælland. Det betyder, at BVT pr. indbygger er ”kunstigt” høj i Region Hovedstaden og ”kunstigt” lav i Region Sjælland, idet BVT opgøres på arbejdsstederne (virksomhederne), mens indbyggertal opgøres på borgernes bopæl.

I en vækstmæssig sammenhæng er pendling over regionsgrænserne, og de heraf følgende regionale forskelle i BVT pr. indbygger, ikke noget problem – pendlingen er simpelthen udtryk for, at arbejdskraften er geografisk mobil. I en regional sammenhæng vil det derfor typisk være mere retvisende at sammenligne BVT pr. beskæftiget. Beskæftigelsen kan ligesom BVT opgøres på arbejdsstedet, hvorfor BVT pr. beskæftiget i modsætning til BVT pr. indbygger ikke risikerer at blive ”forvredet” af pendling. Bruttoværditilvæksten pr. beskæftiget måler arbejdskraftens gennemsnitlige værdiskabelse og kan derfor tolkes som et mål for den regionale produktivitet.

³ *Konkurrenceevneredegørelse 2007*, Økonomi- og Erhvervsministeriet i samarbejde med Finansministeriet, Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling samt Beskæftigelsesministeriet.

Det er imidlertid også vigtigt at slå fast, at pendling ikke er den eneste årsag til, at BVT pr. indbygger i en region kan afvige fra landsgennemsnittet. I tabel 2.3 er forskellen på den enkelte regions BVT pr. indbygger i 2006 og landsgennemsnittet således opdelt i fire faktorer:

1. *Produktivitet*: BVT pr. beskæftiget
2. *Pendling*: Antal beskæftigede opgjort på arbejdssted i forhold til antal beskæftigede opgjort på bopæl (16-64 år)
3. *Beskæftigelsesfrekvens*: Antal beskæftigede i forhold til indbyggertal i arbejdsdygtig alder (16-64 år)
4. *Aldersdemografi*: Antal indbyggere i arbejdsdygtig alder (16-64 år) i forhold til samlet indbyggertal

Tabel 2.3. Regional bruttoværditilvækst pr. indbygger opdelt i fire faktorer, 2006 (afvigelse fra landsgennemsnit i pct.)

	BVT pr. indbygger	----- Bidrag fra -----			
		Produktivitet	Pendling	Beskæftigelsesfrekvens	Aldersdemografi
Region Hovedstaden	27,1	12,7	8,9	0,0	2,5
Region Sjælland	-26,1	-6,6	-16,5	-0,3	-1,4
Region Syddanmark	-8,5	-5,1	-0,1	-0,5	-1,9
Region Midtjylland	-5,5	-8,2	-0,8	1,5	0,0
Region Nordjylland	-10,9	-5,4	-1,2	-2,0	-1,5
Hele landet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Anm.: Faktorenes bidrag summer ikke præcist til afvigelsen i BVT pr. indbygger, fordi data stammer fra to forskellige datakilder (regionale nationalregnskaber og RAS (registerbaseret arbejdsstyrkestatistik). De fire faktorer produktivitet, pendling, beskæftigelsesfrekvens og aldersdemografi er defineret i teksten. Hele landet er opgjort ekskl. den bruttoværditilvækst, som skabes "uden for regioner" (olieudvinding mv.).

Kilde: Danmarks Statistik. BVT, beskæftigelse og indbyggertal til beregning af BVT pr. indbygger og produktivitet er fra de regionale nationalregnskaber, mens de øvrige data stammer fra RAS-statistikken.

Tallene i tabel 2.3 er baseret på data fra to forskellige statistikker, hvorfor de fire faktorerers bidrag ikke summer præcist til den enkelte regions afvigelse fra landsgennemsnittet. Med dette forbehold viser tallene – som nævnt ovenfor – at den store nettopendling ud af Region Sjælland er den vigtigste forklaring på, at BVT pr. indbygger i regionen er lavere end landsgennemsnittet. Omkring to tredjedele af Region Sjællands efterslæb i forhold til landsgennemsnittet kan således tilskrives pendling. I en vækstmæssig sammenhæng er det vigtigt at bemærke, at den gennemsnitlige produktivitet i Region Sjælland er næsten 7 pct. lavere end landsgennemsnittet. Også beskæftigelsesfrekvensen (andel af de 16-64 årige, som er i beskæftigelse) og aldersdemografien (andel af befolkningen, som er i arbejdsdygtig alder) er lidt lavere i Region Sjælland end landsgennemsnittet.

I Region Hovedstaden er den gennemsnitlige produktivitet betydeligt højere end i de øvrige regioner. Den store nettopendling ind til Region Hovedstaden er dog også en væsentlig forklaring på, at BVT pr. indbygger er forholdsvist højt i regionen. Samtidig er en forholdsvist stor andel af befolkningen i Region Hovedstaden i den arbejdsdygtige alder (16-64 år).

I Region Nordjylland og Region Syddanmark er både produktiviteten, beskæftigelsesfrekvensen og aldersdemografien mindre gunstig end landsgennemsnittet. I Region Midtjylland er beskæftigelsesfrekvensen 76,4 pct., hvilket er væsentligt højere end i de øvrige regioner (til sammenligning er be-

skæftigelsesfrekvensen i Region Nordjylland 73,7 pct.). Til gengæld er produktiviteten i Region Midtjylland lidt lavere end i de øvrige regioner.

Opdelingen af regionernes BVT pr. indbygger i de fire faktorer peger på forskellige mulige indsatsområder. Aldersdemografien er det vanskeligt at gøre noget ved – i hvert fald på kortere sigt. Pendlingen afspejler som nævnt arbejdskraftens geografiske mobilitet og er som sådan ikke noget problem – snarere tværtimod. Det er ved at styrke produktiviteten og beskæftigelsesfrekvensen, at de regionale og lokale aktører kan yde et vigtigt bidrag til at styrke værdiskabelsen og velstanden i regionen og i landet som helhed.

Beskæftigelsesfrekvensen kan øges både ved at styrke arbejdsudbuddet og ved – de steder hvor det er muligt – at reducere ledigheden yderligere. I alle regionerne er beskæftigelsesfrekvensen for indvandrere og efterkommere forholdsvis lav, jf. tabel 2.4. Region Hovedstaden klarer sig lidt bedre end landsgennemsnittet på dette område, mens Region Nordjylland klarer sig noget ringere. Det er også karakteristisk, at beskæftigelsesfrekvensen for de 60-64 årige er lav i alle regioner. Også på dette område er det Region Hovedstaden, som klarer sig bedst, mens regionerne Syddanmark og Nordjylland ligger mærkbart under landsgennemsnittet.

Tabel 2.4. Regional beskæftigelsesfrekvens fordelt alder, herkomst og køn, 2006 (pct.)

	Hele landet	Region Hovedstaden	Region Sjælland	Region Syddanmark	Region Midtjylland	Region Nordjylland
I alt	75,2	75,2	75,0	74,8	76,4	73,7
16-17 år	51,0	47,4	48,6	53,2	52,8	54,2
18-19 år	64,3	64,5	63,0	64,9	64,8	63,0
20-24 år	73,7	74,3	74,2	74,3	73,9	69,5
25-29 år	78,1	77,5	80,1	78,6	78,7	75,8
30-34 år	82,8	82,0	83,7	82,8	83,9	81,9
35-39 år	84,1	83,1	85,2	84,2	85,2	83,4
40-44 år	84,6	83,5	84,9	84,7	85,9	84,4
45-49 år	83,8	82,5	84,0	83,8	85,1	84,0
50-54 år	81,7	80,0	82,0	81,6	83,5	81,9
55-59 år	75,8	75,0	76,1	75,4	77,5	74,4
60-64 år	38,9	43,3	37,9	35,8	38,9	34,8
Indvandrere	53,6	54,9	53,2	52,9	52,1	50,5
Efterkommere	64,2	65,4	65,7	60,8	61,9	55,6
Mænd	78,3	77,0	78,2	78,6	80,1	77,6
Kvinder	72,0	73,4	71,7	71,0	72,5	69,5

Anm.: Beskæftigelsesfrekvensen er antal beskæftigede (16-64 år) i forhold til antal indbyggere (16-64 år).

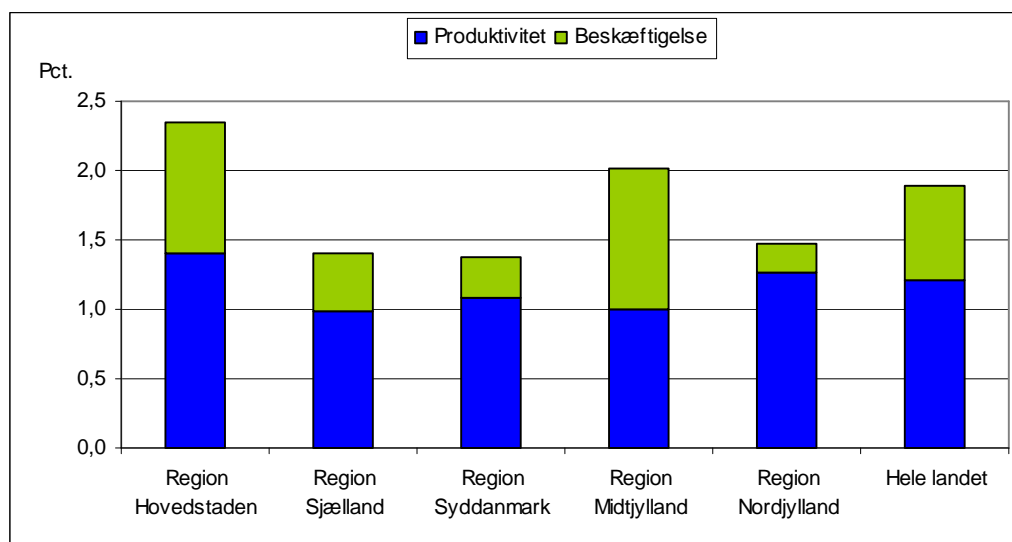
Kilde: Danmarks Statistik.

Med hensyn til produktiviteten har de regionale og lokale aktører gode muligheder for at øge denne ved at forbedre de regionale og lokale rammevilkår inden for uddannelse, iværksætteri og innovation, jf. afsnit 3 nedenfor.

2.3 Den regionale produktivitet

Den regionaløkonomiske vækst målt ved udviklingen i bruttoværditilvæksten (BVT) afhænger af udviklingen i beskæftigelsen og i produktiviteten (BVT pr. beskæftiget).⁴ Den økonomiske vækst har de seneste ti år været stærkest i Region Hovedstaden og i Region Midtjylland, jf. figur 2.6. Den forholdsvis høje vækst i Region Hovedstaden afspejler, at både beskæftigelsen og produktiviteten i regionen er steget hurtigere end landsgennemsnittet. I Region Midtjylland er det kun beskæftigelsen, som er vokset hurtigere end på landsplan. Region Nordjylland har haft den laveste fremgang i beskæftigelsen, men til gengæld er produktiviteten i regionen vokset hurtigere end landsgennemsnittet. Region Sjælland og Region Syddanmark adskiller sig fra de øvrige regioner ved, at både beskæftigelsen og produktiviteten i disse to regioner er vokset langsommere end landsgennemsnittet.

Figur 2.6. Gennemsnitlig årlig vækst i regional værditilvækst, beskæftigelse og produktivitet, 1996-2006

Anm.: Hele landet er ekskl. kategorien "uden for regioner" (oneudvinding niv.).

Kilde: Danmarks Statistik (regionale nationalregnskaber).

I alle fem regioner er vækstbidraget fra produktiviteten væsentligt større end vækstbidraget fra beskæftigelsen (i Region Midtjylland har fremgang i beskæftigelsen dog betydet omtrent lige så meget). Det gælder generelt, at den økonomiske vækst på langt sigt primært afhænger af produktivitetsudviklingen. Det gælder også på kortere sigt i Danmark, idet den høje beskæftigelse i dag og den demografiske udvikling med stadig flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder betyder, at der næppe kan forventes noget stort vækstbidrag fra beskæftigelsen de kommende år. Den økonomiske udvikling skal skabes af fremgang i produktiviteten.

Den regionale produktivitetsvækst i 1996-2006 har udvidet de regionale forskelle i produktivitetsniveau. Region Hovedstadens produktivitet er således vokset fra at være ca. 10 pct. højere end landsgennemsnittet i 1996 til at være ca. 13 pct. højere i 2006, jf. tabel 2.5. I de fire øvrige regioner er produktiviteten forholdsvis ens, ca. 5-8 pct. under landsgennemsnittet. Kun i Region Nordjylland er produktiviteten kommet nærmere landsgennemsnittet i den betragtede periode. Region Midtjyl-

⁴ I Konkurrenceevneredegørelse 2007 er produktiviteten målt pr. arbejdstime. Regionalt er det pt. kun muligt at måle pr. beskæftiget.

land har haft en svag produktivitetsudvikling de seneste fem år. I 2001 var produktiviteten i Region Midtjylland ca. 12 pct. lavere end i Region Hovedstaden. I 2006 var forskellen udvidet til 18 pct., og Region Midtjylland havde den laveste produktivitet af de fem regioner. Den forholdsvis svage produktivitetsudvikling i Region Midtjylland kan hænge sammen med, at det er i denne region, beskæftigelsen er steget klart stærkest de seneste fem år. Når ledigheden er lav, er det ikke usædvanligt, at fremgang i beskæftigelsen ledsages af en forholdsvis svag vækst i produktiviteten.

I Konkurrenceevneredegørelse 2007 er det vist, at Danmark generelt har en stor udfordring med at få øget produktivitetsvæksten. I 1970'erne og 1980'erne steg produktiviteten hurtigere i Danmark end blandt de mest produktive lande i OECD. Denne udvikling er imidlertid vendt, så Danmarks afstand til de bedste lande er steget i løbet af seneste 10 år. Danmark er dog fortsat blandt de ti mest produktive lande i verden.

Tabel 2.5. Regional produktivitet (BVT pr. beskæftiget) i forhold til landsgennemsnittet, 1996-2006

	BVT pr. beskæftiget, indeks hele landet=100		
	1996	2001	2006
Region Hovedstaden	110,4	109,2	112,7
Region Sjælland	95,4	93,6	93,4
Region Syddanmark	96,1	95,6	94,9
Region Midtjylland	93,7	95,9	91,8
Region Nordjylland	94,1	94,4	94,6
Hele landet	100,0	100,0	100,0

Anm.: BVT er opgjort i 2000-priser. Hele landet er ekskl. kategorien "uden for regioner".
Kilde: Danmarks Statistik (regionale nationalregnskaber).

Produktivitet og erhvervsstruktur

De regionale forskelle i produktivitet, som blev dokumenteret ovenfor, kan også hænge sammen med, at regionernes erhvervsstruktur er forskellig. De enkelte branchers andel af den samlede beskæftigelse varierer således betydeligt fra region til region, jf. tabel 2.6.

Generelt vejer de primære erhverv og industrierhvervene væsentligt tungere i "provinsregionerne" end i Region Hovedstaden, som til gengæld har en større andel beskæftigede i serviceerhvervene.

Tabel 2.6. Regionernes erhvervsstruktur (beskæftigelsesandele), 2006 (pct.)

	Region Hovedstaden	Region Sjælland	Region Syddanmark	Region Midtjylland	Region Nordjylland	Hele landet
Landbrug, gartneri og skovbrug	0,6	3,7	4,2	3,6	4,6	2,8
Fiskeri mv.	0,0	0,1	0,1	0,2	0,5	0,1
Råstofudvinding	0,0	0,1	0,0	0,1	0,2	0,1
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	0,9	2,6	3,6	2,8	3,7	2,4
Tekstil-, beklædnings- og læderindustri	0,1	0,2	0,3	0,7	0,4	0,3
Træ-, papir- og grafisk industri	1,6	1,4	1,7	2,7	2,1	1,9
Mineralolie-, kemisk- og plastindustri mv.	2,4	2,6	1,3	1,2	0,9	1,8
Sten-, ler- og glasindustri mv.	0,2	0,7	0,7	0,5	1,2	0,6
Jern- og metalindustri	2,8	4,8	9,2	8,1	7,3	6,1
Møbelindustri og anden industri	0,2	0,4	1,5	1,5	0,9	0,9
Energi- og vandforsyning	0,5	0,6	0,5	0,4	0,5	0,5
Bygge- og anlægsvirksomhed	4,3	8,1	7,3	7,0	7,8	6,3
Handel m. biler, autorep., servicestationer	1,6	2,9	2,6	2,3	2,4	2,2
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	6,9	4,5	6,3	6,3	5,4	6,2
Detailh. og reparationsvirks. undt. biler	7,0	9,2	7,6	7,5	7,9	7,6
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	3,8	2,8	3,3	2,7	3,6	3,3
Transportvirksomhed	5,7	4,1	4,5	3,9	3,6	4,7
Post og telekommunikation	2,4	1,2	1,5	1,7	1,4	1,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhed	4,8	1,8	1,8	2,0	2,0	2,9
Udlejning og ejendomsformidling	2,0	1,9	1,4	1,6	1,6	1,7
Forretningsservice mv.	15,0	7,0	7,6	8,9	7,5	10,3
Offentlig administration mv.	7,5	5,6	4,9	4,4	5,4	5,8
Undervisning	6,8	8,7	7,4	7,1	7,7	7,3
Sundhedsvæsen mv.	5,5	6,4	5,7	5,4	5,7	5,7
Sociale institutioner mv.	10,3	14,6	11,3	11,6	12,1	11,5
Renovation, foreninger og forlystelser mv.	6,8	3,8	3,7	5,7	3,6	5,2
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Anm.: Hele landet er ekskl. kategorien 'Uden for regioner' (olieudvinding mv.).

Kilde: Danmarks Statistik (Regionale nationalregnskaber).

Region Nordjylland er især specialiseret inden for de primære erhverv og den tilhørende forarbejdningsindustri samt sten-, ler- og glasindustri. Region Midtjylland er kraftigt specialiseret inden for tekstil-, beklædnings- og læderindustri samt møbelindustri og anden industri. Region Syddanmark er bl.a. specialiseret i nærings- og nydelsesmiddelindustri samt jern- og metalindustri. Region Sjælland er bl.a. specialiseret inden for mineralolie-, kemisk- og plastindustri samt bygge- og anlægsvirksomhed. Region Hovedstaden er specialiseret inden finansierings- og forsikringsvirksomhed, transportvirksomhed, post- og telekommunikation og den store branche forretningsservice.

Produktiviteten varierer kraftigt, både fra branche til branche og fra region til region i den samme branche, jf. tabel 2.7. Der er dog en stærk tendens til, at det er de samme brancher, som har en lav/høj produktivitet på tværs af regioner.

Tabel 2.7. Regional produktivitet (bruttoværditilvækst pr. beskæftiget) fordelt på erhverv, 2006 (1000 kr.)

	Region Hovedstaden	Region Sjælland	Region Syddanmark	Region Midtjylland	Region Nordjylland	Hele landet
Landbrug, gartneri og skovbrug	183,3	294,7	383,7	395,9	428,4	366,5
Fiskeri mv.	278,3	76,9	136,2	304,9	355,1	268,5
Råstofudvinding	729,6	969,4	839,4	761,4	650,6	761,2
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	516,9	405,0	342,1	392,4	262,6	375,0
Tekstil-, beklædnings- og læderindustri	375,3	344,3	389,1	348,9	488,8	377,4
Træ-, papir- og grafisk industri	527,9	423,9	412,4	443,2	468,8	462,8
Mineralolie-, kemisk- og plastindustri mv.	761,5	587,6	480,0	502,5	484,1	633,1
Sten-, ler- og glasindustri mv.	458,6	521,8	512,2	559,9	550,3	525,4
Jern- og metalindustri	552,5	462,7	400,4	415,8	425,4	438,1
Møbelindustri og anden industri	544,2	442,0	444,8	412,8	409,7	436,7
Energi- og vandforsyning	2218,3	1166,7	1591,7	1678,6	1222,8	1734,8
Bygge- og anlægsvirksomhed	370,2	372,8	371,8	374,6	370,5	372,1
Handel m. biler, autorep., servicestationer	355,0	268,1	296,2	282,2	271,8	299,9
Engros- og agenturhandel undt. m. biler	568,6	441,0	446,9	379,5	399,3	472,3
Detailh. og reparationsvirks. undt. biler	218,4	232,4	217,5	218,2	214,8	219,8
Hotel- og restaurationsvirksomhed mv.	191,8	170,9	169,4	158,2	144,9	173,6
Transportvirksomhed	757,4	423,0	536,9	428,6	438,1	587,9
Post og telekommunikation	822,1	540,0	661,9	697,2	827,6	744,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhed	1030,1	767,3	816,4	793,3	847,6	931,7
Udlejning og ejendomsformidling	1880,9	2764,2	3276,8	2704,3	2907,5	2498,8
Forretningsservice mv.	412,8	274,6	263,5	291,9	296,8	346,0
Offentlig administration mv.	403,1	467,2	446,8	468,0	455,1	434,4
Undervisning	320,1	295,2	301,7	308,9	316,3	309,7
Sundhedsvæsen mv.	347,9	358,6	349,3	341,6	357,0	349,1
Sociale institutioner mv.	225,0	222,6	232,0	224,8	232,1	226,8
Renovation, foreninger og forlystelser mv.	361,6	410,1	404,8	265,6	413,0	351,3
I alt	477,9	396,2	402,6	389,4	401,4	424,2

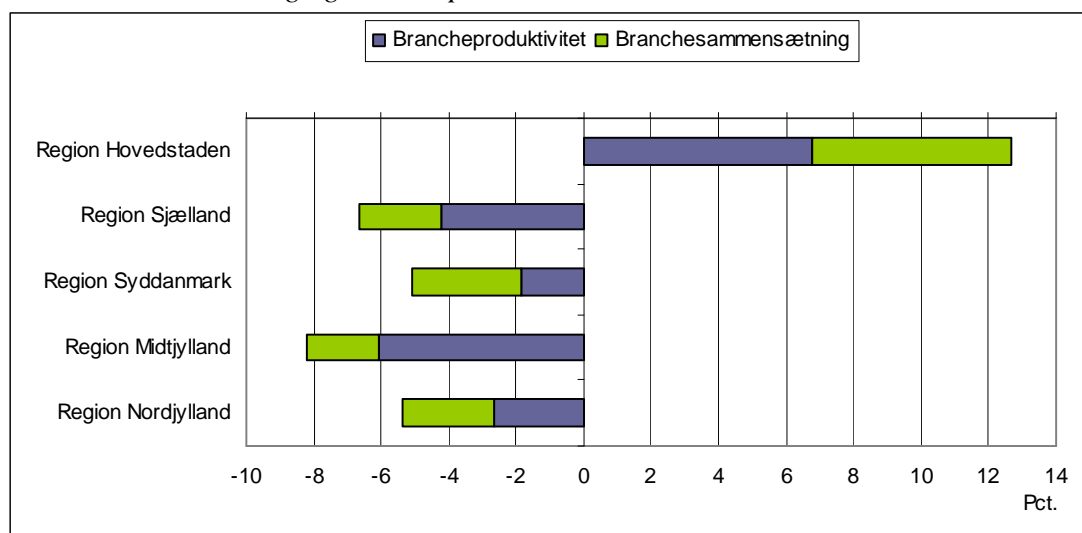
Anm.: Produktiviteten er målt som bruttoværditilvækst pr. beskæftiget. Hele landet er ekskl. kategorien 'Uden for regioner' (olieudvinding mv.).

Kilde: Danmarks Statistik.

Når man opgør produktivitet som BVT pr. beskæftiget, vil en del af forskellene i produktivitet afspejle forskelle i kapitalintensitet (maskiner, udstyr mv.) på tværs af brancher og regioner. Disse forskelle er dog meget vanskelige at belyse med de tilgængelige regionale data.

Man kan derimod godt belyse, hvor stor en del af de regionale forskelle i produktivitet, der kan tilskrives forskelle i erhvervsstruktur (branchesammensætning) og hvor stor en del, der skyldes, at produktiviteten i de enkelte brancher varierer fra region til region. Omtrent halvdelen af Region Hovedstadens forholdsvis høje produktivitet kan tilskrives branchesammensætningen, jf. figur 2.7. Det afspejler, at flere højproduktive brancher, fx transportvirksomhed, post- og telekommunikation samt finansierings- og forsikringsvirksomhed, har en forholdsvis stor beskæftigelsesandel i Region Hovedstaden.

Figur 2.7. Forskel på den enkelte regions produktivitet og landsgennemsnittet opdelt på bidrag fra branchesammensætning og brancheproduktivitet, 2006

Anm.: Beregningen er baseret på 26 brancher. Bidraget fra branchesammensætning er beregnet som den samlede produktivitet, der ville gælde, hvis branchesammensætningen var som i regionen, og brancheproduktiviteten var som på landsplan, fratrukket den samlede produktivitet på landsplan. Bidraget fra brancheproduktiviteten er beregnet som den samlede produktivitet, der ville gælde, hvis brancheproduktiviteten var som i regionen, og branchesammensætningen var som på landsplan, fratrukket den samlede produktivitet på landsplan. Restleddet er fordelt på de to bidrag efter deres relative betydning.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Den anden halvdel af Region Hovedstadens produktivitetsforspring på knap 13 pct. kan tilskrives, at produktiviteten i regionens brancher generelt er forholdsvis høj. I 16 af de 26 brancher er produktiviteten i Region Hovedstaden således højere end landsgennemsnittet, og i 13 brancher har Region Hovedstaden den højeste produktivitet af alle regioner. Det gælder bl.a. i de forholdsvis store brancher forretningsservice og transportvirksomhed, hvor produktiviteten i regionen Hovedstaden er henholdsvis næsten 20 pct. og næsten 30 pct. over landsgennemsnittet.

Den forholdsvis lave produktivitet i de fire øvrige regioner kan delvist tilskrives branchesammensætningen, altså at de forholdsvis lavproduktive brancher har en forholdsvis stor beskæftigelsesandel i regionerne. I Region Syddanmark kan ca. to tredjedel af produktivitetsforskellen på regionen og landsgennemsnittet tilskrives branchesammensætningen.

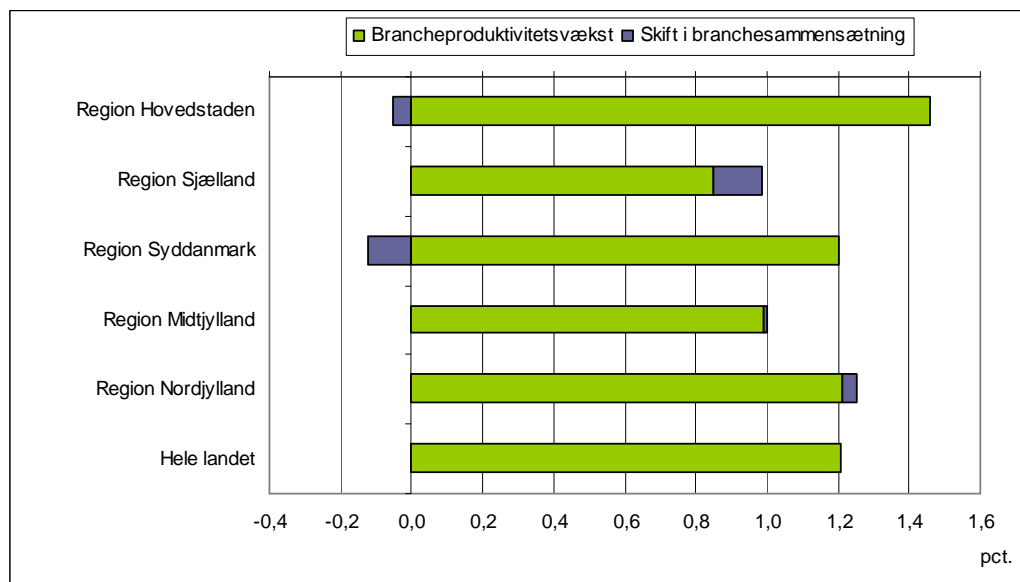
Erhvervsstrukturen er dog ikke hele forklaringen på den forholdsvis lave produktivitet i de fire øvrige regioner. Den skyldes også, at produktiviteten i hovedparten af regionernes brancher er lavere end landsgennemsnittet for branchen. Især i Region Midtjylland og Region Sjælland er brancheproduktiviteten en væsentlig del af forklaringen på, at den samlede produktivitet i regionerne er lav.

Produktivitetens vækst og skift i erhvervsstruktur

Produktivitetens udviklingen i en region afspejler både udviklingen i de enkelte branchers produktivitet og forskydninger i erhvervsstrukturen. Hvis arbejdskraften forskydes over imod mere højproduktive brancher, vil det således – alt andet lige – øge den samlede produktivitet i regionen.

Langt hovedparten af produktivitsfremgangen i regionerne i 1996-2006 afspejler vækst i den regionale brancheproduktivitet, jf. figur 2.8.⁵

Figur 2.8. Den regionale produktivitsvækst opdelt på bidrag fra skift i branchesammensætning og brancheproduktivitsvækst, gnsn. årlig vækst, 1996-2006

Anm.: Beregningen er baseret på 26 brancher. Bidraget fra skift i branchesammensætning er beregnet årligt som den samlede produktivitet, der ville gælde, hvis branchesammensætningen var lig de faktiske værdier, og brancheproduktiviteten i regionen var som det foregående år, fratrukket den faktiske produktivitet i regionen året før. Bidraget fra brancheproduktivitsvækst er beregnet årligt som den samlede produktivitet, der ville gælde, hvis branchesammensætningen i regionen var som det foregående år, og brancheproduktiviteten var lig de faktiske værdier, fratrukket den faktiske produktivitet i regionen året før. Restleddet er fordelt på de to bidrag efter deres relative betydning. Beregningen er gentaget for hvert år i perioden, hvorefter der er omregnet til gnsn. årlige vækstrater.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I Region Hovedstaden og Region Syddanmark har skift i branchesammensætning påvirket produktivitsvæksten (svagt) negativt, mens brancheskift i de øvrige regioner – særligt i Region Sjælland – har påvirket produktiviteten (svagt) positivt.

Ser man kun på brancheproduktivitsvæksten, bliver forskellen på Region Sjælland og landsgennemsnittet således udvidet (ca. 0,8 pct. gennemsnitlig årlig vækst i Region Sjælland mod ca. 1,2 pct. på landsplan). Til gengæld kan en betydelig del af Region Syddanmarks efterslæb i forhold til landsgennemsnittet tilskrives skift i branchesammensætning. Brancheproduktivitsvæksten i regionen har været på niveau med landsgennemsnittet. I Region Nordjylland har brancheproduktivitsvæksten også været på niveau med landsgennemsnittet.

2.4 Den regionaløkonomiske balance i internationalt perspektiv

I alle lande varierer værdiskabelsen, ledigheden, indkomstniveauet mv. fra region til region.

⁵ Det gælder generelt i OECD-landene, at langt hovedparten af produktivitsvæksten skyldes brancheproduktivitsvækst, mens kun en beskedne del skyldes skift i branchesammensætning, jf. Konkurrenceanalyse 2007.

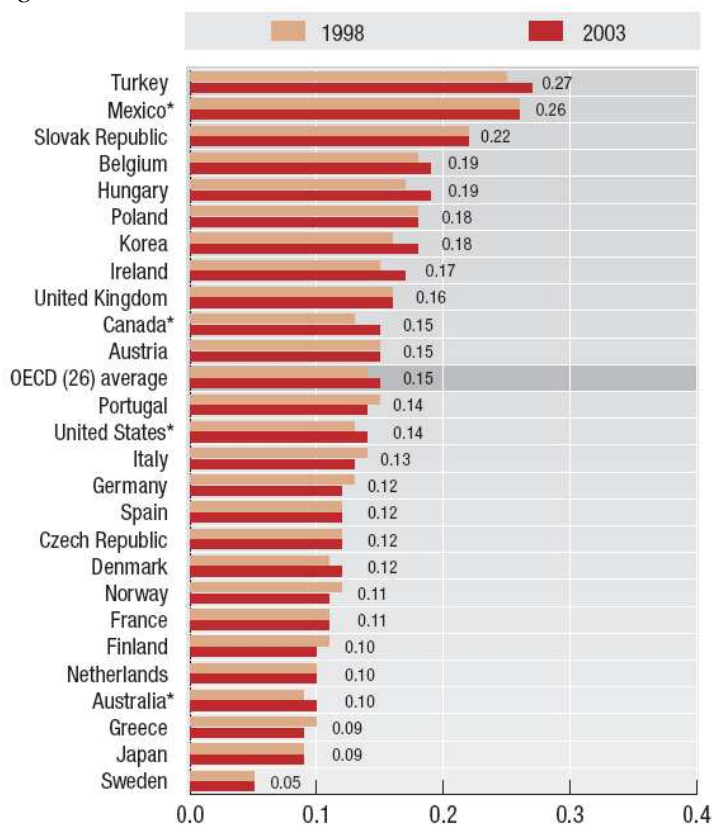
De regionale forskelle i et land kan opgøres på flere måder. Et muligt mål er forskellen på BNP pr. indbygger i landets mest og mindst velstående region. Dette mål lider af den svaghed, at det kun afhænger af de regionale yderpunkter.

Et andet muligt mål er det såkaldte Gini-indeks, som beregnes på baggrund af BNP pr. indbygger i *alle* landets regioner.⁶ Gini-indekset antager værdier mellem 0 og 1. Jo højere værdi, desto større er de regionale forskelle i landet. Gini-indekset skal tolkes meget forsigtigt, bl.a. fordi det kan være påvirket af pendlingsmønstrene i det enkelte land, jf. afsnit 2.1 og 2.2 ovenfor, og fordi de beregnede værdier af indekset afhænger af regionernes størrelse.

Målt med Gini-indekset er Danmark et af de OECD-lande, hvor BNP pr. indbygger varierer forholdsvis lidt fra region til region (data for Danmark er baseret på de gamle amter), jf. figur 2.9.⁷

Der har været en tendens til svagt stigende regionale forskelle i BNP pr. indbygger i Danmark i den betragtede periode. Det gælder ikke kun i Danmark, men også i en række andre lande.

Figur 2.9. Regionale variationer i BNP pr. indbygger i OECD-landene målt på Gini-indekset, 1998 og 2003

Anm.: For Danmarks vedkommende er beregningen af Gini-indekset baseret på data for BNP pr. indbygger i de gamle amter.
Kilde: *OECD Regions at a Glance*, OECD (2007).

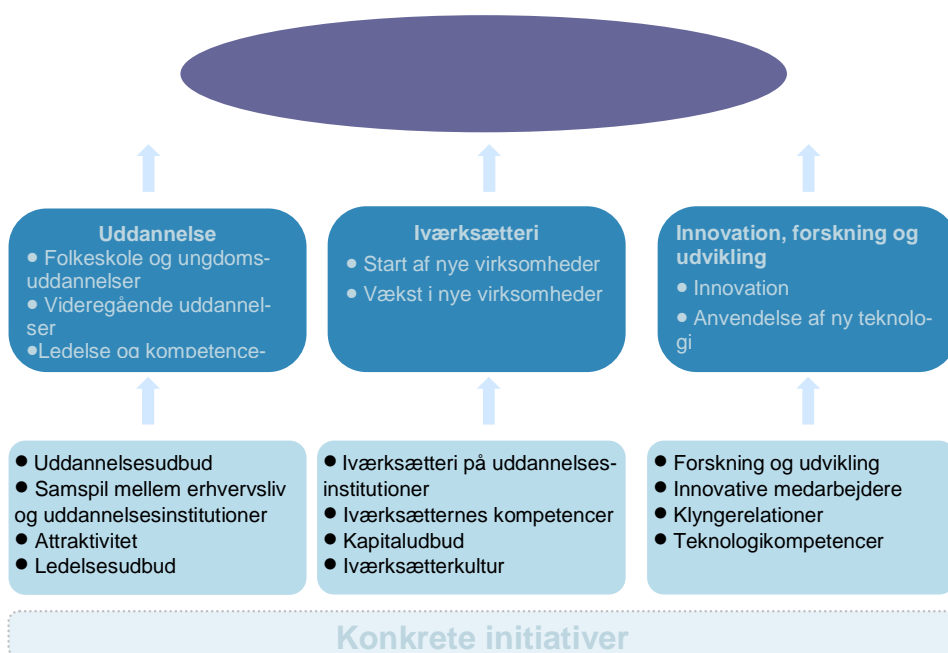
⁶ Bruttoværditilvæksten, som blev brugt i afsnit 2.2 og 2.3, opgøres ikke i alle udenlandske regioner.

⁷ Udover OECD er der også i Regionalpolitisk Redegørelse 2007 offentliggjort en international benchmarking, der viser Danmarks placering i forhold til sammenlignelige lande.

Kapitel 3. Regionale præstationer og vækstvilkår

Den årlige Konkurrenceevneredegørelse måler Danmarks velstand og sammenhængskraft samt forhold af betydning herfor.⁸ Redegørelsen fra 2007 viste, at Danmark ligger i front med hensyn til arbejdsmarkedets fleksibilitet, den generelle samfundsøkonomi og den offentlige service.

Inden for bl.a. innovation, uddannelse og iværksætteri ligger Danmark imidlertid kun i midterfeltet blandt OECD-landene. Hvis Danmark skal fastholde sin position som et af verdens rigeste lande, er det afgørende, at rammevilkår og præstationer inden for uddannelse, innovation, forskning og udvikling samt iværksætteri forbedres yderligere i de kommende år, se figuren nedenfor.⁹

Både regeringens globaliseringsstrategi og de regionale vækstforas erhvervsudviklingsstrategier har fokus på uddannelse, innovation og iværksætteri. I det følgende skelnes mellem de regionale præstationer (fx uddannelsesniveau, etablering af nye virksomheder og virksomhedernes innovation) og de regionale rammevilkår (forhold, som de regionalpolitiske aktører direkte eller indirekte kan påvirke med deres erhvervs-, uddannelses- og beskæftigelsespolitik, fx samspillet mellem uddannelses-/videninstitutioner og erhvervslivet i regionen eller rådgivningsindsatsen over for iværksættere). Rammevilkårene forbedres gennem konkrete initiativer, det kan fx være strukturfondsfinansierede projekter, der har til formål at forbedre iværksætterkulturen på uddannelsesinstitutionerne.

⁸ www.konkurrenceevne.dk

⁹ Foruden præstationerne og rammevilkår angivet i figuren, er der en række øvrige faktorer af betydning for velstand og sammenhængskraft, se konkurrenceevne.dk. Det er dog ikke alle præstationer og rammevilkår, der kan måles i dag. I Regionalpolitisk Vækstredgørelse behandles "innovation" og "forskning og udvikling" adskilt.

Præstationerne på de enkelte vækstkilder afhænger bl.a. af de regionale rammevilkår (figuren ovenfor).¹⁰ Tankegangen bag figuren er, at jo bedre de regionale rammevilkår er, desto bedre er forudsætningerne for gode præstationer og i sidste ende en højere regional velstand og sammenhængskraft.

Med lov om erhvervsfremme har regionerne fået ansvar for at investere i de regionale rammevilkår inden for bl.a. uddannelse, iværksætteri og innovation. Inden for rammerne af erhvervsudviklingsstrategierne og strukturfondsprogrammerne er der gode muligheder for at understøtte initiativer, der på sigt bidrager til at forbedre rammevilkårene i den enkelte region. Og det er jo netop de regionale og lokale parter, der har ansvaret for fx de regionale væksthuse. For mange rammevilkår gælder det, at det er vigtigt med en tæt koordination mellem staten og de regionale og lokale aktører.

Måling

I dette kapitel præsenteres en række indikatorer, som måler og sammenligner de danske regioners præstationer og rammevilkår inden for innovation, uddannelse og iværksætteri. Indikatorerne er en *nulpunktsmåling*, som angiver niveauet i det seneste år, der findes data for (spændet i år kan variere fra indikator til indikator). *Udviklingen* i de regionale præstationer og rammevilkår vil blive vist i de kommende års redegørelser. Generelt skal det bemærkes, at det datamæssige grundlag for at måle præstationer og rammevilkår er svagere og mere usikkert på regionalt end på nationalt niveau. Det betyder bl.a., at der ikke er målinger for Bornholm i dette kapitel.

De nævnte rammevilkår og præstationer for vækstkilderne er ikke udtømmende. Der er rammevilkår af betydning, som man ikke er i stand til at måle på p.t. eller hvor de eksisterende data er for svage.¹¹

Størstedelen af indikatorerne er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, men der er også indhentet oplysninger fra bl.a. uddannelses- og videninstitutioner (bl.a. om deres samspil med erhvervslivet) samt fra virksomheder (bl.a. om deres innovationer og lokale videndeling). Spørgeskemadata er mere usikre end registerdata.

Målemetoden for hovedparten af de regionale indikatorer lægger sig tæt op ad de nationale og internationale indikatorer i Konkurrenceevneredegørelsen. Konkurrenceevneredegørelsen måler Danmarks konkurrenceevne i en international sammenhæng – og det er ikke alle indikatorer, der er lige relevante at måle på i en regional sammenhæng. Det gælder fx konkurslovgivning i relation til iværksætteri eller uddannelsesstøtte på uddannelsesområdet. Dette kapitel fokuserer således på de indikatorer, hvor regionerne kan gøre en forskel.

3.1 Uddannelse og arbejdskraft

Uddannelse er en vigtig del af fundamentet for en stærk konkurrencekraft. Folkeskolen skal give alle børn de grundlæggende færdigheder, som er afgørende for at få en uddannelse og klare sig godt i samfundet. En ungdomsuddannelse er en forudsætning for videre uddannelse eller for at opnå kompetence på arbejdsmarkedet. Højtuddannet arbejdskraft spiller en afgørende rolle for vækst og velstand.

¹⁰ Bl.a. FORA, 2006.

¹¹ Der er igangsat et arbejde med at styrke datagrundlaget for rammevilkår og præstationer for de tre vækstkilder.

Det er regeringens mål, at mindst 85 pct. af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2010 og mindst 95 pct. i 2015. Mindst 50 pct. af en ungdomsårgang i Danmark skal gennemføre en videregående uddannelse i 2015.

Regionerne skal bidrage til, at de nationale målsætninger nås. Det er således ikke *hver* region, der nødvendigvis skal nå alle målene. Målene gælder for Danmark som helhed – en region kan godt ligge under målet, hvis andre regioner er over målet.

Målene på uddannelsesområdet genfindes i alle vækstforas partnerskabsaftaler. Også i de regionale vækstforas erhvervsudviklingsstrategier er der mål for, hvor stor en andel der skal gennemføre en ungdomsuddannelse. For eksempel har Region Sjællands vækstforum i dets erhvervsudviklingsstrategi samme mål som det nationale, mens det syddanske vækstforum i sin erhvervsudviklingsstrategi har som mål, at 85 pct. i 2012 gennemfører en ungdomsuddannelse.

Nedenfor ses en oversigt over *præstationer* på uddannelsesområdet.¹² Det drejer sig om folkeskole, ungdomsuddannelser, videregående uddannelser samt ledelse og kompetenceudvikling. En række af indikatorerne vil blive præsenteret i kapitlet.

Folkeskole og ungdomsuddannelser	Videregående uddannelser	Ledelse og kompetenceudvikling
Overgang fra folkeskolen	Andel af 25-34 årige med en videregående uddannelse	Lederkompetencer
Andel af 25-34 årige med mindst en ungdomsuddannelse	Andel af en årgang der vil fuldføre en videregående uddannelse	Kompetenceudvikling for ansatte
Andel af en årgang der vil fuldføre en ungdomsuddannelse	Fuldførelsesprocent på videregående uddannelser	
Fuldførelsesprocent på ungdomsuddannelser	Alder ved tilgang og fuldførelse af videregående uddannelser	
Overgang fra ungdomsuddannelse til videregående uddannelse		

Ungdomsuddannelser

Med en gennemført ungdomsuddannelse er man bedre rustet til arbejdsmarkedet og til videre uddannelse. Der er to typer ungdomsuddannelser - de erhvervsrettede ungdomsuddannelser (erhvervskompetencegivende) og de gymnasiale uddannelser (studieforberedende).

Ser man på Danmarks placering i et internationalt perspektiv, er Danmark i midterfeltet, hvad angår andelen af unge med mindst en ungdomsuddannelse (målt ved andel 25-34 årige med mindst en ungdomsuddannelse, 2004) – bl.a. overgået af lande som Norge, Sverige, Canada og Finland.

Ser man på de faktiske tal for gennemførelse af en ungdomsuddannelse, havde 77 pct. af de 25-34 årige i Danmark i 2006 gennemført mindst en ungdomsuddannelse.¹³ Der er kun forholdsvis små regionale forskelle, med Region Midtjylland og Region Hovedstaden lidt over landsgennemsnittet, Nordjylland omtrent på niveau med landsgennemsnittet, mens Syddanmark og Sjælland er lidt under landsgennemsnittet.

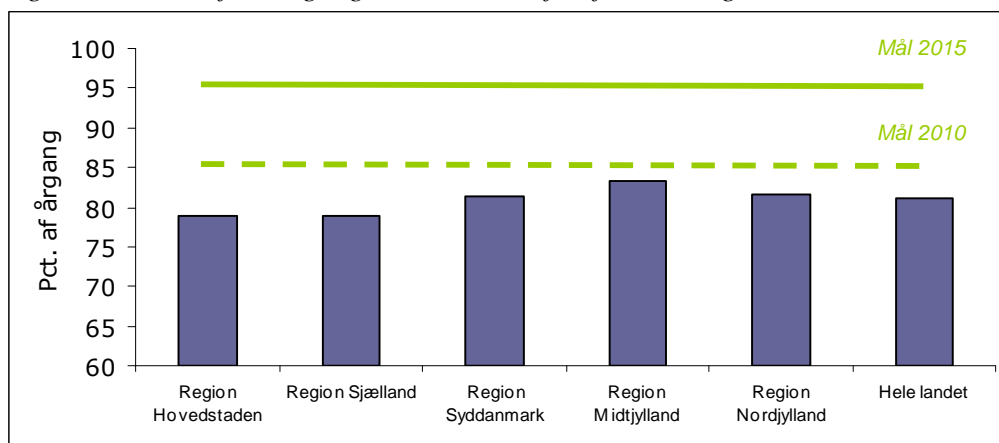
Ser man derimod på den forventede udvikling baseret på Uni-C's profilmodel (modellen forklares i boks 3.1), forventes ca. 81 pct. af de elever, der går i 8. klasse i 2005, at gennemføre en ungdomsud-

¹² Tal for samtlige indikatorer kan ses på www.regionalt.dk.

¹³ Kilde: Danmarks Statistik

dannelse med den nuværende adfærd i uddannelsessystemet, jf. figur 3.1. Der er kun beskedne regionale forskelle på de unges forventede uddannelsesadfærd (målingen vedrører de unge, der går i 8. klasse i den pågældende region). Det er derfor en væsentlig udfordring i alle regioner at få flere unge til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Figur 3.1 Andel af en årgang, der ventes at fuldføre en ungdomsuddannelse, 2005

Anm: Baseret på Uni-C's profilmodel.

Kilde: Uni-C Statistik og Analyse, notatet "Befolkningens uddannelsesprofil 2005 - hovedresultater og regionale profiler, revideret udgave", 25. maj 2007

Boks 3.1 Profilmodellen

Profilmodellen beregner en ungdomsårgangs forventede uddannelsesadfærd i løbet af 25 år, hvor al adfærd i uddannelsessystemet (studietider, fuldførelsesprocenter og overgange mellem uddannelser) svarer til uddannelsesadfærd i befolkningen i det enkelte år.

Uddannelsesprofilerne opregner en ungdomsårgangs forventede uddannelser og opnåede kompetencer gennem 25 år efter 9. klasse (opgjort i den region, hvor eleven gik i 8. klasse). Forventningerne til uddannelsesadfærd baserer sig på uddannelsessystemet, som det ser ud i de landsdækkende elevregistre. Modellen er en simulationsmodel, hvor ny-startede 8. klasseelever i 25 år individuelt tildeles uddannelse (afbrud, fuldførelser og overgange) på baggrund af beregnede sandsynligheder for adfærd i uddannelsessystemet.

Kilde: Uni-C Statistik og Analyse

En forklaring på forskellen mellem det faktiske uddannelsesniveau og den forventede udvikling er, at de unge nu er mere tilbøjelige til at tage en uddannelse.¹⁴

Videregående uddannelser

Evnen til at konkurrere på viden og idéer hænger bl.a. tæt sammen med, hvor mange der har en videregående uddannelse, og hvor dygtige de er. Fremstillingen af nye varer og tjenesteydelser bliver mere og mere videnintensiv. Højtuddannet arbejdskraft spiller derfor en afgørende rolle for vækst og velstand i regionerne.

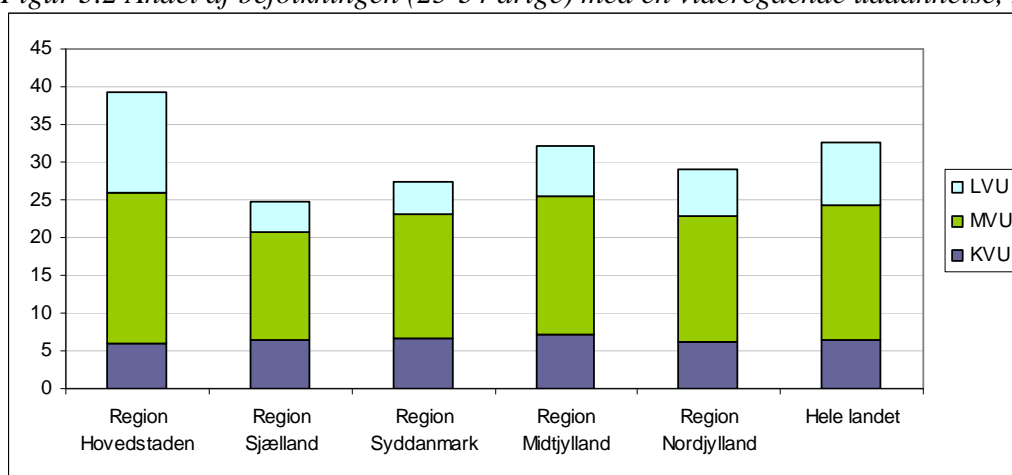
Internationalt set ligger Danmark i midterfeltet, hvad angår de 25-34 årige med en videregående uddannelse. Danmark er fx efter europæiske lande som Sverige, Norge og Belgien.

¹⁴ Desuden er tidshorizonten for profilmodellen længere, hvilket betyder, at også personer ældre end 34 år er med.

Andelen af 25-34 årige med en videregående uddannelse er stigende. I 1990 var det under 20 pct. af de 25-34 årige, der havde gennemført en videregående uddannelse, mens tallet i 2007 var godt 32 pct. På landsplan fordeler tallet sig med 6, 18 og 8 pct. på hhv. korte (KVU), mellemlange (MVU) og lange (LVU) videregående uddannelser, jf. figur 3.2. Andre lande kan se frem til en højere vækst i uddannelsesniveaue, fordi de unge i større grad gennemfører en videregående uddannelse end de ældre generationer.

Der er markante regionale forskelle på andelen af 25-34 årige med en videregående uddannelse. Region Hovedstaden har flest (ca. 39 pct.) efterfulgt af Region Midtjylland (ca. 32 pct.). Andelen med en KVU er relativt ens på tværs af regionerne. Ser man derimod på andelen med en MVU er der større regionale forskelle. Knap 20 pct. af de 25-34 årige i Region Hovedstaden har en MVU, mens det gælder godt 14 pct. i Region Sjælland. For LVU er forskellene endnu større, godt 13 pct. i Hovedstaden har en LVU, mens det er ca. 4 pct. i Syddanmark og Sjælland.

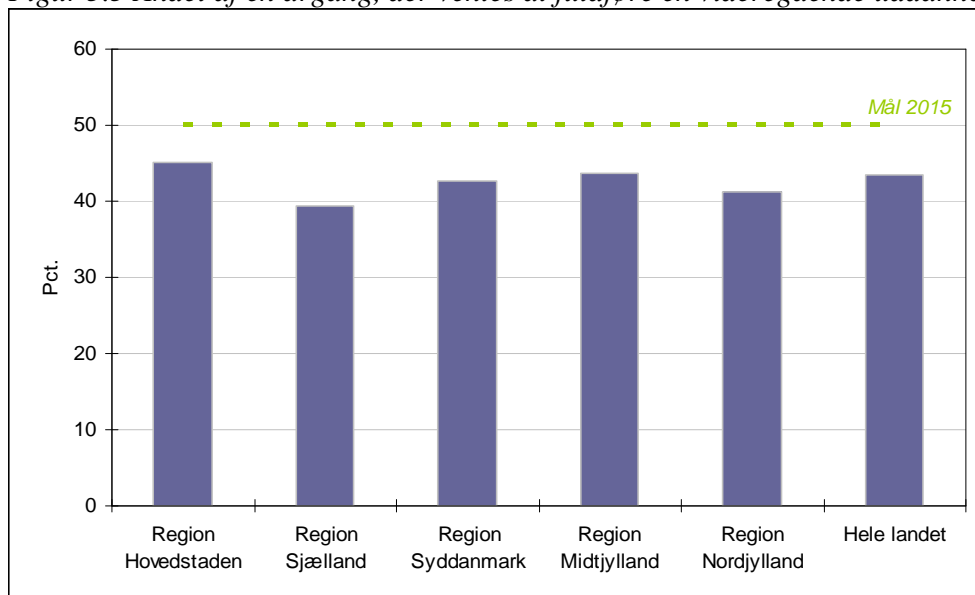
Figur 3.2 Andel af befolkningen (25-34 årige) med en videregående uddannelse, 2007

Kilde: Danmarks Statistik

Givet adfærden i uddannelsessystemet i 2005, ventes ca. 44 pct. af en ungdomsårgang at gennemføre en videregående uddannelse, jf. figur 3.3. I Region Hovedstaden er det 45 pct. af en ungdomsårgang, der forventes at gennemføre en videregående uddannelse, i Midtjylland 44 pct., mens det kun er 39 pct. i Region Sjælland. I Syddanmark og Nordjylland er det hhv. 43 og 41 pct. af en ungdomsårgang, der forventes at gennemføre en videregående uddannelse.

Figur 3.3 Andel af en årgang, der ventes at fuldføre en videregående uddannelse, 2005

Anm: Baseret på Uni-C's profilmodel. Profilmodellen beregner en ungdomsårgangs forventede uddannelsesadfærd i løbet af 25 år, hvor al adfærd i uddannelsessystemet (studietider, fuldførelsesprocenter og overgange mellem uddannelser) svarer til uddannelsesadfærd i befolkningen i det enkelte år.

Kilde: Uni-C Statistik og Analyse, notatet "Befolkningens uddannelsesprofil 2005 - hovedresultater og regionale profiler, revideret udgave", 25. maj 2007

En mulig forklaring på forskellen mellem det faktiske uddannelsesniveau og den forventede udvikling kan være, at de unge nu er mere tilbøjelige til at tage en uddannelse.¹⁵ Siden år 2000 er andelen med en videregående uddannelse steget med ca. 1 pct.point pr. år (fra 25,5 pct. i 2000 til 32,5 pct. i 2007).

Voksen- og efteruddannelse

Indsatsen for voksen- og efteruddannelse kan medføre gevinster i form af bl.a. øget produktivitet, en større og mere mobil arbejdsstyrke, lavere strukturel ledighed og forebyggelse af flaskehalse, hvilket kan bidrage til at øge den samlede vækst og velfærd i Danmark. Ved at øge efteruddannelsesaktiviteterne og højne arbejdsstyrkens uddannelsesniveau sikres et bedre match mellem arbejdsstyrkens uddannelser og kompetencer og virksomhedernes behov. Dermed bliver arbejdsstyrken i stand til at varetage nye og evt. mere produktive jobs.

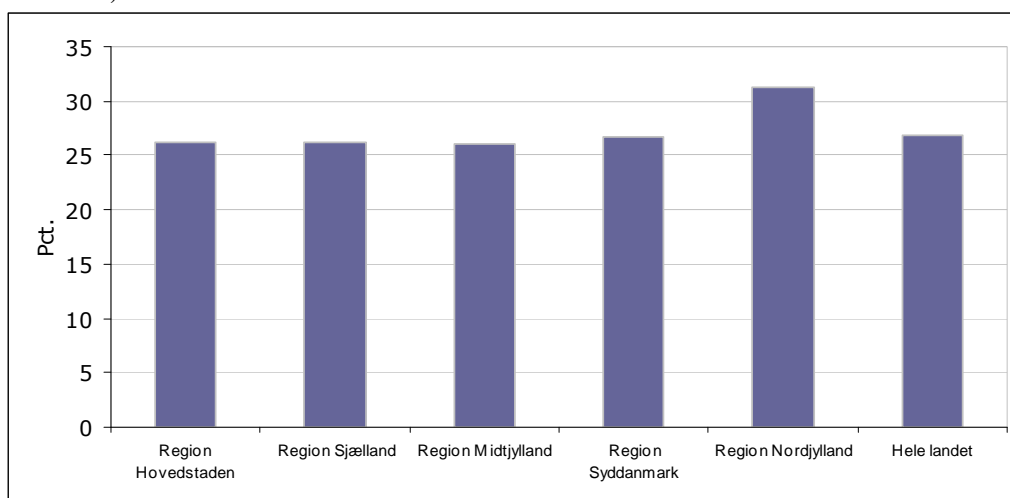
På internationalt plan er Danmark placeret blandt de bedste, når det handler om deltagelse i voksen- og efteruddannelse. Det er målt ved andelen af 30-64 årige, der deltager i uddannelsesaktiviteter. Samtidig var Danmark i 2006 det land i Europa, hvor den største andel af de 30-64 årige uaglærte i arbejdsstyrken deltog i uddannelsesaktiviteter.¹⁶

I Region Nordjylland er det ca. 30 pct. af medarbejderne, som deltager i efter- og videreuddannelse, mens det i de øvrige regioner er ca. 25 pct.

¹⁵ Desuden er tidshorisonten for profilmodellen længere, hvilket betyder, at også personer ældre end 34 år er med.

¹⁶ Kilde: Konkurrencevneredegørelse 2007

Figur 3.4 Andel medarbejdere, der inden for de sidste 12 måneder har deltaget i videre- og efteruddannelse, 2005

Kilde: Virksomhedssurvey udført for Erhvervs- og Byggestyrelsen af Danmarks Statistik, 2005

3.2 Uddannelse og arbejdskraft - rammevilkår

De regionale aktører kan yde et vigtigt bidrag til at forbedre præstationerne på uddannelsesområdet og sikre virksomhederne adgang til en veluddannet og kvalificeret arbejdskraft, bl.a. ved at øge de unges uddannelsestilbøjelighed, ved at styrke arbejdsudbuddet, ved at efter- og videreudanne arbejdsstyrken, ved at styrke samspillet mellem de regionale uddannelsesinstitutioner og erhvervslivet og ved at bidrage til, at regionen er attraktiv at bo og/eller arbejde i. Figuren nedenfor viser en række af de regionale *rammevilkår*, der har betydning for uddannelsernes præstation.¹⁷

Uddannelsesudbud	Samspil mellem uddannelsesinstitutioner og erhvervsliv	Attraktivitet	Ledelsesudbud
Lange videregående uddannelsespladser	Samspil mellem uddannelsesinstitutioner og erhvervsliv	Offentlig service og skat	Adgang til professionelle ledere
Mellemlange videregående uddannelsespladser		Jobmuligheder	Adgang til lederuddannelser
Korte videregående uddannelsespladser		Rådighedsbeløb	
Erhvervsfaglige uddannelsespladser			
Praktikpladser			

Inden for rammerne af erhvervsudviklingsstrategierne og de nye EU-programmer vil der være gode muligheder for at sætte initiativer i gang, der har til formål at udvide arbejdsstyrken og sikre en kvalificeret arbejdsstyrke.

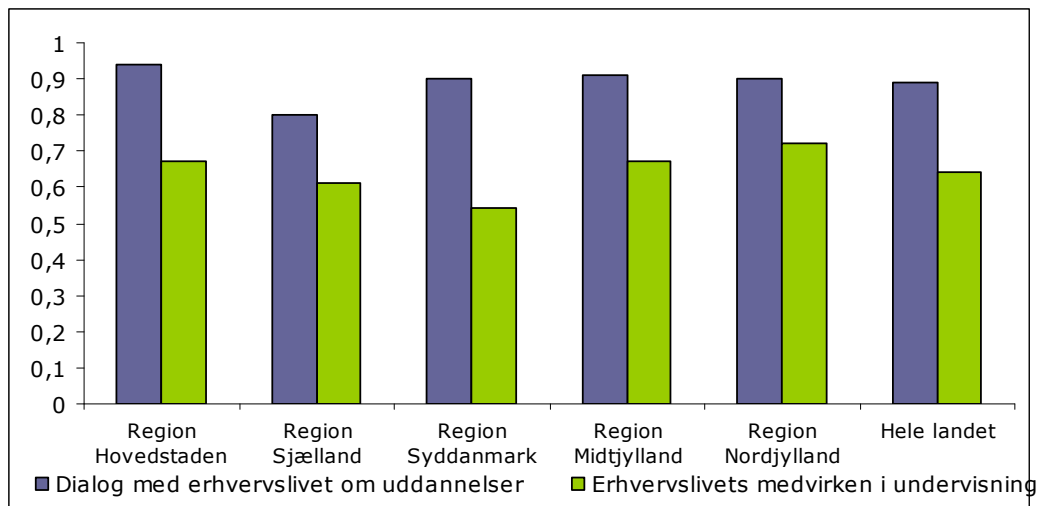
Samspil mellem virksomheder og videninstitutioner

Samspil mellem videninstitutioner og erhvervsliv er en vigtig forudsætning for at sikre et match mellem virksomhedernes efterspørgsel efter arbejdskraft og de kompetencer og uddannelser, videninstitutionerne tilbyder.

¹⁷ Oversigten er ikke udtømmende, og der er rammevilkår der ikke kan måles pga. datakvaliteten eller manglende data.

Ser man fx på samspil mellem virksomheder og videninstitutioner om uddannelse og efteruddannelse, klarer Region Nordjylland sig godt, både når det handler om dialog med erhvervslivet om uddannelser, og når det handler om erhvervslivets medvirken i undervisning.¹⁸ Også Region Hovedstadens videninstitutioner er i forholdsvis tæt dialog med erhvervslivet om uddannelser. Det samme gælder syddanske og midtjyske videninstitutioner.

Figur 3.5 Samspil med erhvervslivet om uddannelse, 2005

Anmærkning: *Dialog med erhvervslivet*: Vægtet gennemsnit af svar på spørgsmål om, hvilke aktiviteter uddannelsesinstitutionerne anvender i deres dialog med erhvervslivet, og hvor stor betydning aktiviteterne har for uddannelsernes indhold. Der er spurgt om fire aktiviteter, bl.a. opsøgende arbejde og dialogmøder. Svarmuligheder og vægte: Ja, stor betydning=1, Ja, nogen betydning=2/3, Ja, begrænset betydning=1/3, Ja, ingen betydning=0, Nej=0. Svarene på de enkelte spørgsmål er vægtet ens. *Erhvervslivets medvirken i undervisning*: Vægtet gennemsnit af svar på spørgsmål om, hvor udbredt forskellige aktiviteter til at inddrage erhvervslivet i undervisningen er, bl.a. virksomhedsforlagt undervisning og brug af virksomhedsansatte som gæstelærere. Svarmuligheder og vægte: Stor udbredelse=1, Nogen udbredelse=0,67, Lille udbredelse=0,33, Ingen udbredelse=0. Svarere på de enkelte spørgsmål er vægtet ens. Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt uddannelsesinstitutioner, Teknologisk Institut for Erhvervs- og Byggestyrelsen, 2005. Undersøgelsen omfatter CVU'er, erhvervsskoler og AMU-centre.

Realkompetenceløft til vækst

Flere vækstfora har fokus på øget samspil mellem uddannelsesinstitutioner og virksomheder. Et eksempel herpå er Vækstforum Sjælland, der har besluttet at iværksætte projekt *Realkompetenceløft til vækst*.

Projektet sætter fokus på realkompetencer og behovet for kvalificeret arbejdskraft inden for produktion, håndværk og social- og sundhedsområdet. Idéen til projektet bygger på erfaringer fra et tidligere socialfondsprojekt, realkompetencevurdering som en del af en systematisk kompetenceudvikling.

Projektet ventes på sigt at bidrage til, at uddannelsesinstitutionerne bliver bedre til at støtte mindre virksomheder i en systematisk kompetenceudvikling for deres kortuddannede medarbejdere, at de kortuddannede motiveres til at bruge det formelle uddannelsessystem, sat at uddannelsesinstitutionerne mere fleksibelt vil kunne dække de mindre virksomheders uddannelsesbehov, idet der sættes på sammenhæng mellem praksislæring i virksomheden og uddannelsesinstitutionernes kompetencegivende uddannelser.

¹⁸ Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt virksomheder, Danmarks Statistik 2005

Projektet har en afgrænset, men omfattende aktørkreds. Der deltager ti uddannelsesinstitutioner: erhvervsskoler, social- og sundhedsskoler samt de to kompetencecentre i Region Sjælland. Herudover deltager op til 20 mindre virksomheder.

Som del af projektet, der strækker sig over tre år, ventes de ca. 450 medarbejdere i de deltagende virksomheder at være opkvalificerede, ligesom der er udviklet metoder og redskaber til realkompetenceafklaring og motivering af ufaglærte og kortuddannede til fortsat opkvalificering og efteruddannelse.

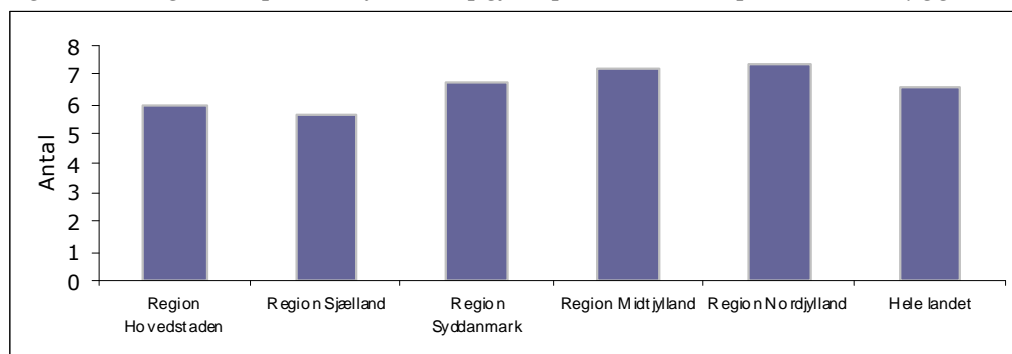
Projektet har et budget på knap 5 mio. kr.

Praktikaftaler

Fuldførelsen af en erhvervsrettet ungdomsuddannelse hænger ofte sammen med, hvorvidt eleven er i stand til at finde en praktikplads.

Der er sket en stor stigning i antallet af praktikpladser. I 2006 blev der indgået over 36.000 nye praktikpladsaftaler, hvilket er en stigning i forhold til 2003, hvor der blev indgået omkring 26.000 aftaler. Fordeles de 36.000 pladser på regionerne og sættes i forhold til regionernes indbyggertal, ses det, at der indgås flest aftaler i Region Nordjylland, Region Midtjylland og Region Syddanmark. Det er samtidig de regioner, der har flest erhvervsfaglige uddannelsespladser. Region Hovedstaden har færrest erhvervsfaglige uddannelsespladser pr. indbygger, men alligevel indgås der flere praktikpladsaftaler pr. indbygger end i Region Sjælland. Det kan bl.a. skyldes, at flere af eleverne på skolerne i Sjælland tager deres praktik i Region Hovedstaden.

Figur 3.6 Indgående praktikaftaler (opgjort på lærestedet) pr. 1000 indbyggere, 2006

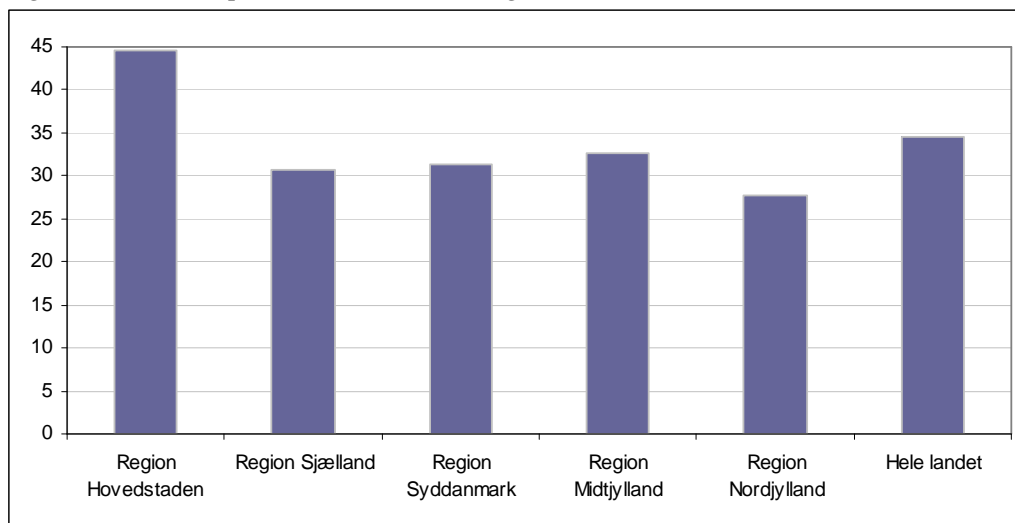

Kilde: Uni-C Statistik og Analyse

Lederkompetencer

Gode og kompetente ledere er en vigtig forudsætning for vækst i virksomhederne. En videregående uddannelse er et udtryk for det formelle kompetenceniveau for toplederen, og her er der flest topledere i Region Hovedstaden, der har en videregående uddannelse – knap 45 pct. I de øvrige regioner er det godt 30 pct. af toplederne, mens det er under 30 pct. i Nordjylland. Lederkompetencer rummer mange andre dele end netop det formelle uddannelsesniveau, det kan fx være antal års ledererfaring, kompetenceudvikling i form af fx deltagelse på lederkurser, formel lederuddannelsesplan og netværk med andre ledere.

Figur 3.7 Andel topledere med en videregående uddannelse, 2003.

Anm.: Topledere (efter færdighedsniveauer baseret på DISCO-88): Omfatter ledelsesarbejde på øverste administrative plan i virksomheder og organisationer - uanset deres størrelse og arbejdets krav til færdighedsniveau. Arbejdet består i at beslutte, planlægge, styre etc.

Kilde: Danmarks Statistik

Ledelsesudvikling – strategi for ledelsesudvikling i en globaliseret verden

Ledelse har afgørende betydning for effektivitet og kvalitet i opgaveløsningen, for innovationsevnen og for virksomhedernes mulighed for at fastholde og tiltrække kvalificerede medarbejdere.

Internationale undersøgelser (fx Mintzberg: Managers not MBA's, 2004) peger på, at eksempelvis diplom- og masteruddannelser ikke har den store effekt for de nyuddannede ledesers hverdag, snarere tværtimod. Der er derfor behov for udviklingsforløb, hvor videnskab og teori på den ene side og praksis på den anden går op i en højere enhed. Ledelse læres ikke kun på skolebænken, men i højere grad som en del af lederens dagligdag.

Som konsekvens heraf har Vækstforum Midtjylland besluttet at igangsætte et projekt *Ledelsesudvikling – strategi for ledelsesudvikling i en globaliseret verden*. Projektet sætter fokus på at finde nye veje til en mere effektiv ledelsesudvikling, der styrker sammenhængen mellem teori og praksis. Projektet gennemføres i to faser, hvor fase 1 har til formål at gøre erfaringer med, hvordan lederens virkelighed kommer ind på uddannelsesinstitutionerne, og hvordan ny viden når lederne så hurtigt og effektivt som muligt. Indholdet af fase 2 fastlægges først ved udgangen af fase 1, idet projektets første fase i høj grad er eksperimenterende. I fase 1 udvikles og afprøves innovative metoder, der skal anviser veje til en mere effektiv ledelsesudvikling, der styrker sammenhængen mellem teori og praksis.

Projektet gennemføres af et konsortium med deltagelse af uddannelsesinstitutioner både i og uden for regionen, virksomhedsrepræsentanter, væksthuset, kommunerne og regionen.

Projektet har en samlet økonomisk ramme på 14 mio. kr.

3.3 Iværksætteri

Iværksættere spiller en vigtig rolle for dynamikken og væksten i samfundsøkonomien. Årligt skabes omkring 20 pct. af alle nye job i Danmark i nye virksomheder. Nye virksomheder er ofte mere innovative, omstillingsdygtige og bedre til at udnytte ny teknologi end etablerede virksomheder. Samtidig udfordrer de nye virksomheder de eksisterende virksomheder på markedet og styrker herved konkurrencen. Det gælder særligt de iværksættere, der vokser så meget, at de udvikler sig til såkaldte vækstiværksættere.

Regeringens mål er, at Danmark fortsat skal være blandt de europæiske lande, hvor der startes flest nye virksomheder, og at Danmark i 2015 skal være blandt de lande i verden, hvor der er flest vækstiværksættere.

Alle vækstfora har som mål at øge andelen af vækstiværksættere. Også i alle partnerskabsaftaler indgår det, at vækstfora skal bidrage til at nå de nationale målsætninger.

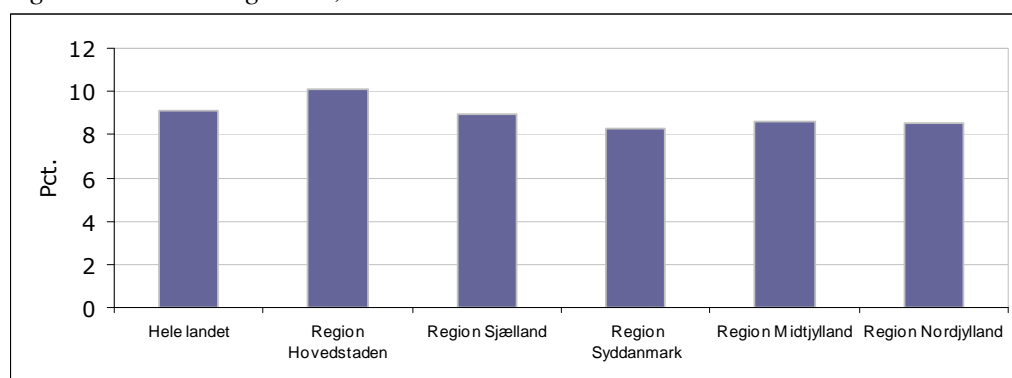
Nedenfor ses en oversigt over *præstationsindikatorer* på iværksætteri. I hovedoverskrifter handler det om *start* af nye virksomheder og *vækst* i nye virksomheder.

Start af nye virksomheder	Vækst i nye virksomheder
Nyetableringer	Vækstiværksættere
Potentielle vækstiværksættere	Gennemsnitlig vækst
Overlevelse	

Etablering af virksomheder

Danmark er allerede i dag på niveau med de bedste europæiske lande, når det gælder opstart af nye virksomheder. Nye virksomheder udgør knap 10 pct. af det samlede antal virksomheder i Danmark. Det er højere end i en række andre europæiske lande som fx Sverige og Finland. Især i Region Hovedstaden blev der i 2004 etableret mange nye virksomheder hvert år. Etableringsraten i Region Hovedstaden er godt 10 pct. Til sammenligning har de øvrige regioner en etableringsrate på mellem 8 og 9 pct., jf. figur 3.8.¹⁹

Figur 3.8 Etableringsrater, 2004

Anmærkning: Nye virksomheder i pct. af samtlige virksomheder

Kilde: Danmarks Statistik

¹⁹ Erhvervs- og Byggestyrelsen: Iværksættere og nye virksomheder (2006).

Vækstiværksættere

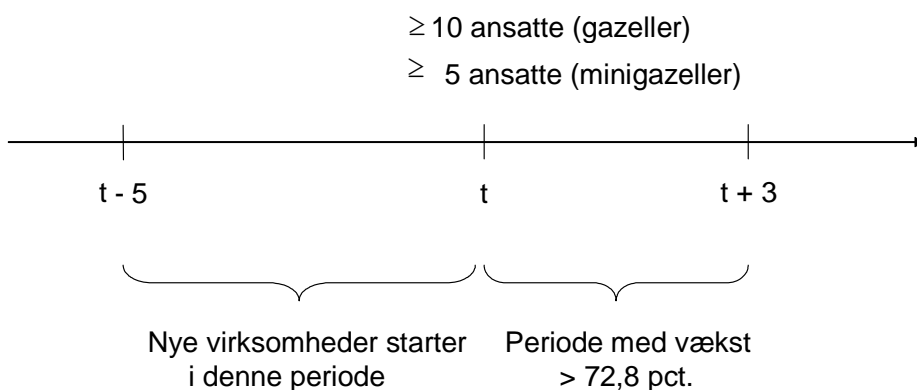
Blandt de virksomheder, der overlever de første år, er der en lille gruppe, der klarer sig særlig godt – nemlig de såkaldte vækstiværksættere. Disse virksomheder står for omkring halvdelen af jobskabelsen i nye virksomheder. Samtidig har de en produktivitet, der er betydeligt højere end gennemsnittet af alle danske virksomheder.²⁰

Hidtil har internationale sammenligninger af niveauet for vækstiværksættere baseret sig på en database fra Bureau van Dijk. Denne database har dog nogle begrænsninger. Derfor tager beregningerne i dette afsnit i lighed med beregninger i Iværksætterindeks 2007 udgangspunkt i en ny definition fra OECD. Styrken ved at anvende data fra OECD er, at de er indsamlet med udgangspunkt i de enkelte landes virksomhedsregistre. Det vil sige, at datasættene indeholder information om samtlige virksomheder i alle landene – og ikke kun et udsnit af virksomhederne, som det er tilfældet, når tal fra Bureau Van Dijk anvendes. Den nye definition ses nedenfor.

Endnu er der ikke offentliggjort internationale data, men de foreløbige tal indikerer, at de bedste lande har en betydeligt større andel af vækstiværksættere end Danmark. Det er samme konklusion som med den gamle definition af vækstiværksættere.

OECD's nye definition: *Vækstiværksættere* er alle virksomheder med en gennemsnitlig vækst i enten omsætning *eller* antal ansatte på mere end **72,8 pct.** (20 pct. årligt) over en **treårig periode**, som har **10+ ansatte** i år t, og som **ikke er ældre end 5 år** i år t, jf. figur 3.

Figur 3. OECD's nye definition

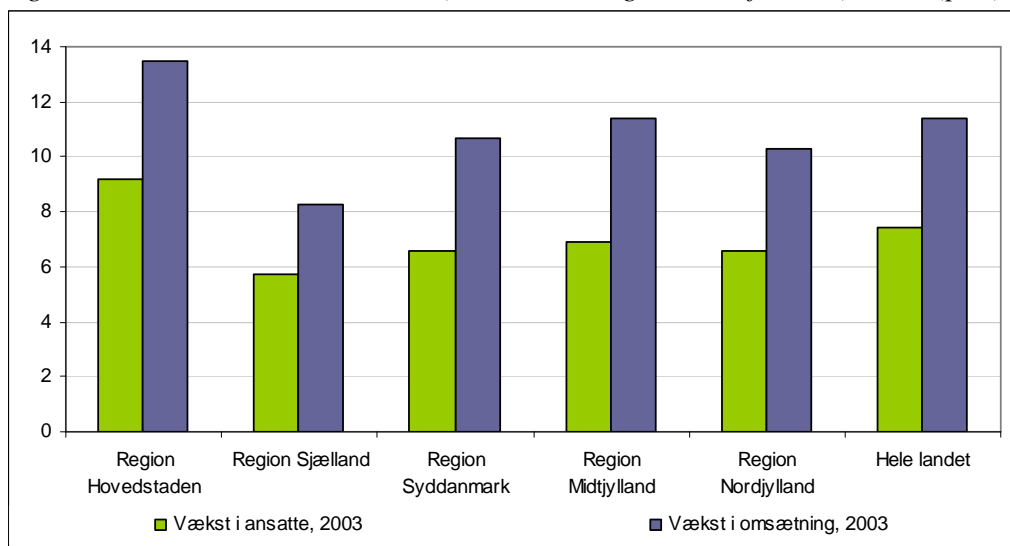
Vækstiværksættere kaldes i OECD-definitionen også *gazeller*. Endvidere opererer OECD med en version af definitionen kaldet *minigazeller*. Her skal virksomhederne kun have 5 ansatte ved vækstperiodens begyndelse, mens de øvrige krav fastholdes. Det er minigazelle-definitionen, der anvendes i denne redegørelse.

Ser man på hvordan regionerne klarer sig med hensyn til andelen af vækstiværksættere målt ved minigazelledefinitionen, har Region Hovedstaden klart flest minigazeller målt på både omsætning og

²⁰ Vækstredgørelse 2005 og 2007, Økonomi- og Erhvervsministeriet

beskæftigelse. Region Midtjylland – fulgt af Region Syddanmark og Region Nordjylland – har også en pæn andel minigazeller målt på omsætning. Med hensyn til minigazeller målt på beskæftigelse, klarer de fire regioner uden for Hovedstaden sig omtrent lige godt.

Figur 3.9 Andel vækstiværksættere (OECD's minigazelle-definition), 2003 (pct.)

Anm: OECD's minigazelle definition: *Vækstiværksættere* er alle virksomheder med en årlig, gennemsnitlig vækst i enten omsætning eller antal ansatte på mere end **72,8 pct. (20 pct. årligt)** over en **treårig periode**, som har **5+ ansatte** i år t, og som **ikke er ældre end 5 år** i år t.

Kilde: Danmarks Statistik og Bureau van Dijk.

3.4 Iværksætteri - rammevilkår

Regionerne har betydning for Danmarks samlede præstationer på iværksætterområdet. Internationale data peger på, at der typisk er større variation i iværksætterpræstationer mellem regioner i et land, end der er på tværs af lande. Det indikerer, at gode rammebetingelser for iværksætteri i høj grad fastlægges regionalt.²¹

Vigtige *rammevilkår* for at øge andelen af iværksættere og sikre, at de udvikler sig til vækstiværksættere, er bl.a. en god regional iværksætterinfrastruktur (udbuddet af og netværksdannelse blandt offentlige og private rådgivere), uddannelse i iværksætteri, adgang til kapital, og at der er en kultur præget af iværksætterånd.

Udbud af kompetencer	Kapitaludbud	Iværksætterkultur
Iværksætternes kompetencer	Lånekapital	Iværksætterkultur
Iværksætteri på uddannelsesinstitutioner	Venturekapital	

²¹ Erhvervs- og Byggestyrelsen: Iværksætterindeks 2006.

STARTmidt

I lighed med de andre vækstfora har Vækstforum Midtjylland besluttet at gøre en særlig indsats for iværksætteriet, herunder især vækstiværksættere.

Vækstforum har igangsat projekt *Iværksætterprogram for vækstiværksættere - STARTmidt*, der er målrettet de iværksættere, som har særlige ambitioner og problemstillinger, der rækker ud over det lokale basistilbud. Vækstiværksætterne tilbydes en *startpakke* med gratis specialiseret rådgivning før virksomhedsstart (indtil 10.000 kr.) og en *vækstpakke* efter virksomhedsstart med mulighed for køb af specialiseret rådgivning indtil 40.000 kr. til reduceret pris, samt mulighed for at deltage i netværk med andre iværksættere. Initiativerne i iværksætterprogrammet koordineres tæt med de statslige initiativer til udmøntning af globaliseringsaftalen og partnerskabsaftalen mellem vækstforum og regeringen.

Programmets formål er sikre potentielle vækstiværksættere optimale muligheder for at komme ind i og faldes i et vækstforløb. Programmet tilfører iværksætteren viden og kompetence på højt specialiseret niveau.

Målet med programmet er at bidrage til realiseringen af de ambitiøse mål for vækstiværksættere, som partnerskabsaftalen mellem vækstforum og regeringen indeholder. Andelen af vækstiværksættere skal øges fra de nuværende 4 pct. (125 vækstiværksættere) til 8 pct. (250 vækstiværksættere) i 2015.

Programmet gennemføres med Væksthus Midtjylland som hovedaktør, men med tætte relationer til de lokale erhvervsråd, iværksættercentre, udviklingsparker, forskningsparker, innovationsmiljøer og andre, der har kontakt til iværksættere.

Vækstforum har reserveret godt 36 mio. kr. til iværksætterprogrammet STARTmidt.

Også Vækstforum Syddanmark har fokus på at støtte op om vækstiværksætterne. Tilgangen er dog her anderledes, idet der arbejdes med et mindre antal udvalgte virksomheder.

Growthbooster

Væksthus Syddanmark, IDEA Syd og Connect Denmark Syddanmark taget initiativ til programmet Growthbooster for 20 af regionens vækstiværksættere med det største potentiale.

Igennem programmet, der er et to-årigt udviklingsprogram, tilføres deltagerne teoretisk viden om vækstiværksætterens udfordringer på forskellige stadier af vækstkurven. Herudover får deltageren mentorhjælp til konkrete spørgsmål, og i samarbejde med studerende fra regionens videregående uddannelsesinstitutioner udarbejdes en vækstplan for deltagerne. Denne vil beskrive de aspekter der fortsat skal drive væksten, herunder afsætning og organisation. Forløbet er dermed sammensat som dels en analysefase, hvor deltagerens unikke udfordringer udpeges, dels et uddannelsesforløb over 4 moduler, hvor deltageren tilegner sig viden til vækst, dels udarbejdelse af en efterfølgende vækstplan som forelægges et panel, og til slut dels opbyggelse af et vækstiværksætternetværk for deltagerne.

På kort sigt er målet, at deltagerne tilføres inspiration og kompetencer til vækst, og at der bygges bro mellem virksomheder, uddannelse og regionen. Ved projektets afslutning i 2009 er målet, at samtlige

deltagere arbejder aktivt efter den udarbejdede strategi – og at forløbet bevisligt medvirker til vækst. Endvidere er målet på sigt at medvirke til klyngedannelser.

Væksthuset og dets samarbejdspartnere forventer at projektet vil gøre de 20 deltagende iværksættervirksomheder til vækstiværksættere. Afledte effekter er øget samarbejde mellem virksomhederne og uddannelses- og forskningsinstitutionerne, en lettere adgang til risikovillig kapital samt incitament for andre til at blive iværksættere.

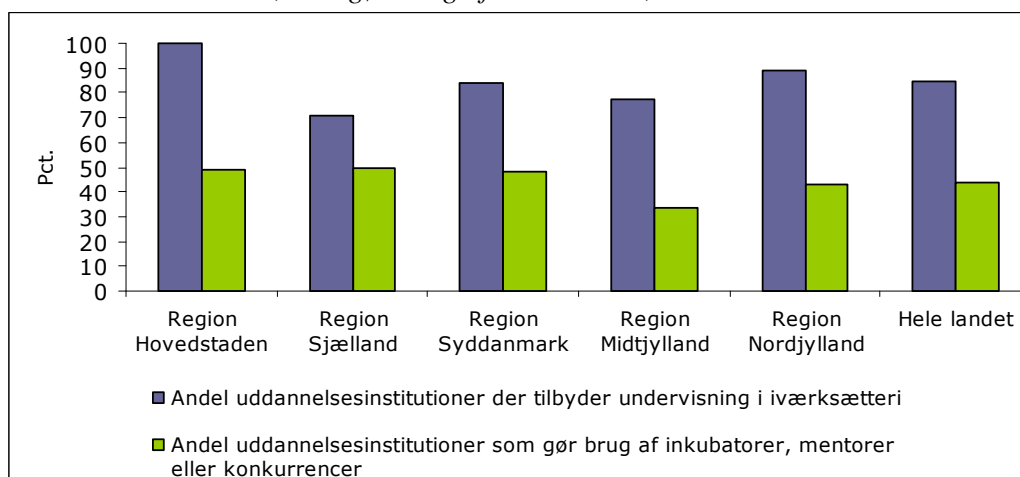
Projektet er 2-årigt og har et budget på godt 2,5 mio. kr.

Iværksætteri på uddannelsesinstitutioner

Uddannelse i iværksætteri er et helt centralt rammevilkår for at skabe vækstiværksættere. Uddannelse i iværksætteri skal bl.a. sikre, at iværksættertalenterne får de rette redskaber til at realisere og videreudvikle deres talenter, således at de fx kan udvikle sig til vækstiværksættere.²² Samtidig skal uddannelsen også omfatte iværksætternes omgivelser, således at iværksætterne får den bedst mulige støtte og vejledning igennem iværksætterforløbet. Iværksætteruddannelse kan også påvirke iværksætterkulturen, så flere får lyst til at starte egen virksomhed.

En spørgeskemaundersøgelse blandt virksomheder viser, at undervisning i iværksætteri tilsyneladende er mest udbredt i Region Hovedstaden og Region Nordjylland, jf. figur 3.10. Derimod er ”øvrige iværksættertiltag” som fx mentorordning eller afholdelse af iværksætterkonkurrencer mest udbredt på uddannelsesinstitutioner i Region Sjælland, Syddanmark og Hovedstaden.

Figur 3.10 Andel uddannelsesinstitutioner, der tilbyder undervisning i iværksætteri samt andel uddannelsesinstitutioner, som gør brug af inkubatorer, mentorer eller konkurrencer 2005

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt uddannelsesinstitutioner, Teknologisk Institut for Erhvervs- og Byggestyrelsen, 2005

²² Erhvervs- og Byggestyrelsen: Iværksætterindeks 2007

Væksthus Hoffmann - Serviceskolen

Yderområder kan også selv tage tæten for at skabe vækst og udvikling. Vækstforum Bornholm har således besluttet at medfinansiere etableringen af *Væksthus Hoffmann - Serviceskolen*. For Væksthus Hoffmann er opgaven at udvikle en styrket rådgivning for både private og offentlige virksomheder i forhold til kompetenceudvikling ved at etablere én indgang til rådgivningssystemet. Et meeting point for erhvervsfolk, hvor der afvikles erfamøder, foredrag og informationsmøder og samtidig er gæstekontor.

På Væksthus Hoffmann skabes et fælles konsulent- og vejledermiljø, hvor der formelt og uformelt på tværs af organisationer kan koordineres tiltag for at styrke væksten i private og offentlige virksomheder på Bornholm.

En væsentlig aktør i Væksthus Hoffmann er Uddannelsespartner Bornholm, som bliver en overvågnings-, uddannelsesinnovations- og rådgivningsenhed for al kompetenceudvikling i de bornholmske virksomheder. Aktørerne bag Uddannelsespartner Bornholm er Sygepleje- og Sundhedsskolen, VUC, Bornholms Akademi, Bornholms Erhvervsskole og konsulenter fra Bornholms Erhvervscenter.

En del af den nødvendige kompetenceudvikling er allerede formuleret i form af Serviceskolen. Serviceskolen skal udbrede kompetencer om service til alle aktører, der kommer i nærheden af øens turister – fra hotelportier til skraldemand.

Konkret forventes projektet at danne grundlag for 10 interne samarbejdsprojekter (internt i Væksthus Hoffmann) og 100 samarbejder, hvor øens virksomheder er inddraget.

De samlede projektudgifter beløber sig til 5,2 mio. kr.

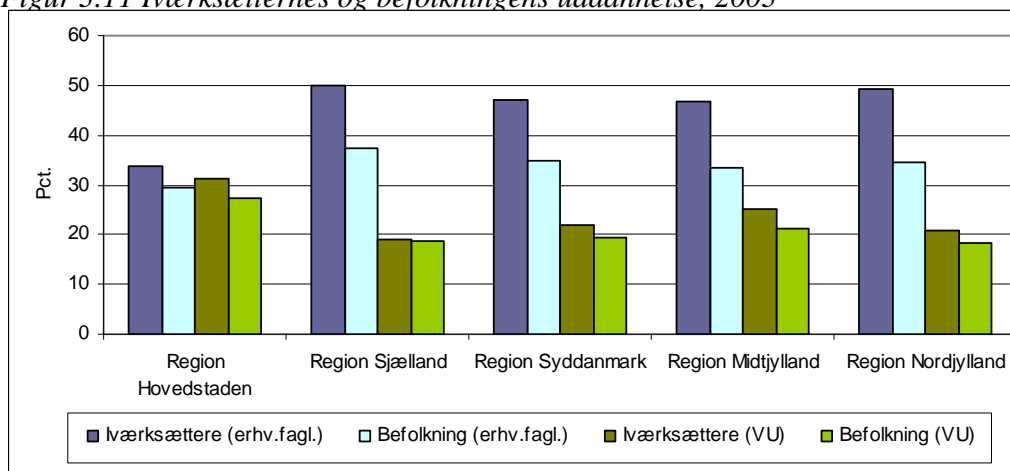
Iværksætternes kompetencer

Iværksætternes uddannelsesniveau har betydning for graden af innovation i nye virksomheder og iværksættervirksomhedens sandsynlighed for at overleve.

Ser man på iværksætternes uddannelsesbaggrund er andelen af iværksættere med en kort, mellem-lang eller lang videregående uddannelse højest i Region Hovedstaden, mens der er flere iværksættere med en erhvervsfaglig uddannelse i de øvrige regioner.

Det ses endvidere, at erhvervsfagligt uddannede er overrepræsenteret i alle regioner blandt iværksætterne i forhold til i befolkningen – det gælder dog i mindre grad i Region Hovedstaden. Også personer med en videregående uddannelse er overrepræsenteret. Iværksætterne er tilsyneladende gennemgående bedre uddannet end befolkningen som helhed.

Figur 3.11 Iværksætternes og befolkningens uddannelse, 2003

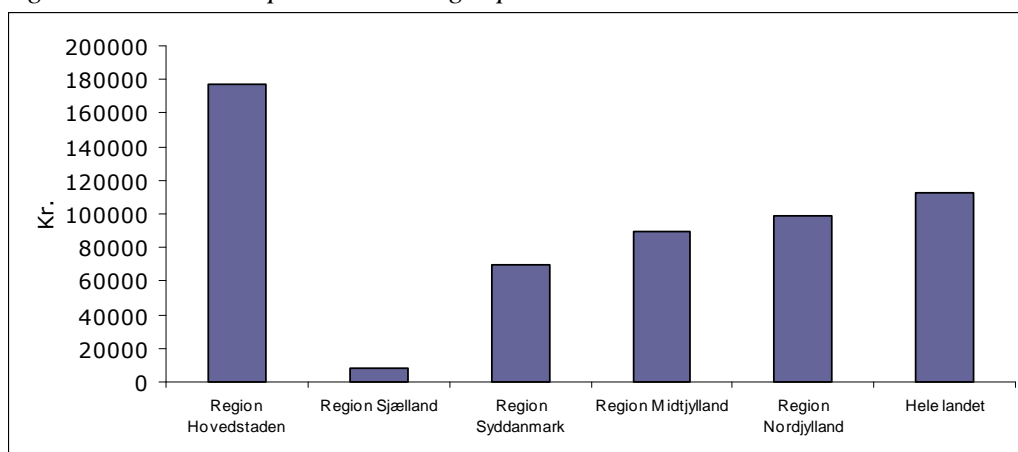
Anm.: Befolkningen 15-69 år.
Kilde: Danmarks Statistik

Finansiering

Virksomhedernes adgang til kapital er vigtig for vækst, omstilling og fornyelse. Nye virksomheder har forskellige behov for kapital. For innovative iværksættere kan især venturekapital være en vigtig kilde til udvikling og vækst. Venturekapital er kendetegnet ved, at virksomheden både tilføres kapital og kompetencer fra en investor.²³ Adgangen til kapital er ifølge KER07 blevet forbedret i forhold til den seneste opgørelse.

Venturekapitalinvesteringerne pr. iværksættervirksomhed er størst blandt iværksætterne i Region Hovedstaden, fulgt af Nordjylland, Midtjylland og Syddanmark, mens de er betydeligt lavere i Region Sjælland.

Figur 3.12 Venturekapitalinvesteringer pr. iværksættervirksomhed 2005

Kilde: Vækstfonden

²³ Kilde: Konkurrencevneredegørelse 2007

Iværksætterinfrastruktur

For at forbedre den offentlige iværksætterinfrastruktur har regeringen etableret fem væksthuse, der skal vejlede potentielle vækstiværksættere og -virksomheder. Væksthusene er startet i 2007 og deres effekt vil først kunne bedømmes de kommende år.

Væksthusene skal skabe én samlet indgang til alle former for relevant rådgivning for nye og mindre virksomheder med vækstambitioner. Væksthusene tilbyder specialiseret erhvervsservice til målgruppen, samarbejder tæt med lokale og regionale aktører og sikrer et godt samspil mellem de offentlige aktører og private rådgivere på området. Medarbejderne i husene tilbyder gratis og uvildig vejledning og problemafløsning men henviser til private rådgivere og andre aktører for den konkrete problemløsning.

De regionale væksthuse skal bidrage til at styrke markedet for privat rådgivning. For det første ved at henvise nye og mindre virksomheder med et rådgivningsbehov til kompetente rådgivere og således styrke efterspørgslen efter rådgivning. Væksthusene skal også bidrage til øget netværksdannelse mellem de private rådgivere.

3.5 Innovation, forskning og udvikling

Virksomhedernes evne til at udvikle nye produkter, processer, markedsføringsmetoder, organisationsformer mv. er afgørende for Danmarks konkurrenceevne. Både i globaliseringsstrategien og i de regionale vækstforas erhvervsudviklingsstrategier er det en vigtig målsætning at øge virksomhedernes innovationskraft.

Det er regeringens mål, at danske virksomheder skal være blandt de mest innovative i verden. Endvidere skal Danmark fortsat være blandt de lande, hvor de private virksomheder forsker og udvikler mest.

Der er fokus på at øge andelen af innovative virksomheder i alle vækstforas erhvervsudviklingsstrategier. Region Midtjyllands vækstforum har fx som mål på innovationsområdet, at andelen af innovative virksomheder skal øges fra 44 pct. i 2001-2003 til 70 pct. i 2013-2015.

Nedenfor ses en oversigt over *præstationer* for innovation, forskning og udvikling. De dækker såvel teknologianvendelse som innovation, herunder forskellige former for innovation, omsætning af nye produkter, patentansøgninger, intern og ekstern IKT-anvendelse samt integration af IKT-systemer.

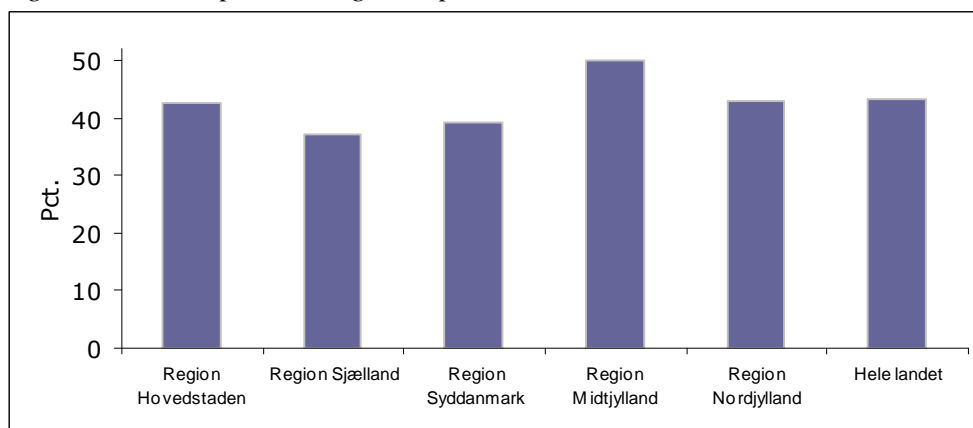
Innovation	Anvendelse af ny teknologi
Produkt- og procesinnovation	Ekstern IKT-anvendelse
Marketingsinnovation og organisatorisk innovation	Intern IKT-anvendelse
Omsætning af nye produkter	Integration af IKT-systemer
Patentansøgninger	

Produkt- og procesinnovation

Innovation kan både handle om at udvikle nye varer og serviceydelser, nye processer, nye former for marketing og nye organisationsformer. Der findes ikke et bredt anerkendt mål for virksomhedernes innovation, men nedenfor belyses virksomhedernes innovationspræstationer bl.a. ved produkt- og procesinnovation og marketings- og organisatorisk innovation.

Ses der på, hvor stor en andel af virksomhederne i de danske regioner, der har udviklet nye produkter og/eller processer i 2002-04 (seneste dataår) er ca. halvdelen af virksomhederne i Region Midtjylland innovative, mens det i de øvrige regioner kun er ca. 40 pct. jf. figur 3.13. Landsgennemsnittet på ca. 45 pct. innovative virksomheder placerer Danmark i midterfeltet blandt de europæiske lande. I de mest innovative lande, Tyskland, Irland og Østrig, er ca. 50 pct. af virksomhederne innovative. Både de nationale og i endnu højere grad de regionale innovationsdata skal tages med forbehold for, at de er baseret på spørgeskemaundersøgelser og stikprøver.

Figur 3.13 Andel produkt- og/eller procesinnovative virksomheder, 2002-04

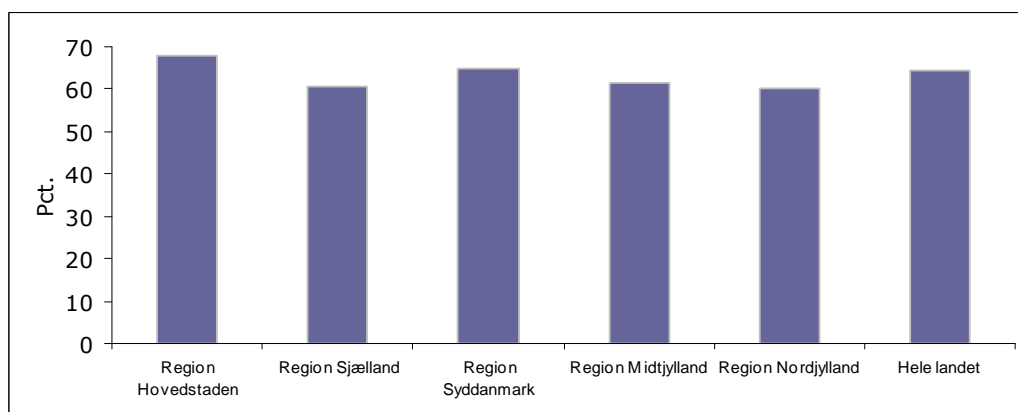

Kilde: Center for Forskningsanalyse

Marketinginnovation og organisatorisk innovation

Nedenfor ses hvor stor en andel af virksomhederne i de danske regioner, der har udviklet nye former for marketing og/eller nye organisationsformer i 2002-04. I alle regioner er det ca. 2 ud af 3 virksomheder jf. figur 3.14. Også på dette område er Danmark placeret lidt efter de bedste lande (i Tyskland, Belgien og Østrig er ca. 3 ud af 4 virksomheder innovative).

Figur 3.14 Andel virksomheder, der er innovative inden for marketing og/eller organisation, 2002-04

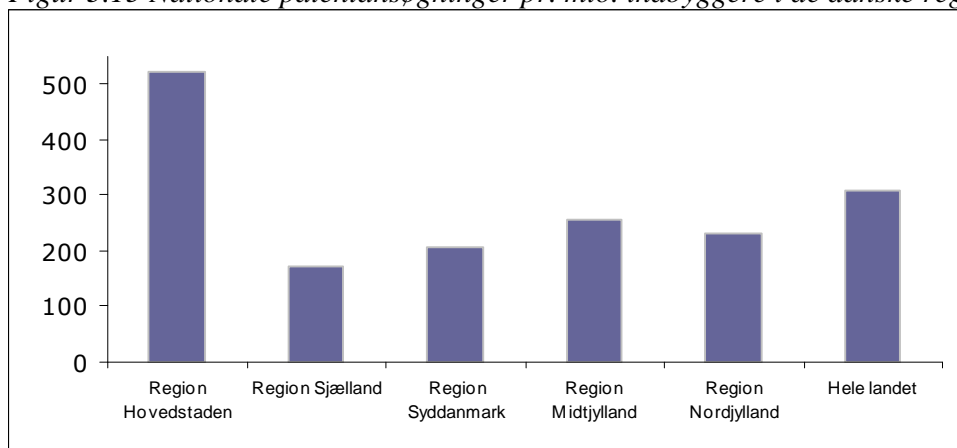

Kilde: Center for Forskningsanalyse

Patenter

Et andet mål for innovationen i de danske regioner er antallet af patentansøgninger. Danmark ligger blandt de bedste lande i EU-15 med hensyn til nationale patentansøgninger. Det er især virksomheder i Region Hovedstaden, der indgiver patentansøgninger.

Figur 3.15 Nationale patentansøgninger pr. mio. indbyggere i de danske regioner, 2005

Kilde: Patent- og Varemærkestyrelsen

3.6 Innovation - rammevilkår

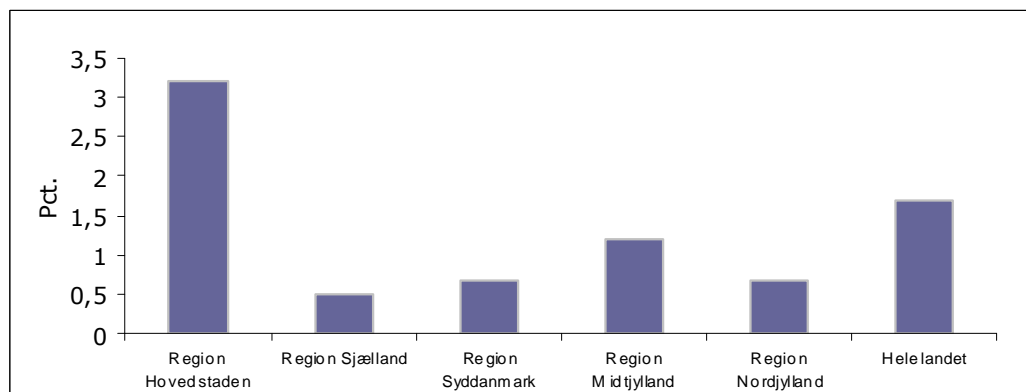
Virksomhedernes innovationskraft påvirkes af en lang række forhold. Blandt de vigtigste er virksomhedernes adgang til innovative og højtuddannede medarbejdere samt virksomhedernes samspil med kunder og leverandører, rådgivere og videninstitutioner, jf. figuren nedenfor.

Forskning og udvikling (FoU)	Innovative medarbejdere	Klyngerelationer	Teknologikompeter
Investeringer i FoU	Privatansatte med videregående uddannelse	Samspil med videninstitutioner og kunder	Adgang til IKT-kompeter
	Personer beskæftiget med FoU	Nærhed til relaterede virksomheder	
		Lokal videndeling mellem virksomheder	

Private investeringer i forskning og udvikling

En vigtig kilde til innovation er erhvervslivets investeringer i forskning og udvikling. I Danmark udgør de private investeringer i forskning og udvikling ca. 1,7 pct. af BNP (2005), hvilket er noget lavere end i de bedste lande (i Sverige er niveauet knap 3 pct. og i Finland og Japan knap 2½ pct.). Det danske landsgennemsnit dækker over betydelige variationer fra region til region, jf. figur 3.16. I Region Hovedstaden udgør de private investeringer i forskning og udvikling godt 3 pct. af BNP, i Region Midtjylland godt 1 pct. og i de tre øvrige regioner ca. ½ pct. Disse regionale forskelle afspejler blandt andet, at der er forskel på regionernes erhvervsstruktur, fx at medico-industrien er koncentreret i Hovedstadsregionen, og at der generelt er en tendens til, at de store virksomheder har placeret deres forsknings- og udviklingsafdeling i de store byer.

Figur 3.16 Private investeringer i forskning og udvikling i pct. af BNP, 2005

Kilde: Center for Forskningsanalyse

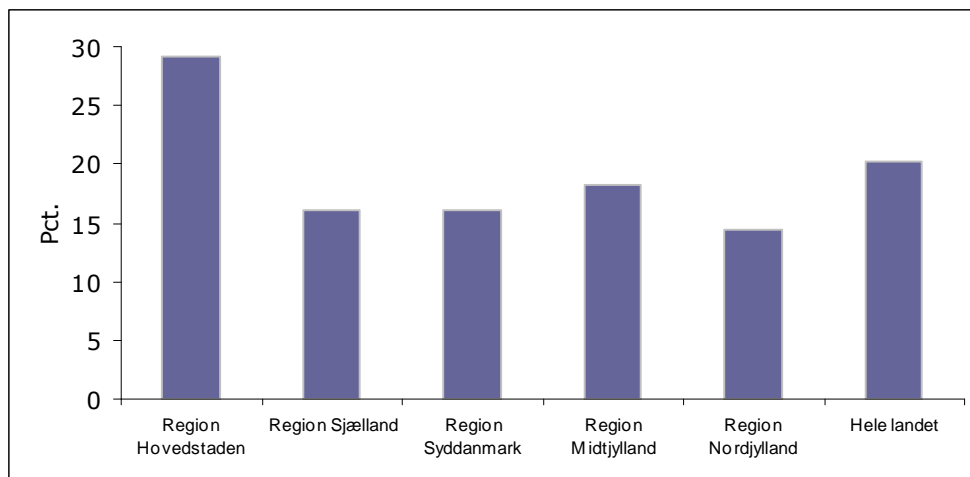
Innovative og højtuddannede medarbejdere

Selv om alle medarbejdere kan bidrage til det innovative arbejde i virksomhederne, er der en tendens til, at jo længere uddannelse medarbejderne har, desto mere deltager de i innovationsprocesser.

Andelen af privatansatte med en videregående uddannelse er steget betydeligt igennem de seneste ti år i Danmark, og landsgennemsnittet er nu oppe på ca. 20 pct. Regionalt varierer andelen fra ca. 30 pct. i Region Hovedstaden til ca. 15 pct. i Region Nordjylland, jf. figur 3.17.

Andelen af beskæftigede, som er beskæftiget med egentligt forsknings- og udviklingsarbejde, er også betydeligt højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner.

Figur 3.17 Andel privatansatte med en videregående uddannelse, 2005

Kilde: Danmarks Statistik

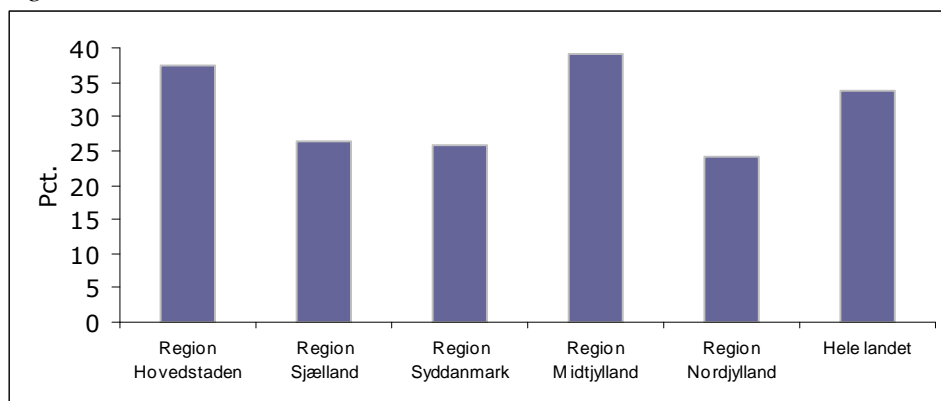
Samspil med kunder

Samspillet mellem en virksomhed og dens kunder er en vigtig kilde til innovation, og ofte vil en virksomhed øge chancerne for at opnå succes med en innovation, hvis der tages afsæt i kundernes behov (brugerdreven innovation). Omkring 1/3 af de innovative virksomheder i Danmark angiver, at samspillet med kunder har været en meget vigtig kilde til innovation. Det er en noget lavere andel

end i fx Irland og Sverige, hvor kunderne er en meget vigtig kilde til næsten halvdelen af innovationerne. Så stærkt er samspillet ikke i nogen af de danske regioner, jf. figur 3.18.

Specielt i regionerne Nordjylland, Syddanmark og Sjælland er samspillet mellem kunder og leverandører forholdsvist svagt.

Figur 3.18 Kunder som kilde til innovation, 2002-04

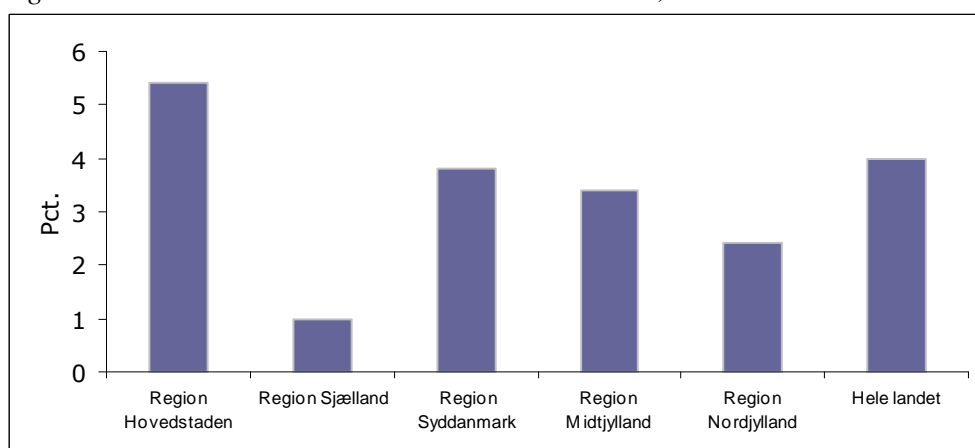

Kilde: Center for Forskningsanalyse

Samspil med videninstitutioner

Samspillet mellem virksomheder og videninstitutioner kan bidrage til, at forskning og viden omsættes til innovation. Hvor samspillet mellem videninstitutioner og erhvervsliv på uddannelsesområdet handlede om fx uddannelse og efteruddannelse, handler det her om, hvorvidt videninstitutionerne ses som en vigtig kilde til innovation. I lighed med andre lande er det forholdsvist få danske virksomheder (kun ca. 4. pct. af de innovative virksomheder), der angiver, at universiteter mv. er en meget vigtig kilde til innovation. Samspillet mellem erhvervslivet og universiteter mv. er stærkest i Region Hovedstaden og svagest i Region Sjælland, jf. figur 3.19.

Figur 3.19 Universiteter mv. som kilde til innovation, 2002-04

Kilde: Center for Forskningsanalyse

ForskerKontakten

Vækstforum Syddanmark har i sin erhvervsudviklingsstrategi en indsats omkring netværk og matchmaking. Der skal her tilrettelægges en indsats, der gennem opsøgende og kontaktskabende aktiviteter i forhold til regionens virksomheder kan bidrage til at guide og motivere til samarbejde samt synliggøre forskningsinstitutionernes kompetencer over for virksomhederne. Samtidig skal det sikres, at forskningsinstitutionerne er bekendt med og engagerer sig i virksomhedernes forudsætninger og behov.

Syddansk Universitet er blevet operatør på indsatsen og skal i projektet sætte fokus på den indledende kontakt mellem små og mellemstore virksomheder og forskningsverdenen. Syddansk Universitet bygger videre på erfaringerne fra det tidligere jysk-fynske projekt ForskerKontakten og vil udvikle nye tilgange og værktøjer til matchmaking og etablering af netværk mellem forskere og virksomheder med henblik på erfaringsudveksling og videnoverførsel mellem de to verdener. Indsatsen skal skabe nye netværkssamarbejder og projekter med deltagelse af virksomheder og forskningsinstitutioner.

Formålet er at iværksætte aktiviteter, der styrker og videreudvikler mindre og mellemstore virksomheders samspil internt og med forsknings- og andre videninstitutioner. Det er endvidere et formål at formindske barriererne mellem virksomheder på den ene side og forskningsinstitutionerne på den anden side. Det er endvidere et formål med projektet at inddrage virksomheder i regionens yderområder i faglige netværk og mere generelt at informere disse virksomheder om mulighederne for et tættere samarbejde med videninstitutioner.

Syddansk Universitet vil bl.a. samarbejde med Force Technology, Teknologisk Institut/Teknologisk Partnerskab, Væksthus Syddanmark, Forskerparken Svendborg samt universiteterne i Flensburg og Kiel om projektet.

Med projektet – som løber over en 2-årig periode – forventes der genereret 100 samarbejder mellem virksomheder/institutioner/organisationer samt at 50 virksomheder vil udvikle/implementere nye produkter og/eller processer.

Projektet har et samlet budget på godt 5 mio. kr.

Fashion Accelerator

Dansk mode har et betydeligt vækspotentiale, som udspringer af et større antal modevirksomheder med et markant kreativt potentiale og en modeuge, der er Nordeuropas største modebegivenhed for B2B markedet.

Modebranchen har begrænset netværks- og samarbejdsrelationer, ligesom de ikke i tilstrækkeligt omfang har forretningsmæssige kompetencer. Formålet er at skabe et netværk, der som innovationsmiljø for danske modevirksomheder udvikler forretningskompetencer, viden om branding og design, giver adgang til viden om og indsigt i den internationale modebranche, og som kan få en mentor med international forretningserfaring i modebranchen tilknyttet den enkelte virksomhed.

Netværksaktiviteterne gennemføres som Master Class med internationale oplægsholdere, som workshops med videnudveksling og idégenerering og som seminarer og korte temamøder med fokus på inspiration og konkret læring.

Det innovative netværk Fashion Accelerator indeholder desuden et internationalt best practise forløb i Fashion Management.

Projektdeltagernes erfaringer bruges til – sammen med uddannelsesinstitutionerne – at udvikle nye uddannelsesforløb i forretningsudvikling, Fashion Management og internationalisering, som implementeres på de eksisterende videregående uddannelser.

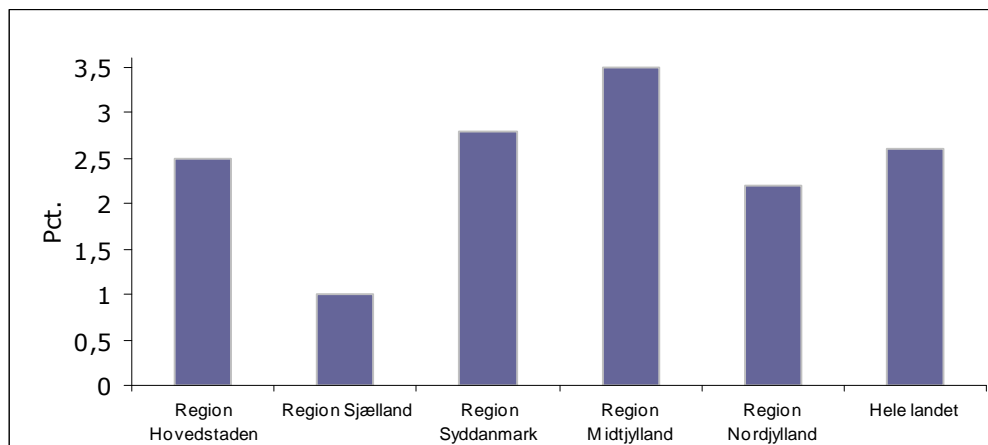
Det er projektets mål at min. 40 modevirksomheder deltager og min. 20 mentorer med betydelig international og forretningsmæssig kompetence tilknyttes virksomhederne. De 40 virksomheder vil både øge samarbejdet med andre virksomheder og med uddannelses- og forskningsinstitutionerne og de vil med projektet styrke deres innovationskompetencer. Den enkelte virksomhed får desuden tilknyttet en coach fra Væksthus Hovedstadsregionen eller Væksthus Midtjylland, som løbende holder virksomheden fast på vækst og udvikling.

Ud over de to væksthuse deltager Dansk Textil & Beklædning, Danish Fashion Institute og TEKO Center Danmark som partnere i projektet.

Projektet løber fra januar 2008 til juni 2010 og har et budget på godt 12 mio. kr.

Erhvervslivets medfinansiering af den offentlige forskning og udvikling kan være en indikator for erhvervslivets vurdering af forskningens erhvervsmæssige relevans. Det er de offentlige forsknings- og udviklingsinstitutioner i Region Midtjylland, som oplever den største grad af medfinansiering fra erhvervslivet (ikke nødvendigvis kun fra erhvervslivet i regionen), jf. figur 3.20.

Figur 3.20 Erhvervslivets medfinansiering af offentlig forskning og udvikling, 2005

Anm.: Andel af de offentlige FoU-udgifter i regionen, som finansieres af erhvervslivet (ikke nødvendigvis af erhvervslivet i regionen).

Kilde: Center for Forskningsanalyse

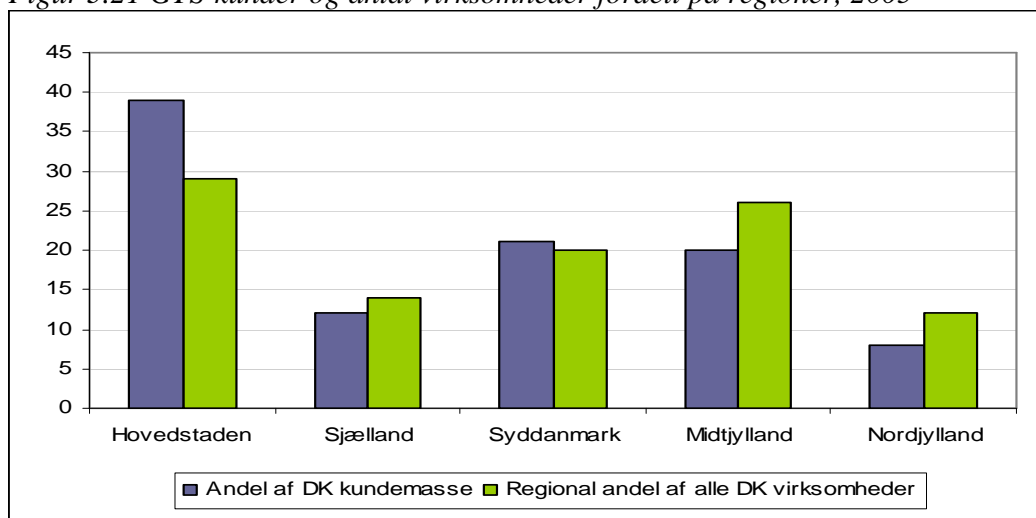
Samspil med rådgivere

Samspillet mellem virksomheder og rådgivere er generelt mere veludbygget end samspillet mellem virksomheder og videninstitutioner. En af de vigtigste rådgivere er de Godkendte Teknologiske Serviceinstitutter (GTS). GTS-institutterne servicere årligt ca. 20.000 danske virksomheder, svarende til ca. 20 pct. af alle virksomheder med mindst fem ansatte. Den regionale fordeling af GTS-

institutternes kunder svarer i store træk til den regionale fordeling af antal virksomheder med mindst 5 ansatte, jf. figur 3.21.) på landsplan, hvilket understreger, at GTS har et bredt samspil med erhvervslivet overalt i Danmark.

Samspillet er stærkest i Region Hovedstaden, hvor de fleste af GTS-institutterne er placeret. De største GTS-institutter har dog afdelinger spredt over hele landet, så adressen for GTS-hovedsædet kan ikke betragtes isoleret. Årsagen til, at GTS-institutterne betjener flest virksomheder i Hovedstaden er bl.a., at de forsknings- og udviklingstunge virksomheder er koncentreret i Hovedstaden..

Figur 3.21 GTS-kunder og antal virksomheder fordelt på regioner, 2005

Anm.: Andel virksomheder omfatter virksomheder med mindst 5 ansatte.

Kilde: GTS Performanceregnskab 2005 og Danmarks Statistik.

Kapitel 4. Metropolvers globale udfordringer

Moderne regionalpolitik handler om at skabe gode regionale vækstbetingelser i alle landets regioner, både i udkantsområder og i landets centrale vækstcentre.

Internationalt er der i disse år stigende fokus på de særlige udfordringer og muligheder, som kendetegner metropoler og andre storbyregioner. I metropolregioner er der typisk en koncentration af universiteter og videnmiljøer, og et erhvervsliv, der investerer mere i forskning og udvikling end det der er typisk i andre regioner.

Gode regionale rammebetingelser er afgørende for, at metropolregioner kan være innovative kraftcentre, og fungere som lokomotiver for hele landets økonomiske udvikling.

Region Hovedstaden i internationalt perspektiv

Vækstform i Region Hovedstaden og Erhvervs- og Byggestyrelsen har i 2007 samarbejdet om at gennemføre en sammenligning af vækstvilkårene i Region Hovedstaden med en række udenlandske metropolregioner.

Baggrunden for arbejdet er en erkendelse af, at Region Hovedstaden befinder sig i en stadig mere international konkurrence, hvor udviklingen af regionens vækstvilkår må baseres på viden om, hvad der skaber fremgang og udvikling i andre sammenlignelige regioner i udlandet.

Analysen har indkredset en række områder, hvor Region Hovedstaden står overfor særlige udfordringer, og hvor der kan være behov for at gøre en særlig indsats. Samtidig har analysen givet en række konkrete eksempler på succesfulde initiativer, der er gennemført i andre af de udvalgte metropolregioner, der kan indgå som inspiration i vækstforums fortsatte arbejde med at udvikle og styrke de regionale rammebetingelser.

I 2008 vil analysen danne grundlag for en række temadrøftelser i vækstforum, med henblik på at drøfte udfordringer, strategier og konkrete initiativer, der kan styrke regionen yderligere i den internationale konkurrence.

Som et led i det fortsatte arbejde med at skabe gode regionale vækstvilkår arbejdes der på at etablere et samarbejde mellem de metropoler, der indgår i analysen med henblik på at skabe en fælles platform for analyser og videndeling om god praksis inden for området.

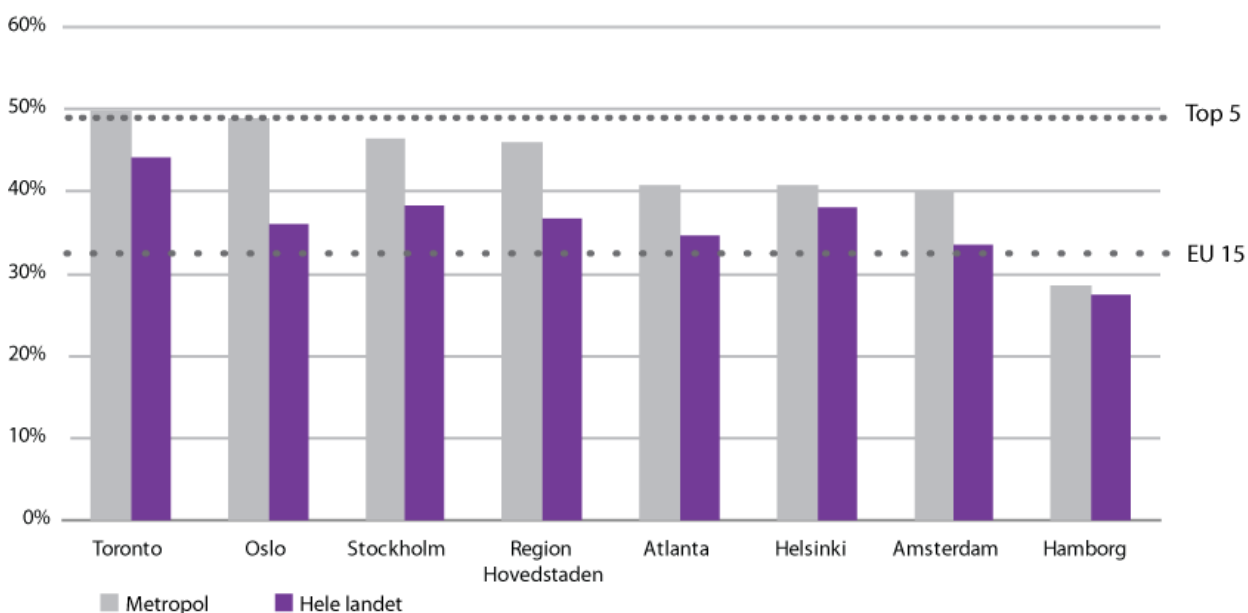
I benchmarkingen indgår Stockholm, Helsinki, Oslo, Hamborg, Amsterdam, Toronto og Atlanta. Benchmarkingen er offentliggjort i rapporten "Metropolvers globale udfordringer – Region Hovedstaden i den globale konkurrence".

I rapporten sammenlignes Region Hovedstaden med de udvalgte metropolregioner inden for tre områder, der har afgørende betydning for den fremtidige velstand: uddannelse, innovation (videndeling og -opbygning) og iværksætteri. Derudover indeholder rapporten også en analyse af regionens klynger og omfanget af udenlandske virksomheders investeringer i regionen, som ikke gengives her.

4.1 Uddannelse

Benchmarkingen af Region Hovedstaden viser, at en høj andel af arbejdsstyrken i regionen har en videregående uddannelse. Region Hovedstaden ligger på niveau med Stockholm, men efter Toronto og Oslo, hvor tæt ved halvdelen af arbejdsstyrken har en videregående uddannelse, jf. figuren nedenfor.

Figur 4.1 Andel af arbejdsstyrken mellem 25 og 64 år med en videregående uddannelse, 2005 (%)

Kilde: Labour Force Survey (EUROSTAT, US Census Bureau, Statistics Canada, Danmarks Statistik)²⁴

Også i sammenligning med de øvrige danske regioner har en høj andel af arbejdsstyrken en videregående uddannelse i Region Hovedstaden.

Men selv med Region Hovedstadens pæne placering er der også fremover behov for at sikre, at endnu flere vælger at tage en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Uddannelsesadfærden (se boks 3.1) blandt de unge i Region Hovedstaden viser, at tæt ved halvdelen af en ungdomsårgang vil tage en videregående uddannelse, hvilket ligger over de andre danske regioners niveau (se figur 3.3). Men samtidig vil tæt ved hver fjerde unge i Region Hovedstaden ende uden en erhvervskompetencegivende uddannelse. Det ligger også over de andre danske regioners niveau. Det er en væsentlig udfordring at reducere andelen af unge uden erhvervskompetencegivende uddannelse i de kommende år i Region Hovedstaden.

²⁴ Videregående uddannelse er defineret som niveau 5 og 6 i den internationale ISCED-klassificering af uddannelser. 'Top 5' angiver et gennemsnit af de førende regioner i EU. 'EU 15' angiver et gennemsnit af EU-15 lande. Sammenligning mellem de europæiske og Nordamerikanske regioner skal foretages med varsomhed, da kilden ikke er den samme. Data for Toronto/Canada er beregnet for aldersgruppen fra 15 år og opefter. Desuden er fordelingen mellem ISCED4, som ikke skal indgå i opgørelsen, og ISCED5 i Toronto beregnet ud fra fordelingen for hele Canada, da ISCED4 og ISCED5 ikke er opdelt for Toronto. Data for Atlanta/USA er beregnet for hele populationen fra 25 år og opefter. Data for Stockholm/Sverige medtager ISCED niveau 4, i overensstemmelse med OECD's praksis. Meget få uddannelser er klassificeret som ISCED niveau 4.

I Region Hovedstaden er antallet af forskere ansat i det private erhvervsliv relativt højt. I regionen var 18 ud af 1000 privatansatte i 2003 beskæftiget inden for forskning og udvikling (F&U), mens der i Danmark som helhed var 10 ud af 1000 privatansatte beskæftiget inden for F&U. I sammenligning med de udvalgte europæiske metropolregioner er dette et højt niveau, og kun Stockholm og Helsinki har samme niveau.

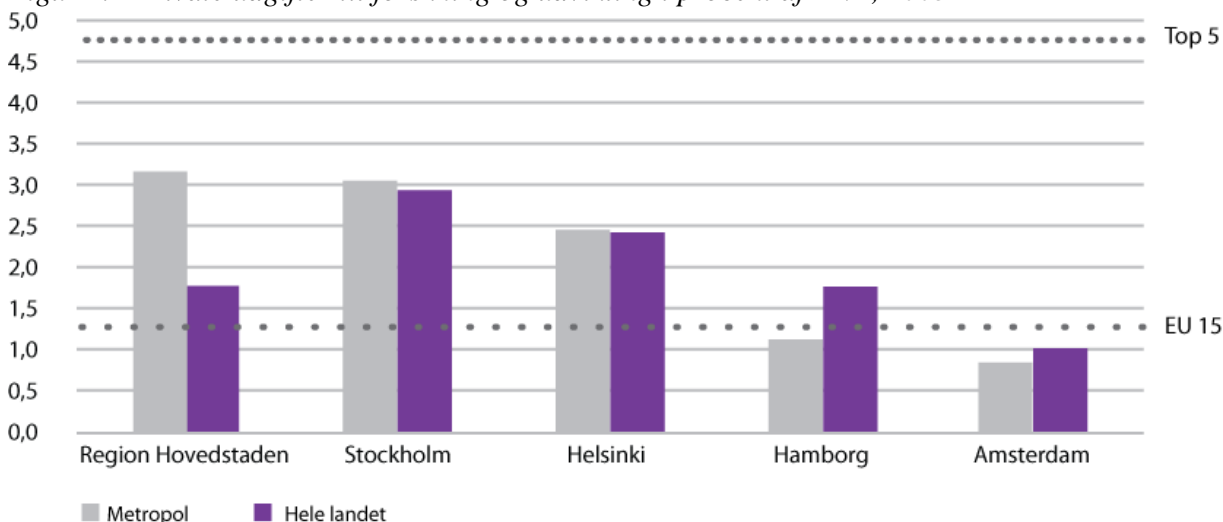
Virksomheder med F&U-aktiviteter efterspørger naturligvis forskere, og det er derfor vigtigt at der uddannes tilstrækkeligt med forskere. Der er tegn på at det ikke er tilfældet i Region Hovedstaden. I sammenligning med Stockholm og Helsinki er der få ph.d-studerende i Region Hovedstaden. I Helsinki var tæt ved fem ud af tusinde indbyggere i 2005 indskrevet ved en forskeruddannelse, i Stockholm var det tæt ved fire ud af tusinde indbyggere. I Region Hovedstaden var under to ud af tusinde indbyggere i 2005 indskrevet ved en forskeruddannelse.

Det samlede billede synes at være at til trods for at mange vælger at uddanne sig i Region Hovedstaden, så er der for mange unge, der ikke opnår erhvervskompetencegivende uddannelse. Samtidig er der for få af de der vælger en videregående uddannelse, der vælger at fortsætte med en forskeruddannelse.

4.2 Innovation, forskning og udvikling

Målt på private investeringer i forskning og udvikling er videnopbygningen høj i Region Hovedstaden, jf. figuren nedenfor. Investeringsomfanget i Region Hovedstaden er på niveau med investeringsomfanget i Stockholm, og et pænt stykke over niveauet i Helsinki, og de andre udvalgte europæiske regioner. En række regioner i Europa har dog et markant højere investeringsniveau, i procent af BNP, end både Region Hovedstaden og Stockholm.

Figur 4.2 Private udgifter til forskning og udvikling i procent af BNP, 2003

Kilde: EUROSTAT og Dansk Center for Forskningsanalyse (CFA)²⁵

²⁵ 'Top 5' angiver et gennemsnit af de førende regioner i EU. 'EU 15' angiver et gennemsnit af EU-15 lande. Da EUROSTAT kun indsamler data for hele Danmark, har det været nødvendigt at lave en særskilt beregning for Region Hovedstaden. Beregningen er foretaget af CFA, der er den danske leverandør til EUROSTATS database.

Region Hovedstaden har som den eneste metropolregion i analysen oplevet stigende investeringer i privat forskning og udvikling siden 1997, hvilket har bragt regionen fra en middelflacering, til en placering helt i top blandt de udvalgte europæiske metropolregioner. De førende regioner i Europa har oplevet samme fremgang i investeringerne, som Region Hovedstaden, og har derfor bevaret sit forspring.

Ser man på, hvordan disse investeringer i forskning og udvikling omsættes til nye produkter, processer eller lignende, er indtrykket at erhvervslivet ikke i samme grad, som i andre regioner evner at omsætte ny viden til innovation. Målt på udtagne EPO-patenter, ligger Region Hovedstaden et stykke efter Stockholm og også efter Helsinki.

Målt på andelen af produkt- og procesinnovative virksomheder, adskiller Region Hovedstaden sig ikke fra resten af Danmark, til trods for at investeringerne i forskning og udvikling er markant højere i regionen end i resten af landet.

En stor andel af de offentlige investeringer i forskning og udvikling tilgår Region Hovedstaden. Samtidig har den offentlige forskning generelt et højt niveau i Danmark. Der vurderes derfor at være god basis for et tæt samspil mellem de forskningsintensive dele af erhvervslivet og de offentlige forskningsinstitutioner i Region Hovedstaden. Det eksisterende samarbejde er imidlertid ikke i international målestok omfattende. En afdækning af universiteternes fokus på videndeling²⁶ med det omgivende samfund viser at særligt de merkantile, de humanistiske og de samfundsvidenskabelige fagdiscipliner kunne styrke deres fokus på videndeling.

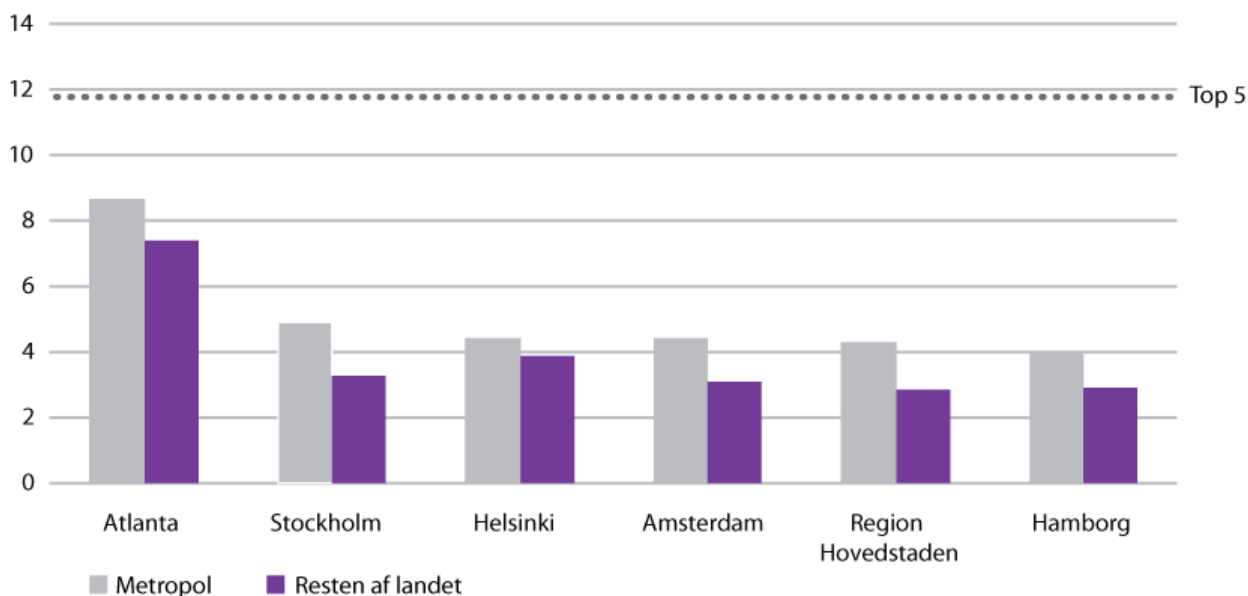
Det samlede indtryk er at investeringerne i ny viden ligger på et højt niveau i Region Hovedstaden, men at den nye viden ikke i tilstrækkelig grad bliver omsat til innovation. Det er i den forbindelse en væsentlig udfordring at udbygge samspillet mellem universiteterne og erhvervslivet yderligere i de kommende år.

4.3 Iværksætteri

Region Hovedstaden – og Danmark som helhed – er langt fra de bedste regioner, når det kommer til spørgsmålet om, hvor mange små- og mellemstore virksomheder der kommer ind i solide vækstforløb, jf. figuren nedenfor. Det samme gør sig i hovedtræk også gældende for de andre europæiske metropolregioner.

²⁶ Fokus i denne afdækning har ikke været de mere traditionelle kanaler til videndeling – uddannelse af kandidater og forskeres publicering af artikler i tidsskrifter o.l. – men aktiviteter der rækker herudover. Eksempler herpå er, samarbejder med erhvervslivet om løsningen på et specifikt problem, rådgivning o.l.

Figur 4.3 Små og mellemstore virksomheder med høj vækst i omsætning, 1999-2005 (%)

Kilde: Egne beregninger på databasen ORBIS, Bureau van Dijk (2007)²⁷

I forbindelse med realiseringen af en virksomheds forretningsidé vil adgang til kapital og adgang til rådgivning og forretningsmæssige kompetencer i virksomhedens omverden ofte være væsentlige kilder til succes.

Målt på investeringsomfanget i venturemarkedet er adgangen til kapital i Region Hovedstaden relativt høj i sammenligning med de udvalgte metropolregioner. Vækstfonden har i en analyse påpeget at Danmark har nordens mest veludviklede marked for seed-kapital, men at markedet for opfølgingskapital ikke er tilstrækkeligt til at videreføre seed-investeringer, så de virksomheder der er investeret i kan ekspandere.

Det er i dag ikke muligt at lave et egentligt benchmark af det offentlige og private rådgivningssystem for virksomheder, der står over for en hurtig ekspansion.

Etableringen af de nye væksthuse i regionerne har styrket rådgivningssystemet. Men samtidig er det vurderingen at Region Hovedstaden har gode muligheder for at udvikle rådgivningen endnu mere til gavn for regionens erhvervsliv. Regionen har med mange videnmiljøer særligt gode forudsætninger for at understøtte udviklingen af videnintensive og højteknologiske iværksættervirksomheder.

En afdækning af universiteternes aktiviteter indenfor iværksætteri viser eksempelvis at de har et mindre omfang, end på mange af de universiteter der ligger i de andre udvalgte metropolregioner. Et større fokus på iværksætteri på universiteterne og i hele uddannelsessystemet vil endvidere understøtte virksomhedernes evne til at kultivere gode idéer og omsætte dem til bæredygtige forretnings-

²⁷ 'Top 5' angiver gennemsnittet af de førende regioner i USA. Høj vækst er defineret som en vækst i omsætningen på minimum 60 % over tre regnskabsår. Små- og mellemstore virksomheder er her defineret som virksomheder med mellem 15 og 200 ansatte. Virksomhedsdatabasen dækker ikke alle virksomheder i landene. Tallene er derfor behæftet med usikkerhed.

koncepter. Dette er også et område regeringens iværksætterindeks peger på, som en væsentlig forklaring på forskellen i antallet af vækstvirksomheder i USA og Europa.

Det samlede billede er, at for få virksomheder i Region Hovedstaden opnår høj vækst. Samtidig er det vurderingen, at Region Hovedstaden har gode muligheder for at styrke rådgivningssystemet og dermed være med til at styrke de forretningsmæssige kompetencer i regionens vækstvirksomheder.

Kapitel 5. Klynger som indsatsområde i regionernes erhvervsstrategier

I hovedparten af de regionale vækstforas erhvervsstrategier ses udviklingen af stærke regionale klynger som et vigtigt middel til at øge den regionale vækst og beskæftigelse. Samtidig har klyngearbejdet fungeret som en metode til at målrette den regionale uddannelses-, iværksætter- og innovationsindsats til erhvervslivets behov. Vækstforaene har samlet iværksat en række initiativer og aktiviteter med henblik på at styrke regionernes klynger. Samlet har de regionale vækstfora igangsat op mod 90 klyngerettede initiativer, og flere initiativer er i støbeskeen.

Ses der på tværs af vækstforaene er der betydelige forskelle med hensyn til, hvor stor vægt vækstforaene tillægger klynger og hvilket ræsonnement, der ligger til grund for vækstforaenes beslutning om at fokusere på klynger. De store forskelle i klyngearbejdet, kan bl.a. hænge sammen med to forhold. For det første er de enkelte regioners udgangspunkt forskellige, hvad angår erhvervsstruktur, erhvervsmæssige muligheder og udfordringer. For det andet afspejler det, at klyngebegrebet er under stadig udvikling, og at det ikke er en entydig størrelse.

Dette kapitel ser derfor indledningsvist på, hvad klynger er, og hvilken økonomisk betydning de synes at have – både for de enkelte aktører og for regionerne som helhed. Der findes mange forskellige teorier og analyser, der forsøger at beskrive og definere klyngebegrebet. Flere forhold syntes at gå igen i de fleste klyngedefinitioner. Klynger handler om en særligt *høj koncentration* af en bestemt type virksomheder i et geografisk afgrænset område. I centrum står virksomheder, der konkurrerer på det *globale marked* og som dermed kan flytte deres aktiviteter alt efter hvor, de opnår størst konkurrencemæssige fordele. Sådanne fordele kan de opnå via mere eller mindre formaliseret *samspil* med andre virksomheder, videninstitutioner og relevante myndigheder. Konkret kan de fx trække på samme pool af specialiseret arbejdskraft eller de kan indgå i formaliseret videnudveksling, fælles udviklingsprojekter, trække på specialiserede rådgivere mv. I praksis kan det dog være vanskeligt at måle klyngeeffekter som fx opnås gennem videnudveksling via samspil.

Efterfølgende tegner kapitlet et overordnet billede af det danske, regionale klyngelandskab baseret på data fra et nyt EU-projekt. Kortlægningen tager udgangspunkt et antal foruddefinerede klynger, og belyser ikke i hvilken udstrækning, der faktisk foregår et samspil mellem virksomhederne. Kortlægningen, der altså opererer med en bred klyngedefinition, bekræfter, at de danske regioner har ganske forskellige erhvervsmæssige udgangspunkter som afsæt for arbejdet med erhvervsudvikling.

5.1 Introduktion – klyngebegrebet i teori og praksis

Der er fornyet fokus på klynger i mange sammenhænge. Både i EU, i OECD og i en række lande og regioner ser mange beslutningstagere udviklingen af stærkere klynger som en mulighed for styrke innovation og konkurrenceevne. Også alle de danske regioner arbejder med klyngeudvikling på den ene eller anden vis. Klyngebegrebet anvendes således i stigende omfang. Men det bruges på mange forskellige måder og er ikke et entydigt begreb. Derfor er det nyttigt indledningsvis at se nærmere på, hvad klynger egentlig er, og hvad forskellige analyser og teorier siger om betydningen af klynger.

Hvad er en klynge?

Der er gennem tiderne lavet en række forskellige definitioner af begrebet klynger. Der findes således ikke én entydig og alment accepteret definition. Definitionen afhænger i høj grad af hvilken sammenhæng, den er udviklet i eller til. Men på tværs af de forskellige klyngedefinitioner findes der tre

elementer, der synes at gå igen: At der findes en høj koncentration af bestemte virksomheder i et afgrænset geografisk område, at der er tale om virksomheder, der konkurrerer på globale markeder og at samspillet mellem virksomhed og andre lokale aktører kan give virksomheden en række fordele.

Høj koncentration

I stort set alle klyngedefinitioner indgår geografisk koncentrationen af bestemte typer virksomheder som et centralt element. Den generelle betydning af ordet klynge antyder, hvad der ligger i begrebet i erhvervsøkonomisk sammenhæng. Kort sagt dækker begrebet klynger over, at nogle virksomheder grupperer sig, flokkes eller samlokaliserer sig. Det vil sige, at der findes særligt mange virksomheder inden for et bestemt erhvervmæssigt felt i et afgrænset geografisk område. Feltet kan enten være en bestemt værdikæde (en vertikal klynge fra underleverandører til slutproducenter som fx fødevarer) eller et bestemt kompetenceområde (en horisontal klynge som fx design).

I mange definitioner er et aspekt vedrørende koncentrationen også, hvorvidt en gruppe af virksomheder kan siges at have tilstrækkelig kritisk masse til, at den kan kaldes en klynge. Det kan dreje sig om, at den samlede beskæftigelse i klyngen skal have en vis størrelse eller, at der skal være et vist minimum af virksomheder i klyngen.

Der kan være mange forskellige forklaringer på, hvorfor en høj koncentration af bestemte virksomheder opstår. Fx kan der være særlige lokale forhold som nem adgang til bestemte råstoffer eller en transportmæssig gunstig lokalisering, som har skabt grobund for en klynges udvikling. Men der kan også være mange andre forklaringer. Fx kan der over tid have udviklet sig et særligt gunstigt miljø hvor en virksomhed inden for et bestemt felt kan opnå en række fordele gennem samspil med omgivelserne – træk på et fælles specialiseret arbejdsmarked, udveksling af viden, samspil med bestemte underleverandører mv.

Erhverv i global konkurrence i centrum

Klynger handler altså om, at der kan observeres en særlig høj koncentration af bestemte virksomheder i et geografisk område. En sådan særlig høj koncentration kan kun opnås inden for visse brancher. Det drejer sig om de virksomheder, der opererer på et globalt marked – dvs. at deres varer eller serviceydelser kan sælges til aftagere uden for den region, hvor virksomheden er placeret. Set fra en regions synsvinkel kan man også sige, at det er de typer af virksomheder, man *ikke* kan være sikker på findes i regionen – virksomheder, der kan vælge at flytte ud. Eller omvendt: Virksomheder man kan håbe at kunne tiltrække udefra. Sådanne virksomheder er typisk også forbundet med høj værdiskabelse og derfor eftertragtede i regionerne.

En række andre erhverv er ikke centrale i forhold til klyngebegrebet, fordi de ikke har et frit lokaliseringsvalg. Fx er en frisør nu en gang tvunget til at placere sig i umiddelbar nærhed af de kunder, virksomheden skal betjene. Den enkelte frisør kan selvfølgelig selv vælge, hvor han eller hun vil slå sig ned, men hele gruppen af danske frisører kan ikke alle vælge at placere sig samme sted og skabe en samlet dansk frisørklynge. Det vil sige, at en lang række servicevirksomheder ikke er centrale i forhold til klyngebegrebet. Det drejer sig om virksomheder, hvis serviceydelser ikke kan handles over afstand, men kræver at leverandør og kunde mødes direkte i forbindelse med forbrugssituationen. Der findes dog også undtagelser fra dette. En undtagelse er de servicevirksomheder, som har et produkt, der er så stærkt, at de kan tiltrække kunder udefra. Det gælder fx turismeområdet. Eller hvor udbyderen – fx konsulenten – rejser ud til kunden.

Også virksomheder, der direkte er knyttet til tilstedeværelsen af naturressourcer, har begrænsede lokaliseringmuligheder. Det kan fx dreje sig om udvinding af olie. Selve olieudvindingen kan ikke siges at udgøre en klynge, men den række af de støtteerhverv, der knytter sig til olieudvinding kan – fx udstyrsproducenter og specialiseret rådgivning.

Samspil mellem klyngens aktører

Når klynger kan spille en rolle for, hvor en virksomhed vælger at placere sig, så handler det om, at virksomheden kan opnå nogle fordele på grund af forhold, der ligger uden for virksomheden selv. Det drejer sig om fordele, der på den ene eller anden måde, handler om samspil med omverdenen. Forskellige økonomer har gennem tiden peget på en række mulige fordele, som virksomheder kan opnå ved at placere sig i geografisk nærhed af relaterede virksomheder, relevante videninstitutioner eller andre institutioner, jf. figur 5.1.

Note*: Tavs viden ("tacit knowledge") er viden eller kunnen vi bærer med os, men som kan være svær at beskrive formelt og dermed formidle fx via internet. Eksempler kan være evnen til at cykle eller kunne mht. hvordan man i praksis udvikler nye komplekse produkter inden for et bestemt felt.

Kilde: Egen illustration på baggrund af "OECD Reviews of Regional Innovation. Competitive Regional Clusters. National Policy Approaches," OECD, 2007.

Fordelene ved at være en del af en klynge kan fx dreje sig om, at virksomhederne kan trække på samme gruppe af specialiseret arbejdskraft. Det kan også handle om, at virksomheden får adgang til viden på en anden måde, end hvis den lå mere afsondret i forhold til andre lignende virksomheder eller specialiserede underleverandører, rådgivere og videninstitutioner som fx universiteter. Samspil med relevante myndigheder kan ligeledes spille en rolle – bl.a. gennem dialog om, at stille relevante rammevilkår til rådighed for virksomhederne. Udvekslingen af viden mellem virksomhed og omgivelser kan ske ad både formelle og uformelle kanaler.

Nogle af de fordele, der kan opstå ved at være en del af en klynge kan eksemplificeres ved at se på en dansk software virksomhed, der vælger at etablere en udviklingsafdeling i Silicon Valley. Her bliver den hele tiden inspireret af de nyeste forretningsmodeller, den kan trække på dybt professionelle rådgivere og måske udvikle forretningen i samarbejde med et højt specialiseret ventureselskab. Måske kan den indgå i et udviklingssamarbejde med lokale universiteter og endelig kan den søge at tiltrække erfarne medarbejdere som har netop de spidskompetencer, der er afgørende for virksomhedens succes. Eksemplet illustrerer, at en stærk klynge kan således have stærk tiltrækningskraft i forhold til virksomheder udefra. Konkret er det fx tilfældet inden for vindmølleområdet, hvor førende indiske og tyske virksomheder lagt en del af deres udviklingsaktiviteter i Jylland, fordi der er en viden, kompetencer og medarbejdere, de ikke kan få andre steder i verden.

I dette kapitels kortlægning af klynger, defineres klynger alene ud fra virksomhedernes lokalisering. Der er ikke nødvendigvis nogen effekt på produktiviteten af denne lokalisering. I mere snævre definitioner af klynger vil det være forudsat, at produktiviteten er højere som følge af afledte effekter som blandt andet øget vidensspredning og bedre adgang til arbejdskraft og ressourcer.

Den økonomiske betydning af klynger

Den samfundsøkonomiske betydning af klynger har været genstand for studier og analyser gennem flere år. Billedet, de tegner, er dog ikke entydigt. Forskellene i resultaterne kan skyldes flere ting. For det første er der forskel på studiernes omfang – nogle kigger på betydningen af klynger ud fra casestudier, andre ser på klyngers generelle betydning for udviklingen i en enkelt eller flere regioner og endelig er der en række studier, der forsøger at måle effekten af én eller flere klynger på nationalt eller transnationalt niveau. For det andet besværliggøres målingerne af det komplekse samspil i virkelighedens verden indgår i. Klynger er en del af det samlede innovationssystem og deres betydning for samfundsøkonomien spiller derfor tæt sammen med en lang række andre elementer – herunder kvaliteten af de generelle rammebetingelser.

En række analyser peger på, at klynger har en række målbare, positive effekter på det omkringliggende samfund. Den amerikanske økonom Michael E. Porter er formentlig den mest citerede forsker i relation til klynger. Han har i flere årtier arbejdet med bl.a. klyngers betydning for primært amerikanske virksomheders konkurrenceevne. Han har bl.a. i en analyse af amerikanske regioner vist, at de regioner, der har oplevet den højeste vækst i beskæftigelsen og aflønning, er de regioner, der over tid har fået den stærkeste specialisering i klynger. Porter peger desuden på, at de mest specialiserede regioner også er relativt mere innovative målt på antallet af patenter. Endvidere har han vist en sammenhæng mellem vækst i klyngerne og vækst i de øvrige virksomheder – altså indikationer på en positiv afsmittede effekt.²⁸

Et andet enkelt eksempel på en større analyse, der dokumenterer klyngeeffekter, er gennemført af den italienske nationalbank. Analysen – der dog er begrænset til Italien – viser, at virksomheder, der ligger i en specialiseret industri har en relativt højere vækst i produktiviteten end andre virksomheder.²⁹

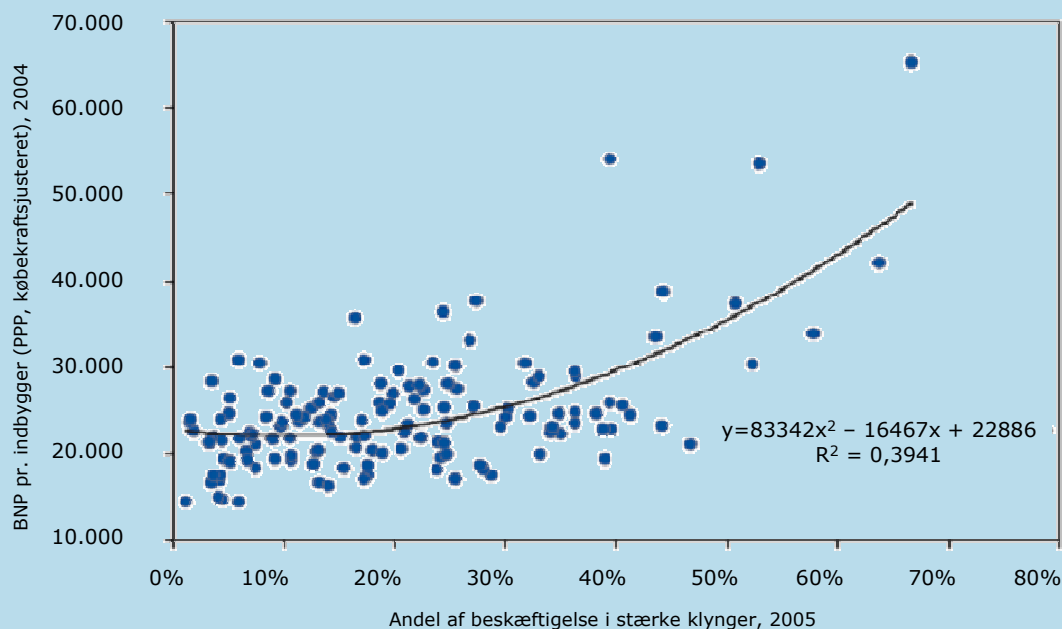
²⁸ Se fx "The Economic Performance of Regions" Michael E. Porter, Harvard Business School, 2003.

²⁹ Analysen viser, at specialisering har en signifikant positiv effekt på væksten i totalfaktorproduktiviteten, "Identifying the Sources of Local Productivity Growth", Cingano og Schivardi, Banca D'Italia, 2003.

Som et sidste eksempel på de mere omfattende analysearbejder kan nævnes nye resultater fra Europa-kommissionen, der viser, at der er en signifikant positiv sammenhæng mellem specialisering og velstand, jf. figur 5.2.

Foreløbige resultater i forlængelse af det europæiske arbejde indikerer, at specialisering også har en positiv signifikant effekt på reallønnen. Det vil sige, at virksomheder, der ligger i en specialiseret klynge, udbetaler en højere løn end lignende virksomheder, der ikke indgår i en specialiseret klynge. Analysen viser, at en stigning i specialiseringen på 10 pct. øger lønniveauet med 0,7 pct. Det betyder fx, at den danske medicinalklynge, der har øget specialiseringen med 37 pct. fra 2000-2004, samtidig har øget den gennemsnitlige realløn med 4,4 pct. Af denne stigning skyldes de 2,6 procentpoint den øgede specialisering – resten af stigningen skyldes bl.a. konjunkturer og vækst i hele medicinalindustrien. Resultatet kan tages som en indikation på, at stærke klynger har en højere produktivitet.³⁰

Figur 5.2 Klyngers beskæftigelsesmæssige specialisering og velstand*

Note*: Stærke klynger er defineret ved en lokaliseringskvotient > 2. Kvotienten angiver i hvilken udstrækning en klynge er specialiseret mere beskæftigelsesmæssigt end gennemsnittet for samme klynge. Inddeling i såkaldte NUTS 2 regioner, hvor Danmark i denne opgørelse optræder som én region. Eksl. Portugal og Grækenland.

Kilde: "Innovation Clusters in Europe. A Statistical Analysis and Overview of Current Policy Support", Europa-kommissionen, 2007.

Ovenstående analyser peger alle på, at der findes en række positive samfundsøkonomiske effekter af klynger. Der findes imidlertid også række analyser, der ikke kan finde nogen målbar effekt af klynger.

Det gælder eksempelvis en analyse fra Det Økonomiske Råd (DØR). I analysen undersøges, hvad der har betydning for, om regioner opnår høj produktivitetsvækst. Analysen kan ikke finde effekter af horisontale klynger i Danmark. Og DØR refererer en række analyser, der peger på, at diversitet – som i en vis udstrækning står i modsætning til en stærk specialisering i klynger – er en kilde til

³⁰ Det skal understreges, at der i dette studie bruges realløn som et tilnærmet udtryk for produktivitet – og at der derfor ikke er taget højde for forskelle i kapitalanvendelse. Beregningerne vedrørende produktivitet dækker Skandinavien.

vækst. DØR's analyse har dog en række begrænsninger – bl.a. kan den ikke sige noget om vertikale klynger – altså sammenhængende værdikæder, der netop er centrale i flere teorier om klyngefordele.

I forlængelse af diskussionen af klyngers betydning for væksten foregår der en diskussion af, hvorvidt globaliseringen betyder, at den regionale specialisering får større eller mindre betydning. Umiddelbart synes nogle af drivkræfterne bag globaliseringen nemlig at modvirke behovet for at være lokaliseret et bestemt sted. Drivkræfterne i globaliseringen er bl.a. nye muligheder for digital kommunikation, faldende transportomkostninger og mindre handelsbarrierer. Der er dog også en række faktorer, der taler for, at klyngers betydning vokser i takt med, at den globale konkurrence intensiveres. Et argument er fx, at konkurrencen tvinger virksomhederne til at specialisere de enkelte led i værdikæden yderligere, og at kilden til konkurrencekraft bl.a. kan findes i en bestemt geografisk placering. Samtidig betyder de bedre kommunikationsmuligheder, at *dele* af virksomheden kan placeres, der hvor rammerne er bedst – måske i en klynge i en region på et helt andet kontinent. Det kaldes ofte ”det globale paradoks”

Et nuanceret bud på, hvad der sker med betydningen af klynger i disse år, er, at de positive klyngeeffekter, der især kan knytte sig til markedssiden – fx krævende lokal efterspørgsel eller lokale konkurrenter – bliver mindre betydningsfulde fremover (højre side af figur 4.1). Derimod bliver de positive effekter, der kan opstå gennem videndeling mv., muligvis mere betydningsfulde (venstre side af figur 4.1). OECD's samlede vurdering er, at der er en overvægt af kilder i den akademiske litteratur, der mener, at regional specialisering gennem klynger får stadig større betydning i den globale økonomi fremover.³¹

Samlet kan det siges om betydningen af klynger, at der savnes større konsoliderede data ikke mindst for europæiske forhold, ligesom kausaliteten i de fleste analyser ikke er entydig. Nye, mere omfattende analyser er under udarbejdelse i det EU-finansierede BSR InnoNet-projekt, som Danmark også deltager i. Her er ambitionen både at belyse effekterne af klynger og at opbygge et faktabaseret grundlag for at vurdere behovet for og effekten af klyngerelaterede initiativer

5.2 Det danske, regionale klyngelandskab

Det er forbundet betydelige udfordringer med at kortlægge klynger i praksis (se også boks 5.1). Hvor tidligere danske kortlægninger har været rent internt danske, har BSR InnoNet-projektet givet nye muligheder for at kortlægge det regionale klyngelandskab på tværs af EU ud fra et sæt standardiserede klynger.³² I projektet er der defineret 40 klynger og det er muligt, at sammenligne en bestemt klynge i en bestemt EU-region med lignende klynger i de andre EU-regioner. Det gør det muligt at se, hvor de danske regioner har opbygget en specialisering sammenlignet med resten af Europa.

³¹ "OECD Reviews of Regional Innovation. Competitive Regional Clusters. National Policy Approaches," OECD, 2007.

³² For en beskrivelse af metoden se "Summary Report - The BSR InnoNet (WP4)", FORA, 2008. I EU-projektet optræder Danmark som én klynge. Men egne beregninger muliggør en benchmark af Danmarks fem regioner. Fremover vil Danmark også blive søgt inddelt i regioner i EU-projektet.

Boks 5.1 Kortlægning af klynger - udfordringer

Statistiske analyser er et vigtigt redskab i forbindelse med udviklingen af regionale strategier for klyngeudvikling. Analyserne giver et godt udgangspunkt for kvalitative analyser og dialog med en regions aktører. Men statistiske kortlægninger af klynger rummer dog også en række begrænsninger som grundlag for politiske beslutninger:

- Der kigges kun på et antal standardiserede klynger. Det skyldes bl.a. behovet for at kunne sammenligne på tværs af regioner. I virkeligheden er klynger unikke og vil variere fra region til region. Samtidig kan der være en række subklynger, som ikke fanges i data.
- Statistiske kortlægninger, der udelukkende er baseret på beskæftigelsestal, indfanger ikke, at en klynge med stigende produktivitet, men faldende beskæftigelse fx på grund af outsourcing af lavproduktive dele af en klynge godt kan være gunstig for en region.
- Samspillet mellem aktørerne som er centralt i mange teorier om klynger lader sig vanskeligt belyse statistisk i praksis.
- Kortlægningerne kan ikke give svar på, hvad der er ”klogt” at satse på. Kortlægningerne udgør et statusbillede, som ikke siger noget om klyngernes fremtidige udvikling eller værdien af politiske initiativer til understøttelse af en klynge.
- Klynger, som besidder et ikke realiseret potentiale, vil oftest ikke fremgå af de statistiske kortlægninger. Det kan fx et marked såsom vedvarende energi og energieffektive løsninger med et stort internationalt vækstpotentiale eller strategisk centrale områder såsom sundhed, hvor der er vigtige samfundsmæssige udfordringer.

Ovenstående understreger behovet for, at den statistiske analyse – der i nogle sammenhænge kaldes en ”top down”-analyse – suppleres med mere kvalitative analyser – såkaldte ”bottom up”-analyser. De to analyseformer kombineres ofte for at give et bredt vidgrundlag i relation til klynger.

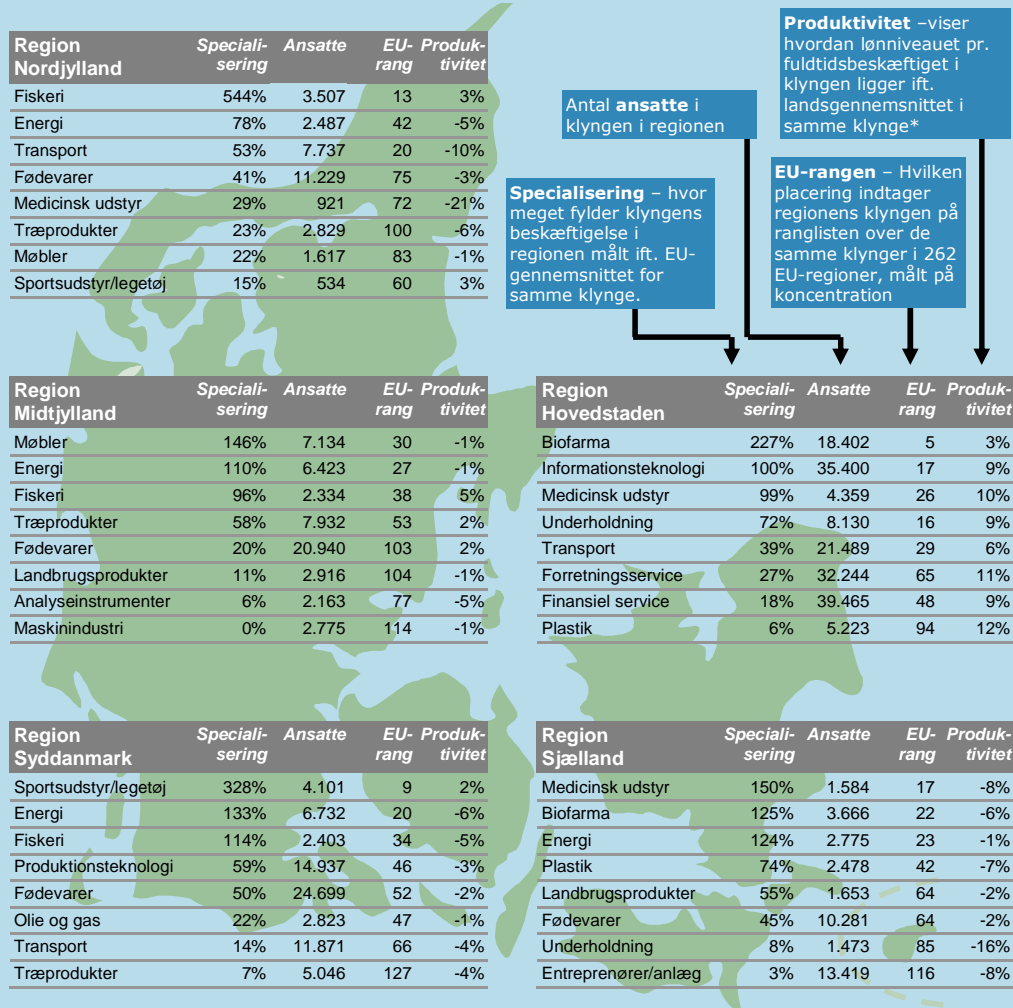
Figur 5.3 viser de otte mest koncentrerede klynger for hver af Danmarks fem regioner set i forhold til resten af Europa. Som det fremgår, er regionerne præget af store forskelle i erhvervsstrukturen. I alt repræsenterer de fem regioners stærkeste klynger, målt på beskæftigelsesmæssig koncentration, 20 forskellige områder. Den mest specialiserede klynge er fiskeri i Nordjylland, hvor beskæftigelsen fylder 544 pct. mere end i EU som helhed. Det vil sige, at der i Nordjylland er en overrepræsentation af virksomheder inden for fiskeri, og at det kan være udtryk for en stærk nordjysk klynge. Andre markant specialiserede klynger er sportsudstyr/legetøj i Syddanmark og biofarma i Hovedstaden.

Ser man på, hvilke pladser, de mest koncentrerede klynger i de danske regioner indtager på listen over klynger i EU's 262 regioner, er der flere, der ligger ganske højt, hvad angår koncentration. Faktisk er der fire regionale klynger, der ligger i den europæiske top 20 med biofarma i Hovedstaden som den mest markante (nr. 5). Sportsudstyr/legetøj i Syddanmark, fiskeri i Nordjylland og medicinsk udstyr i Region Sjælland ligger også alle i top 20.

Enkelte klynger er stærkt repræsenteret i flere af de danske regioner – mest markant er energi som i forskellig grad er specialiseret i samtlige fire regioner uden for Hovedstaden. Hovedstaden står til gengæld stærkt inden for højteknologiske områder. Udover biofarma gælder det fx informationsteknologi, medicinsk udstyr og underholdning.

Samlet illustrerer kortlægningen tydeligt, at der er betydelige forskelle i erhvervsstrukturen regionerne imellem, hvorfor det også er naturligt, hvis de enkelte regioner arbejder meget forskelligt med deres erhvervsudviklingsstrategier – herunder klynger. Regionernes konkrete arbejde med klynger belyses i næste afsnit.

Figur 5.3 Oversigt over top 8 for de mest specialiserede klynger i hver af de fem regioner

Anm.: Klynger med under 5.000 ansatte på nationalt plan, er ikke medtaget. Desuden indgår kun de otte stærkest specialiserede klynger i hver region.

Note*: Sammenligningen af produktivetsniveauerne er internt dansk. Selvom en klynge er mindre produktiv i én dansk region end en lignende klynge i en anden dansk region, så kan begge klynger godt være mere produktive end EU-gennemsnittet. Der findes imidlertid ikke EU-tal for arbejdsproduktiviteten.

Kilde: Beregninger foretaget i ØEM

5.3 Klynger som regionalt indsatsområde

Klynger udgør et centralt indsatsområde i hovedparten af de regionale vækstforas erhvervsstrategier. Samlet har de regionale vækstfora igangsat op mod 90 klyngerettede initiativer med henblik på at styrke væksten i regionerne. Og flere initiativer er i støbeskeen.

Samtidig har klynger været et vigtigt "redskab" i udarbejdelsen af de regionale erhvervsudviklingsstrategier og handlingsplaner. De har tjent som en måde til at organisere inddragelsen af erhvervsliv, videninstitutioner og offentlige myndigheder.

I dette afsnit belyses, hvordan og i hvilket omfang de regionale vækstfora har fokus på klynger i deres erhvervsudviklingsindsats. Afsnittet ser bl.a. på baggrunden for vækstforaenes klyngefokus og på hvilke klynger vækstforaene har valgt at fokusere på i deres indsats. Endelig kortlægges det, hvilke initiativer og aktiviteter vækstforaene har sat i værk i forhold til klynger. Afsnittet bygger på vækstforaenes erhvervsudviklingsstrategier og handlingsplaner samt informationer indhentet hos vækstforaenes sekretariater vedrørende deres klyngeaktiviteter.

Klynger – et centralt indsatsområde i de regionale erhvervsudviklingsstrategier.

Udviklingen af regionale klynger ses i de fleste danske regioner som et vigtigt middel til at øge den regionale vækst og beskæftigelse. Som følge heraf har de fleste vækstfora taget klyngeudvikling til sig som et centralt indsatsområde i deres regionale erhvervsudviklingsstrategier og har i forlængelse heraf iværksat en række initiativer og aktiviteter med henblik på at styrke de regionale klynger.

Vækstforum Syddanmark er nok det vækstforum, som har klynger højest på dagsordenen. Klynger ses som kimen til ny vækst og udgør derfor det centrale omdrejningspunkt i den syddanske erhvervsudviklingsstrategi. Det indebærer bl.a., at den tværgående indsats for at styrke de generelle rammer for udvikling af menneskelige ressourcer, innovation og iværksætterier først og fremmest er møntet på at understøtte regionens klynger.

Klyngeudvikling har ligeledes fået centrale positioner i erhvervsudviklingsstrategierne for Nordjylland, Hovedstaden og Bornholm. ”Stærke klynger” er et ud af syv indsatsområder i *Vækstforum Nordjyllands* strategi. Klynger betragtes her som et vigtigt led i omstillingen af det nordjyske erhvervsliv til nye markedsvilkår. Målet er at styrke nordjyske virksomheders evne til at samarbejde om innovation og forretningskabelse inden for klynger.

Boks 5.2. Etablering af Smart House Nordjylland

SmartHouse Nordjylland (byggeklungen) indgår som indsatsområde i Vækstforum Nordjyllands erhvervsudviklingsstrategi. Formålet med klynge-samarbejdet er at frembringe en række nye, smarte og intelligente byggekoncepter og dynamiske bygningsmaterialer kombineret med intelligent styring, som både er forretningsmæssigt rentable, værdiskabende for brugeren ud over det niveau, der kendes i dag og som giver brugerne nye oplevelser og økonomiske gevinster i form af bedre ressourcenyttelse, højere oplevet værdi, fleksibilitet mv. Som et konkret resultat af klyngearbejdet er det hensigten at realisere konceptet i et full scale format i regionen – en Smart City i Nordjylland. Som en første fase er det planen at etablere et eksperimentarium på et egnet areal i regionen, hvor de deltagende virksomheder og forskere afprøver og visualiserer Smart-House-koncepterne og de nye globale forretningsmodeller i ”Det nordjyske Smart House” med udgangspunkt i byggeindustrien, og det byggeindustrien kan i dag og skal kunne i fremtiden.

Målet er at skabe et nationalt og internationalt forsknings- og udviklingsmiljø for regionens virksomheder og institutioner i regionen som udstillingsvindue, et fælles ansigt udadtil, som kan medvirke til branding af gode, smarte produkter, koncepter og globale forretningsmodeller fra den nordjyske byggeindustri. Der er tale om et 3-årigt projekt med et budget på 4,7 mio. kr.

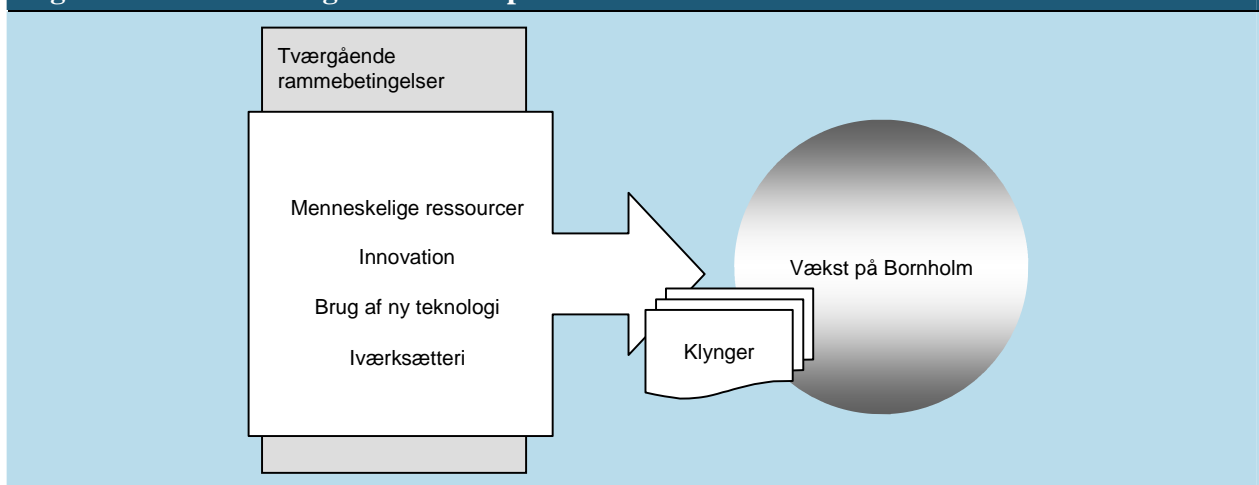
I *Hovedstadens Vækstforums* erhvervsudviklingsstrategi er klynger ligeledes et af de indsatsområder, som ses som afgørende for vækst og udvikling.³³ Klynger er karakteriseret ved udpræget samarbejde mellem virksomheder, innovative miljøer og spin-offs fra universiteter og virksomheder. Analyser viser, at klyngerne fylder mindre i den samlede økonomi i Region Hovedstaden end i tilsvarende internationale storbyregioner med høj vækst. Derfor har Vækstforum Hovedstaden sat som mål, at

³³ Vækstforum Hovedstaden bruger betegnelsen ”kompetenceklynger”.

klyngernes betydning og andel af økonomien og beskæftigelsen skal øges, og at der skal satses på klynger med vækspotentiale.

I *Vækstforum Bornholms* strategi fremhæves klynger ligeledes som en vigtig kilde til værdiskabelse. Strategien peger på, at virksomheder kan opnå særlige konkurrencefordele ved at blive koblet sammen indbyrdes og sammen med videninstitutioner og offentlige aktører i klynger, jf. figur 5.4. Vækstforum Bornholm ser imidlertid også klynger som en god måde at organisere inddragelsen af erhvervslivet i processen med at udforme og udmønte erhvervsudviklingsstrategien, og som en base, hvor ansvaret for erhvervsudviklingsindsatsen kan forankres.

Figur 5.4 Forudsætninger for vækst på Bornholm

Kilde: *Det unikke Bornholm - vækst via kreativitet og kvalitet!* Erhvervsudviklingsstrategi 2007-2010, Bornholms Vækstforum.

Klyngefokuset er mindre markant i Vækstforum Midtjyllands erhvervsudviklingsstrategi. Til gengæld inkluderer vækstforums handlingsplan en række initiativer, som kan siges at være klyngerettede. Det drejer sig først og fremmest om tre såkaldte "megasatsninger" inden for fødevarer, energi/miljø og sundhed. Samtidig har Vækstforum Midtjylland besluttet at udarbejde en selvstændig strategi for klyngeudvikling i regionen. Hensigten er at teste og videreudvikle metoder og værktøjer til identifikation og udvikling af vækstkluster, og gennem konkrete indsatser at styrke samarbejdet om innovation og internationalisering inden for udvalgte vækstkluster.

Vækstforum Sjælland er det eneste vækstforum, som stort set ikke anvender klynger som et begreb i deres strategi og handlingsplan. I praksis har vækstforum alligevel et fokus, som inkluderer klynger. Som et af to tværgående temaer har vækstforum udvalgt fire erhvervmæssige styrkepositioner, bl.a. medico-sundhed og energi og miljø, som ses som fremtidige vækstområder. En stor del af de midler som Vækstforummet har indstillet, går således til initiativer inden for disse fire områder.

Klynger som kilde til input og forankring af ansvar

Klynger anvendes imidlertid ikke alene som et middel til at sikre regional vækst og beskæftigelse. De har også været et vigtigt "redskab" i udarbejdelsen af de regionale erhvervsudviklingsstrategier og handlingsplaner.

Det har tjent som en måde for vækstforaene til at organisere inddragelsen af erhvervsliv, videninstitutioner og offentlige myndigheder. Klyngevinklen, der netop har fokus på det virksomhedsrelaterede

de, kan gøre det mere interessant og relevant for virksomheder at deltage i dialogen, end hvis der blot er tale om en mere generel debat om rammevilkår. Klyngerne bliver derved samtidig til et middel til at skabe regionalt ejerskab til erhvervsudviklingsstrategien og til en base, hvor ansvaret for regionens udvikling kan forankres. Inddragelsen af virksomheder, institutioner mv. har sikret de regionale vækstfora betydningsfulde input til, hvordan den regionale uddannelses-, iværksætter- og innovationsindsatsen kan målrettes aktørernes behov.

Hvordan har vækstforaene valgt deres klyngefokus?

De regionale vækstfora har typisk anvendt en ”pragmatisk tilgang” i udvælgelsen af hvilke klynger, de har fokus på i deres erhvervsudviklingsstrategier og -indsats. I de fleste regioner er udvælgelsen af klynger sket med udgangspunkt i en kombination af kvantitative, statistiske analyser og dialog med erhvervslivet i regionen. Og i de fleste regioner er de ”udvalgte klynger” ikke automatisk garanteret midler. For at komme i betragtning til medfinansiering skal aktørerne i en klynge efterfølgende selv dokumentere, at de udgør en klynge, herunder, at der eksisterer en tilstrækkelig grad af samarbejde eller vilje og evne til at samarbejde.

Udgangspunktet har i alle regioner været en statistisk kortlægning af den erhvervsmæssige specialisering og udvikling i regionen. Med henblik på at øge videngrundlaget for udarbejdelsen af de regionale udviklingsstrategier blev der for hver region udarbejdet fakta-baserede analyser af hver enkelt regions udgangspunkt for vækst.³⁴ Analyserne kortlægger regionernes erhvervsmæssige specialisering sammenlignet med resten af Danmark, herunder hvilke klynger, der er dominerende i regionerne såvel som klyngernes beskæftigelsesmæssige andel, jf. boks 5.3.

Nogle regioner har valgt at få udarbejdet yderligere kvantitative analyser. I Syddanmark har det amerikanske konsulentbureau Monitor Group fx udarbejdet en klyngeanalyse. En af analysens konklusioner lød på, at regionen bl.a. burde satse på industriel forretningsservice og mekatronik³⁵. Et andet eksempel er Vækstforum Sjælland, som har fået Oxford Research til at udarbejde et notat om klynger i regionen. Her anlægges en mere kvalitativ tilgang, hvor der bl.a. er blevet udarbejdet en bruttoliste på 40 klynger på baggrund af forslag fra regionens erhvervsfremmeaktører³⁶.

De statistiske kortlægninger har altså udgjort et væsentligt udgangspunkt for strategiarbejdet. De har imidlertid ikke stået alene i de regionale vækstforas klyngeudvælgelse. Det skyldes bl.a., at kortlægningerne rummer en række indbyggede begrænsninger, som gør dem uegnede som eneste grundlag for politiske prioriteringer.

Kortlægningerne ser fx kun på en gruppe standardiserede klynger. Det skyldes bl.a. behovet for at kunne sammenligne på tværs af regioner. I virkeligheden er klynger unikke og vil variere fra region til region. Samtidig kan kortlægningerne ikke give svar på, hvad der er ”klogt” at satse på. Kortlægningerne udgør et statusbillede, som ikke siger noget om klyngernes fremtidige udvikling eller om værdien af politiske initiativer.

³⁴ Analyserne blev udarbejdet af Copenhagen Economics og Inside Consulting på opdrag af Erhvervs- og Byggestyrelsen. Analyserne har titlen: ”Udgangspunkt for vækst i Region X – de første skridt til et fakta-baseret grundlag”.

³⁵ Kildehenvisning: Monitor Group.

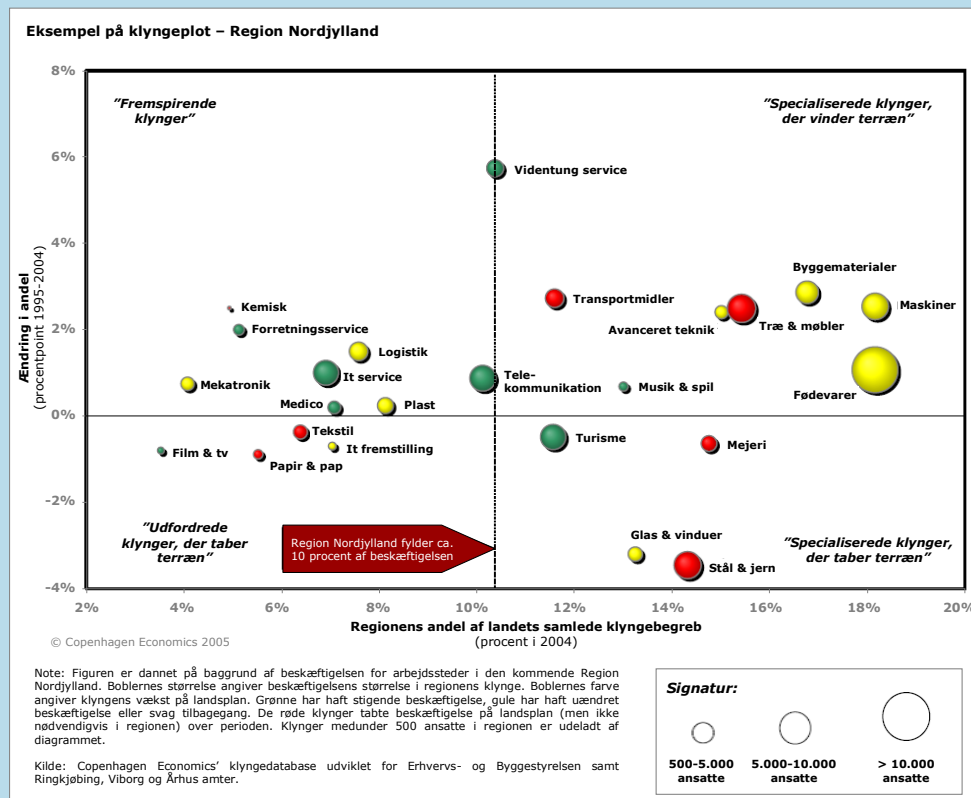
³⁶ Oxford Research (2006): Klynger i Region Sjælland – notat udarbejdet for det midlertidige vækstforum for Region Sjælland.

Boks 5.3. Metode til kortlægning af klynger

Kortlægningen af klynger i de danske regioner, som er foretaget af Copenhagen Economics i forbindelse med analyserne i "udgangspunkt for vækst"-rapporterne, er sket med inspiration fra amerikanske klyngestudier foretaget af Michael E. Porter, professor ved Harvard Business School. Klynger ses i analyserne som brancher, som hører sammen i et "sammenhængende erhvervsområde. Klyngerne går således på tværs af traditionelle brancher og indeholder virksomheder, der typisk tilhører samme værdikæde".

Klyngeanalyserne tager udgangspunkt i en inddeling af samtlige erhverv i tre grupper_ 1) globalt orienterede erhverv, 2) lokale erhverv og 3) naturressourcebaserede erhverv. På baggrund af interaktionen mellem de globalt orienterede erhverv identificeres herefter 26 sammenhængende erhvervsområder, som betragtes som klynger.

Ved hjælp af beskæftigelsestal er det herefter for hver enkelt region analyseret, hvor høj grad af specialisering hver af de 26 klynger har, og hvordan beskæftigelsen i klyngen har udviklet sig over en 10-årig periode. På baggrund heraf tegnes et klyngeplot for hver region, som grundlæggende sonder mellem fire typer af klynger: 1) Udfordrede klynger, der taber terræn, 2) fremspirende klynger, 3) specialiserede klynger, der taber terræn, og 4) specialiserede klynger, der vinder terræn.

Anm. Forskellige analyser lægger forskellige snit på inddelingen af erhvervslivet i klynger. Inddelingen i analysen hér adskiller sig fx også på nogle punkter fra den tidligere beskrevne europæiske analyse (jf. figur 4.3). Fx findes fiskeri selvstændigt som stærkt specialiseret klynge i Nordjylland i den europæiske analyse – det gør den ikke i denne lidt ældre, danske analyse.

Kilde: "Udgangspunkt for vækst i Region Nordjylland – de første skridt til et faktabaseret grundlag" (Copenhagen Economics og Inside Consulting 2005).

De statistiske kortlægninger har således først og fremmest udgjort et udgangspunkt for vækstforænes strategiarbejde. I de fleste regioner har en dialog mellem politikere, virksomheder, videninstituter

tioner og erhvervsfremmeaktører, derefter afgjort hvilke klynger og klyngeinitiativer, de regionale vækstfora har valgt at yde bidrag til. Dialogprocessen har blandt andet betydet, at de regionale vækstfora også har valgt at fokusere på klynger, som ikke kommer til udtryk i de statistiske kortlægninger.

Udvælgelsesprocessen har imidlertid varieret fra region til region. Nogle steder har vækstforum på baggrund af de statistiske kortlægninger og dialogprocessen valgt, hvilke klynger der skal satses på. Det er bl.a. tilfældet i Midtjylland, hvor Vækstforum har udvalgt de tre såkaldte ”megasatsninger”. Vækstforum Midtjylland har således afsat 36 mio. kr. til en satsning inden for energi og miljø og 60 mio. kr. til sundhedssatsningen.

Andre steder afhænger klyngefokus helt eller delvist af hvilke projekter og ansøgninger, som indsendes. I Syddanmark har klyngerne selv skulle bevise, at de udgør en klynge. Her udvælges klyngerne på baggrund af ansøgninger. Vækstforum har opstillet en række kriterier, som ansøger skal kunne dokumentere opfyldt for at kunne opnå en blåstempling som klynge. Hver enkelt klynge har herefter fået bevilget op til 500.000 kr. af de regionale strukturfondsmidler til projektudvikling, ligesom vækstforum også ofte har reserveret en strukturfondsramme til de konkrete projekter. Vækstforum har entereret med to eksperter, som medvirker til at vurdere klyngeansøgerne og til at kvalitetstjekke og -udvikle klyngernes projekter.

De regional vækstforas klyngefokus og klyngeinitiativer

Der er stor forskel på, hvilke og hvor mange klynger regionerne har valgt at iværksætte en indsats i forhold til. Nogle klynger går igen på tværs af stort set alle regioner. Det gælder fx fødevarer og sundhed. Andre klynger findes kun i en enkelt region, herunder robotteknologi, sikkerhedsklyngen og offshore.

Med 15 klynger er Syddanmark det vækstforum, som har sat flest klyngeinitiativer i gang. De andre vækstfora har fokus på noget færre klynger. Fx har Nordjylland og Midtjylland hidtil kun fokuseret på 6 klynger og Bornholm kun på 5, jf. tabel 5.1.

Forskellene i antallet af klynger, som vækstforaene har fokus på, kan bl.a. skyldes, at der er betydelig varians med hensyn til størrelsen af de klynger, som vækstforaene har fokus på. Hvor Vækstforum Midtjylland har udvalgt tre såkaldte brede ”megasatsninger” kan en række af de klynger, som fx Syddanmark har valgt at fokusere på, betegnes som subklynger – altså nicher eller smalle underklynger inden for større områder som fx biofarma.

I praksis er mange af de klyngeinitiativer, som de forskellige vækstfora har igangsat, rettet mod subklynger, selvom de er grupperet under en overordnet kategori. Som eksempel kan nævnes initiativet ”siddestilling og funktionsdygtighed”, som Vækstforum Nordjylland har igangsat. Dette initiativ grupperes som et initiativ rettet mod sundhedsklyngen. Til sammenligning kategoriserer Vækstforum Syddanmark plantemedicin som en selvstændig klynge. I realiteten kan såvel ”siddestilling og funktionsdygtighed” som ”plantemedicin” kategoriseres som subklynger under sundhedsklyngen.

Tabel 5.1 Regionernes klyngefokus og klyngerettede initiativer

	Vækstforum Syddanmark	Vækstforum Midtjylland	Vækstforum Nordjylland	Vækstforum Sjælland	Vækstforum Hovedstaden	Vækstforum Bornholm*
Klynger, der har modtaget medfinansiering	Fødevarer (2) Mekatronik (1) Transport (1) Energiteknologi (2) Robot-teknologi (1) Køleteknik (1) Bioenergi (1) Landbrug (1) Plast (1) Aluminium (1) Plantemedicin (1) Offshore (1) Vandmiljø (1) Film (1) Maritim (1)	Sundhed (0) Fødevarer (0) Energi og miljø (8) Avanceret fremstillingsindustri (1) Videnservice (1) Sikkerhedsklyngen (1)	Fødevarer (5) Byggeri (2) Maritim (1) IKT (3) Oplevelsesøkonomi (1) Sundhed (3)	Energi og miljø (5) Medico-sundhed (5) Landbrug (1) Planteavl (1) Turisme og oplevelsesøkonomi (2) Transport og logistik (1) Byggeri (1) Fødevarer (3) Akvakultur (1)	IKT (2) Transport og logistik (1) Byggeri (1) Biosundhed (1) Forretningsservice (1) Film & TV (1) Design (1) Energikilder (1) Interaktiv underholdning (1) Fødevarer, sundhed og ernæring (1)	Regionale fødevarer (3) Jordbrug (3) Turisme (3) Maskiner og teknik (5) Bygge og anlæg (4)
I alt	15 (17)	6 (11)	6 (15)	8 (20)	10 (11)	5 (18)*

Anm.: I parentes er angivet antallet af klyngerettede initiativer under hver klynge. I nederste række angiver parenteserne det samlede antal klyngeinitiativer, som vækstforaene har igangsat eller planlægger at igangsætte.

Note*: Bornholm har nedsat klyngegrupper for hver af de udvalgte klynger og har igangsat tre tværgående initiativer med henblik på at understøtte udviklingen i disse klynger. For hver af de nævnte klynger afholdes seminarer, ansættes tovholdere og gennemføres kompetenceudviklingsforløb for klyngefacilitatorer.

Klyngeinitiativer

En kortlægning af de regionale vækstforas klyngerettede initiativer viser, at vækstforaene samlet har igangsat eller planlægger at igangsætte omkring 90 klyngerettede initiativer, jf. tabel 5.1.

Det samlede antal klyngerettede initiativer dækker over betydelig tværregional variation. Sjælland har indtil nu igangsat eller planlagt igangsættelse af 20 klyngerettede initiativer, mens Hovedstaden kun har 11 initiativer, der enten er igangsat eller er planlagt.

En del af forklaringen på variationen skal findes i initiativernes størrelse og varighed. Nogle vækstfora har valgt at bevilge penge til mange, relativt små initiativer, mens andre har valgt få, større satsninger. Fx har Vækstforum Sjælland i gennemsnit bevilget i gennemsnit omkring 3 mio. kr. pr. initiativ, mens Vækstforum Hovedstaden opererer med budgetter på mere end 20 mio. kr. i gennemsnit pr. initiativ.

Klyngeaktiviteter

Vækstforaenes klyngerettede initiativer varierer med hensyn til formål og aktiviteter. Nogle sigter mod at identificere klynger og styrke samarbejdet mellem aktørerne i klyngen. Andre er rettet mod at skabe en fælles markedsføringsindsats. Andre igen har som mål at styrke adgangen til arbejdskraft og kompetencer for bestemte klynger.

OECD har lavet en kategorisering af forskellige klyngerettede initiativer på baggrund af initiativernes mål. Kategoriseringen sonderer overordnet mellem tre mål som klyngeinitiativer kan have: 1) *Engagering af aktører i en klynge*, 2) *fælles klynge-services og forretningsnetværk*, og 3) *etablering af samarbejde om FoU og kommerialisering*. Inden for disse overordnede mål er der en række un-

derliggende mål og for hvert mål er der en række forskellige aktiviteter, der kan igangsættes med henblik på at realisere målet, jf. tabel 5.2.

Tabel 5.2 Kortlægning af vækstforaenes klyngerettede aktiviteter.

Mål med initiativer	Eksempler på aktiviteter	Vækstforaenes aktiviteter (antal)
<i>Engagere aktører i klynge</i>		
Identifikation af klynger	<ul style="list-style-type: none"> • Kvantitative og kvalitative kortlægninger af klynger • Identifikation af virksomheder via facilitatorer/brobyggere 	19
Opbygning af netværk	<ul style="list-style-type: none"> • Afholdelse af klyngeevents • Etablering af netværksorganisationer (herunder støtte til klyngefacilitering) • Sponsorering af netværksaktiviteter • Kortlægning af klyngerelationer, -kompetencer, -styrker og -rammevilkår. • Udvikling af klyngestrategi 	49
<i>Fælles klynge-services og forretningsnetværk</i>		
Styrkelse af kapacitet, omfang og kompetencer blandt leverandører	<ul style="list-style-type: none"> • Støtte til virksomhedsvikling blandt SMV'ere • Brobygnings-services for samarbejde mellem leverandører og købere • Opsamling og spredning af viden om relevante klyngeforhold • Koordinering af indkøb • Fastsættelse af tekniske standarder 	27
Førøgelse af eksterne relationer, herunder eksportfremme og investeringstiltrækning	<ul style="list-style-type: none"> • Fælles branding og markedsføring af regional klynge • Assistance til mulige investorer • Opsamling af klynge-relevant, international markedsinformation • Identifikation af eksterne partnere • Støtte til opbygning af værdikæderelationer • Eksportnetværk 	32
Styrkede kompetencer og arbejdskraft i strategisk centrale industrier	<ul style="list-style-type: none"> • Opsamling og spredning af arbejdsmarkedsinformation • Tiltrækning og fastholdelse af arbejdskraft • Specialiserede uddannelsesprogrammer • Opbygning af partnerskaber mellem virksomheder og uddannelsesinst. • Særlige uddannelsesmuligheder mhp. at tiltrække elitestuderende 	22
<i>Etablering af samarbejde om FoU og kommercialisering</i>		
Styrket innovations-samarbejde mellem virksomheder, videninstitutioner og myndigheder	<ul style="list-style-type: none"> • Virksomhedssamarbejde om innovation • Samarbejdsprojekter mellem virksomheder, universiteter og forskningsinstitutioner • Samlokalisering af forskellige aktører mhp. at facilitere interaktion (fx inkubatorer) • Øgede outreach-aktiviteter på universiteterne • Tekniske observatorier 	28
Kommercialisering af forskning	<ul style="list-style-type: none"> • Beskyttelse af IPR • Styrkelse af offentlige institutioners incitamenter til kommercialisering • Rådgivning indenfor teknologioverførsel 	4
Adgang til finansiering af spin-offs	<ul style="list-style-type: none"> • Rådgivningsydelse vedr. tiltrækning af kapital • Styrkede kompetencer hos efterspørgere af kapital • Styrkede rammebetingelser for privat venturekapital 	1

Kilde: Tilpasset udgave af tabel 4.2 (p. 92) i OECD Review of regional innovation: Competitive Regional Clusters (2007).

Note: Optællingen af aktiviteter er baseret på de regional vækstforas indrapportering af klyngeinitiativer i februar 2008. Samlet er der flere aktiviteter end der er initiativer. Det skyldes, at der under hvert initiativ typisk igangsættes flere forskellige aktiviteter. Optælling skal primært betragtes som indikativ for vækstforaenes fokus. For mange af de klyngerettede initiativer gør sig gældende, at aktiviteterne ikke er endeligt fastlagt. De kan således komme flere aktiviteter til senere. Samtidig kan der være aktiviteter inden for initiativerne, som ender med ikke blive ført ud i livet.

Ser man på de regionale vækstforas aktiviteter viser kortlægningen, at der er et stort fokus på aktiviteter, som har til formål at engagere virksomheder, videninstitutioner og myndigheder i klynge-samarbejder. Særlig opbygningen af netværksaktiviteter og kortlægninger af relationer inden for klyn-

gerne og klyngernes styrker er der stor fokus på regionalt. Forklaringen er nok, at arbejdet med klynger er et relativt nyt, og at opbygningen af netværksrelationer er et naturligt første skridt på vejen.

Flere steder er der igangsat tværgående klyngeinitiativer, som har fokus på flere klynger samtidig. Fx har Vækstforum Bornholm medfinansieret seminarer, som har til mål at kompetenceudvikle de personer, der skal lede og facilitere udviklingen af øens klynger. Og i Syddanmark er der blevet etableret et tværgående klyngesekretariat, der skal hjælpe potentielle klynger.

De regionale vækstfora har også bidraget til en række aktiviteter med henblik på at styrke kapaciteten, omfanget og kompetencer inden for særlige klynger. Der er typisk tale om videncentre, der skal indsamle og sprede klyngerelevant viden og metoder, der er relevante for specifikke klynger. "Videncenter til fremme af mad til mange", som Vækstforum Nordjylland har bevilget penge til, er et eksempel på et sådant videncenter.

Eksportfremme og tiltrækning af investeringer har også modtaget stor opmærksomhed. Fælles klyngebranding og -markedsføring er her en af de mest udbredte aktiviteter. Blandt andet har Vækstforum Sjælland bidraget til initiativet Nordisk Distribution, som har fælles markedsføring for transport- og logistikklungen i regionen, som en af dens centrale aktiviteter.

Endelig er der mange aktiviteter, der er rettet mod at styrke innovationssamarbejdet mellem virksomheder og videninstitutioner inden for en klynge. Inkubatorer er et eksempel på en sådan aktivitet. Fx har Vækstforum Hovedstaden valgt at bidrage til IT-væksthuset "5te", som er et tæt samarbejde mellem universiteter, erhvervsliv og offentlige myndigheder. Væksthuset vil samle IT-aktørerne på tværs af Danmark og i Øresundsregionen og skabe et miljø, der kan tiltrække nye og etablerede virksomheder og forskere.